

Ako chrániť život?

Martin Luterán, Boris Bartho, Patrik Daniška, Anton Chromík

INŠTITÚT PRE ĽUDSKÉ PRÁVA
A RODINNÚ POLITIKU

Ako chrániť život?

Martin Luterán, Boris Bartho, Patrik Daniška, Anton Chromík

INŠTITÚT PRE ĽUDSKÉ PRÁVA
A RODINNÚ POLITIKU

Ako chrániť život?

© 2014 Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z.

Autori príspevkov:

© Martin Luterán, Boris Bartho, Patrik Daniška, Anton Chromík

Všetky práva vyhradené pre Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z.. Bez písomného povolenia vydavateľa sa žiadna časť tejto publikácie nesmie reprodukovat' alebo rozširovať, a to žiadnou formou ani prostriedkami, elektronickými ani mechanickými, vrátane fotokópie, ani systému vyhľadávania a nahrávania; s výnimkou zákonných licencií.

Prvé vydanie, 2014

ISBN 978-80-971738-0-7

Obsah

Predhovor	5
O autoroch	8
Martin Luterán: Majú Slováci právo na život?	9
Boris Bartho: Poznámky k úprave ochrany života v slovenskom ústavnom práve a v európskom práve	21
Patrik Daniška: Ako chrániť život?	27
Anton Chromík: Umelý potrat ako špecifický medicínsky úkon	39
Prílohy:	
1. Návrh skupiny poslancov na začatie konania o súlade umelého prerušenia tehotenstva s Ústavou SR	62
2. Stanovisko o.z. Fórum života ku konaniu o súlade umelého prerušenia tehotenstva s Ústavou SR	74
3. Nález Ústavného súdu SR vo veci PL. ÚS 12/01	84
4. Odlišné stanovisko sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka a Rudolfa Tkáčika	124
5. Odlišné stanovisko sudcu Jána Lubyho	126
6. Odlišné stanovisko sudcu Lajosa Mészárosa	129

4 | Ako chrániť život?

Predhovor

Potreba chrániť ľudský život je každodennou realitou. Ľudstvo si vyvinulo rôzne systémy a inštitúcie, ktoré túto dôležitú úlohu naplňajú: políciu a armádu, hasičov a záchranárov, dopravné pravidlá, bezpečnosť potravín, tovarov, budov a pracovísk, sieť sociálneho zabezpečenia, sieť lekárov a nemocníc, justíciu, trestné právo a mnohé iné. Ľudský život je hodnota, na ochrane ktorej nám všetkým veľmi záleží.

Občas však spoločnosť rozdelí ľudí do dvoch kategórií: na tých, ktorí požívajú všetky tieto možnosti a ich život je chránený, a na tých, ktorí sú spod ochrany vylúčení, alebo im je poskytovaná len v obmedzenej miere. Neraz je táto druhá skupina priamo ohrozená jednotlivcami, či spoločnosťou, v ktorej žije.

Tak tomu bolo napríklad v časoch otroctva, kedy život otroka, či černoša, nebol považovaný za rovnocenný a nebol ani náležite chránený. Alebo len nedávno, počas druhej svetovej vojny, kedy boli ľudia zbavení svojich práv a likvidovaní vo vyhladzovacích táboroch. Alebo počas komunizmu, kedy milióny ľudí trpeli a zomierali v gulagoch.

Dnes by sa mohlo zdať, že tieto hriechy ľudstva sú už za nami. Že dnes nikomu právo na život neodopierame. Ale je to naozaj tak? Nie sú tu medzi nami ľudské bytosti, ktorých život nie je chránený rovnako intenzívne ako ostatných? Nezomierajú tu nevinní ľudia len preto, že sú nežiaduci, postihnutí, alebo nadbytoční? Alebo preto, aby sa na nich robili experimenty?

Hovorím o ľuďoch, ktorí sú ešte veľmi malí na to, aby sami bránili svoj život – o počatých deťoch, ktoré zomierajú v miliónoch pri umelom potrate, experimentoch, umelom oplodnení, či užívaní rôznych

prípravkov s abortívnym účinkom. Len čo sa týka umelých potratov, za niečo viac ako polstoročie bolo pri tomto zákroku na Slovensku zabitých viac ako 1,4 milióna nenarodených detí, teda asi každé štvrté dieťa.

Cieľom tejto publikácie je zamyslieť sa nad možnosťami, ako lepšie chrániť život týchto nenarodených detí. Úloha to nie je jednoduchá, pretože časť verejnosti odmieta uznať, že aj tieto deti majú právo na život. Ale tento problém by nás nemal odradiť od hľadania takých zmien, ktoré sú už dnes priechodné, s nádejou, že raz sa diskriminácie nenarodených zbavíme úplne.

V tejto publikácii nájdete texty, ktoré pomenovávajú súčasný stav ochrany života so zameraním na život nenarodených detí a hľadajú možnosti zlepšenia tohto stavu.

Martin Luterán analyzuje právnu úpravu práva na život na Slovensku, ako aj z pohľadu medzinárodného práva. Zameriava sa najmä na súčasnú interpretáciu práva na život podľa Ústavy SR a rozhodnutia Ústavného súdu SR vo veci interrupcií.

Boris Bartho reaguje na príspevok Martina Luterána a zameriava sa najmä na niektoré aspekty rozhodnutia Ústavného súdu SR vo veci legálnosti umelých potratov a vybraných rozhodnutí európskych súdov.

Patrik Daniška predstavuje viacero návrhov ako zlepšiť právnu úpravu ochrany života nenarodených detí postupnými krokmi, ktoré môžu byť prijateľné aj za súčasnej politickej situácie.

Anton Chromík predstavuje niektoré dôležité momenty vo vývoji právnej úpravy umelých potratov vo svete a na Slovensku a pripája niekoľko doplňujúcich návrhov na zlepšenie súčasného stavu.

Publikácia je doplnená o prílohy, ktoré súvisia s témou ochrany života, konkrétne s dôležitým rozhodnutím Ústavného súdu SR o otázke ústavnosti interrupcií z decembra 2007. Toto rozhodnutie zásadne ovplyvnilo diskusiu o problematike a stanovilo určité rámce, v ktorých sa diskusia bude v najbližších rokoch odohrávať.

Hlavným cieľom publikácie je zamyslieť sa nad možnosťami, ako súčasný právny stav meniť tak, aby postupne smeroval k čoraz lepšej ochrane života nenarodených detí. Sme presvedčení, že už dnes existujú možnosti lepšej ochrany života, na ktorej by sa zhodla široká verejnosť, a treba ich využiť. Táto publikácia sa ich snaží aspoň čiastočne nájsť a

pomenovať. Svojim obsahom môže byť preto prínosná tak pre akademickú a právnickú obec, politickú prax, ako aj pre všetkých ľudí, ktorí sa chcú hlbšie zamyslieť nad témou ochrany života.

Texty publikované v tejto publikácii odznali vo forme príspevkov na kolokviu „Ako chrániť život?“, ktoré bolo zorganizované Inštitútom pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z. a Spoločenstvom Ladislava Hanusa dňa 24. apríla 2012 v Bratislave.

Patrik Daniška

Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z.

O autoroch

Mgr. Martin Luterán, M.Jur., M.Phil., D.Phil. je rektor Kolégia Antona Neuwirtha, právny filozof a absolvent doktorandského štúdia na Oxfordskej univerzite.

Mag. iur. Boris Bartho je doktorand Právnickej fakulty Viedenskej univerzity a člen predsedníctva Spoločenstva Ladislava Hanusa.

Mgr. Patrik Daniška je predseda Inštitútu pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z. a advokát.

JUDr. Mgr. Anton Chromík, PhD. je advokát pôsobiaci v Bratislave. V minulosti pracoval ako riaditeľ kancelárie ministra spravodlivosti Daniela Lipšica. Je jedným z hovorcov Aliancie za rodinu.

Majú Slováci právo na život?

Martin Luterán

Právo na život sa v posledných desaťročiach skloňuje v rôznych kontextoch a významoch. V diskusiách o potratoch, klonovaní, umelom oplodnení, či eutanázii je často právo na život jedným z hlavných argumentov aspoň jednej alebo dokonca aj oboch strán.¹ Súčasná západná spoločnosť si zvykla viesť diskusiu o základných morálnych otázkach v jazyku ľudských práv. Tento jazyk má však svoje úskalía. Jeho nepresnosť, vágnosť a nejasnosť často robí diskusiu ťažšou a riešenie sporu nedosiahnuteľnejším. Prvoplánová odpoveď na moju otázku by zrejme bola pozitívna – áno, majú. Keď sa však nad touto otázkou zamyslíme hlbšie zistíme, že odpoveď nie je až taká jednoznačná. Právna kultúra a úprava práva na život na Slovensku naznačuje, že niekedy, t.j. v istom štádiu nášho života, ho žiaden obyvateľ Slovenska nemá. Navyše celoeurópska zmena paradigmy chápania ľudských práv, ktorá sa pomaly presadzuje už aj na Slovensku hrozí tým, že nikto z nás už nemá také právo na život, aké zakotvoval napríklad aj Európsky dohovor o ochrane ľudských práv v čase svojho vzniku v roku 1950. Mohli by sme povedať, že niektorí Slováci, tí najslabší, stratili právo na život už pred desiatkami rokov² a dnes hrozí, že ho postupne stratia aj všetci ostatní. Moja argumentácia bude

¹ Vid' *Pretty v United Kingdom* (App no 2346/02) 35 EHHR 1, kde sťažovateľka argumentuje, že právo na život je nezmyselné pokiaľ nezahŕňa aj právo na smrť.

² Prijatím nového Trestného zákona v roku 1950, ktorý dekriminalizoval potrat v prípade ohrozenia života a zdravia ženy alebo keď niektorý z rodičov trpel ťažkou dedičnou chorobou. §218 ods. 4 zák. č. 86/1950 Zb., *Trestný zákon*

vychádzať predovšetkým z nálezů Ústavného súdu SR vo veci súladu Ústavy SR so zákonom o umelom prerušení tehotenstva.³ Najprv stručne opíšem, ako chápe Ústavný súd právo na život a čo z toho vyplýva pre ochranu práva na život na Slovensku. Potom ponúknem kritické zhodnotenie tohto stavu.

Prvá dvojznačnosť mojej otázky spočíva v tom, že keď rozprávame o práve na život (alebo inom podobnom „ľudskom“ práve) nevieme, či má rozprávajúci na mysli morálne právo alebo legálne právo. Možno je pravda, že každý Slovák má morálne právo na život, ktoré by mal každý rešpektovať, ale nie každý Slovák má toto morálne právo aj chránené právnym systémom. Je teda možná situácia, že niekto právo na život má aj nemá – má morálne právo, ale nemá legálne právo, resp. naopak. V nasledujúcej analýze nás bude predovšetkým zaujímať, čo chráni a nechráni právny systém na Slovensku, t.j. kto má a kto nemá legálne právo na život.

Existuje samozrejme viacero prameňov práva a podať úplnú výpoveď o súčasnom stave ochrany práva na život na Slovensku by si vyžadovalo siahnuť po mnohých medzinárodných dokumentoch, záväzných rozhodnutiach medzinárodných súdov a rôznych slovenských zákonoch, vyhláškach a súdnych rozhodnutiach. Tento príspevok nemá ambíciu podať takúto vyčerpávajúcu správu, ale ponúkne aspoň jeho hrubé obrysy. Hlavným zdrojom, na ktorý sa sústredím v tejto úvahe je rozhodnutie Ústavného súdu SR. Tento výber má niekoľko dôvodov. Ide o autoritatívneho interpretátora najvyššieho „zákona“ v štáte, ktorý nám na niekoľko desiatok stránach vyjaviť svoje chápanie práva na život a je dôvodné si myslieť, že toto chápanie bude ovplyvňovať slovenský právny systém ešte nejaký čas. Tento nález nám ponúka okno nielen do myslenia ústavných sudcov, ale do jadra právneho systému na Slovensku. Pokúsím sa ukázať, že to jadro prejavuje znaky zahŕňovania.

ÚS SR bol postavený pred otázku súladu (okrem iného) niektorých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s článkom 15 Ústavy Slovenskej republiky. Súď musel rozhodnúť, či ustanovenia zákona o prerušení tehotenstva, ktoré umožňujú ženám požiadať

³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 12/01 zo 4. Decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8.

o vykonanie potratu v prvých 12 týždňoch života nenarodeného dieťaťa relatívne jednoduchou procedúrou, sú v súlade s článkom 15 Ústavy SR, ktorého prvý odsek znie nasledovne:

*„Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“*⁴

Interpretácia týchto dvoch viet bola samozrejme kľúčová pre celé rozhodnutie a zároveň kľúčová pre určenie aké právo na život, ak vôbec nejaké majú obyvatelia Slovenskej republiky. ÚS SR si vybral z možných interpretácií tú, ktorá priznáva právo na život iba narodeným.⁵ Nenarodený ľudský život je podľa tejto interpretácie objektívnou ústavnou hodnotou, ktorá sa musí vyvážiť vo vzťahu k právu ženy na súkromie. Pozrime sa najprv na to, prečo súd nepriznal právo na život nenarodenému ľudskému životu. Potom preskúmame dôsledky vnímania nenarodeného života ako objektívnej ústavnej hodnoty.

Prečo nenarodený ľudský život nemá na Slovensku ústavné právo na život? Jedným z dôvodov je jazyková analýza druhej vety čl. 15 Ústavy. Súd sa prikláňa k názoru, že úmysel druhej vety je vytvoriť iný právny režim ochrany pre nenarodených ako majú narodení. Nenarodený ľudský život je hodný ochrany, ale nemá právo na život. „Každý“ v prvej vete sa vzťahuje iba na narodených. Keby chcel ústavodarca priznať právo na život aj nenarodenému, ponúkali sa mu jasnejšie formulácie, ktoré si ale nevybral. Čl. 15 Ústavy mohol znieť: „Každý, od počatia až po prirodzenú smrť, má právo na život.“ Takto článok 15 nezní a toto rozhodnutie ústavodarcu má normatívny význam. Hoci je táto interpretácia logická, nie je jedinou logickou interpretáciou tejto vety. Možno aj preto dáva súd aj ďalšie podporné argumenty pre odmietnutie práva na život nenarodených.

Asi najdôležitejší je argument, ktorý poukazuje na absurdnosť tvrdenia opaku. Ak by sme priznali právo na život nenarodeným, viedlo by to podľa súdu k dvom absurdným záverom. Buď by to „vylúčilo aj

⁴ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁵ Pre identifikáciu a analýzu možných interpretácií, viď Martin Luterán, „Keď ide o viac než o život“ (2009) 5 Impulz: revue pre modernú katolícku kultúru, str. 29.

interrupciu z dôvodov ochrany zdravia tehotnej ženy, z dôvodov genetických alebo z dôvodu tehotenstva vzniknutého v dôsledku trestného činu“, alebo by došlo k vzniku „rôznych kategórií práva na život, z ktorých nie každá by mala rovnakú váhu.“⁶ Inými slovami, ak by mal nenarodený právo na život, pri interrupciách z dôvodov zdravia tehotnej ženy by došlo ku konfliktu medzi právom na život na jednej strane a právom na zdravie na druhej strane. V takomto konflikte by právo na život muselo vyhrať a také interrupcie by boli neústavné, čo súd považuje za absurdné. Alternatívne, ak by sme prijali právo na život nenarodeného a zároveň uznali, že sú prípustné aj interrupcie zo zdravotných dôvodov ženy, vytvorili by sme rozdielne kategórie práva na život – nenarodení by mali iné právo na život ako narodení, čo by viedlo k vyprázdňovaniu konceptu práva na život.

Uvažovanie súdu o práve na život je neoddeliteľne spojené s jeho uvažovaním o práve ženy na súkromie. Ako vníma súd rozhodnutie ženy ísť na umelý potrat?

„Tehotenstvo je pritom stav spojený so značným telesným, ale aj duševným vypätím ženy, s bolesťami, obmedzeniami a nepohodlím, a teda stav spôsobilý výrazne obmedziť možnosti ženy slobodne realizovať svoju osobnosť. Akékoľvek obmedzenie rozhodovania ženy o tom, či tieto prekážky v autonómnej sebarealizácii mieni znášať, a teda či v danom stave tehotenstva mieni zotrvať až do jeho prirodzeného ukončenia, preto predstavuje zásah do ústavného práva ženy na súkromie.“⁷

To, či je takýto zásah oprávnený alebo nie samozrejme bude závisieť od okolností a iných práv alebo hodnôt, ktoré musia byť vyvažované proti právu ženy na súkromie. Predstavme si, že by súd priznal nenarodenému právo na život. V takom prípade by právo ženy na súkromie vždy narážalo na právo nenarodeného na život. Pri takomto konflikte by právo na život muselo prevážiť právo na súkromie, čo by

⁶ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 12/01 zo 4. Decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8, II.A.1.

⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 12/01 zo 4. Decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8, II.A.2.2.

prakticky znamenalo, že vyššie uvedené chápanie práva ženy na súkromie vo vzťahu k jej tehotenstvu by bolo neudržateľné. Inými slovami ústava by nedávala žene žiadnu možnosť rozhodovať o tom, či „v danom stave tehotenstva mieni zotrvať“. Priznať nenarodenému právo na život by teda malo ďalekosiahle dôsledky na myslenie ústavného súdu. Súd však túto zmenu nepripustil a vzhľadom na východiska súdu musíme priznať, že jeho rozhodnutie má vnútornú logiku a konzistentnosť. Problém je samozrejme v prijatých nespochybnovaných a neobhajovaných východiskách.

Ak nenarodený ľudský život nemá právo na život, čo teda znamená, že je „hodný ochrany už pred narodením“? Podľa slovenského ústavného súdu to znamená, že je objektívnou ústavnou hodnotou, ktorá musí byť vyvažovaná s inými hodnotami a právami. Toto vyvažovanie má však inú povahu ako vyvažovanie dvoch práv. Je voľnejšie. Úlohou súdu však nie je robiť takéto vyvažovanie, ale iba zistiť, či vyvažovanie konané zákonodarcom nepresahuje prijateľné ústavné mantinely. V našom prípade súd došiel k názoru, že zákonom o umelom prerušení tehotenstva zákonodarcu vyvážil objektívnu ústavnú hodnotu nenarodeného života s ústavným právom ženy na súkromie primerane tým, že potrat je povolený iba v prvom trimestri tehotenstva. Pri analýze východísk svojej interpretácie formuloval súd dokonca aj tento názor:

„Z potreby rovnováhy týchto práv, hodnôt a princípov dotknutých v posudzovanom prípade pritom vyplýva, že absolutizácia jednej či jedného z nich - napríklad absolútny zákaz umelého prerušenia tehotenstva alebo naopak zrušenie akýchkoľvek jeho obmedzení - je vylúčená. Ich vyvažovanie preto predpokladá jednak určenie rámca ochrany, ktorej je nenarodený ľudský život hodný, a jednak určenie rozsahu a účinkov práva ženy na sebaurčenie, na kontrolu nad vlastným telom a osudom, a to práve v ich vzájomnej relácii.“⁸

Inými slovami, zákonodarcu musí vždy vyvažovať hodnotu nenarodeného ľudského života s právom ženy na sebaurčenie a váhy sa

⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 12/01 zo 4. Decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8, II.A.2.

nesmú nikdy presunúť iba na jednu zo strán – ani úplná liberalizácia potratov, ani ich úplný zákaz by podľa ústavného súdu nebol v súlade s Ústavou SR.

Záverom teda môžeme konštatovať, že na Slovensku dnes nemá nenarodený ľudský život právo na život a nie je v rozpore so slovenskou ústavou, ak je na žiadosť ženy zničený v priebehu prvých 12 týždňov života. Znamená to, že po 12 týždňoch života je už umelý potrat neprípustný? Z rozhodnutia ústavného súdu, ani zo zákona to nevyplýva. Naopak, zákon pripúšťa potrat bez časového obmedzenia v prípade, že je „ohrozený jej život /t.j. život matky/ alebo zdravie alebo zdravý vývoj plodu alebo ak ide o genetický chybný vývoj plodu.“⁹ Vyhláška ministerstva zdravotníctva, ktorá určovala limit na vykonanie umelého potratu z tohto dôvodu na 24 týždňov stratila v tomto bode na základe rozhodnutia ústavného súdu platnosť. Podľa názoru súdu rozhodnutie o tejto lehote musí určiť zákonodarca zákonom na základe správneho vyváženía relevantných práv a hodnôt. Keďže tak však slovenský zákonodarca dosiaľ neurobil, je táto otázka naďalej právne nevyriešená a poškodený nenarodený život má dnes prakticky ešte menšiu šancu na prežitie ako nepoškodený.

Pre úplnosť je potrebné spomenúť dve ďalšie udalosti, ktoré zasiahli do právnej ochrany nenarodeného života na Slovensku od vydania nálezu ústavného súdu. Ide v prvom rade o zákon č. 345/2009 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Tento zákon špecifikuje informovaný súhlas pri umelom prerušení tehotenstva a vyžaduje poučenie, ktoré musí žena dostať pred vyjadrením súhlasu s umelým potratom. Ide o malý krok smerom k väčšej ochrane nenarodeného života a tehotnej ženy.

Druhou udalosťou bolo rozhodnutie Európskeho súdneho dvora v Luxemburgu vo veci *Brüstle v Greenpeace*. V odpovedi na prejudiciálnu otázku Luxemburský súd záväzne pre všetky členské štáty EÚ interpretoval časť smernice 98/44/EC o právnej ochrane

⁹ Zákon č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č 419/1991 Zb. § 5.

biotechnologických vynálezov. Súd riešil otázku, ako správne chápať koncept ľudského embrya. Okrem iného, súd povedal toto:

„Akékoľvek ľudské vajíčko, akonáhle je oplodnené, musí byť považované za „ľudské embryo“ v rámci významu a pre účely aplikácie Článku 6(2)(c) Smernice, keďže oplodnenie začína proces vývoja človeka.“¹⁰

Hoci toto rozhodnutie nerieši otázku potratov, je to rozhodnutie najvyššieho Európskeho súdu, ktorý veľmi jasne priznáva, že ľudský život sa začína oplodnením ľudského vajíčka, t.j. počatím. Na pozadí tohto rozhodnutia vyznieva až smiešne nasledovné stanovisko slovenského generálneho prokurátora, ktoré je citované v odôvodnení rozhodnutia ústavného súdu:

„Ľudský život, tak ako ho má na mysli čl. 15 ústavy, nemožno stotožňovať s okamihom vzniku plodu. Ide tu síce tiež o život, tento sa však stane ľudským až po vytvorení základného atribútu ľudského života odlišujúceho ľudský život od akýchkoľvek iných foriem života. Týmto atribútom je ľudské vedomie.“¹¹

Napriek tomu, že tento názor generálneho prokurátora nebol zopakovaný súdom v jeho náleze, nie je vylúčené, že súd implicitne prijíma tento predpoklad. Bolo by zaujímavé vidieť, či a ako by sa zmenil postoj súdu po zvážení vyššie spomenutého rozhodnutia Európskeho súdneho dvora, ktorý jasne povedal, že oplodnením vzniká ľudské embryo a ľudské embryo je jedno z vývojových štádií človeka, nie nejakého iného života.

Nie je v poslednej dobe netypické, že mnohé mimovládne organizácie sa dovolávajú práva na potrat ako medzinárodne uznaného ľudského práva. Takéto tvrdenia nemajú však oporu v súčasnom medzinárodnom práve, ako potvrdzuje aj vyhlásenie prijaté v San Jose,

¹⁰ *Brüstle v Greenpeace e.V.* C-34/10 European Court of Justice [35].

¹¹ Stanovisko generálneho prokurátora v náleze Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 12/01 zo 4. Decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8.

Costa Rica, mnohých významných akademikov, právnikov, vedcov, či politikov, ktorí jasne pomenávajú súčasný stav medzinárodného práva, keď hovoria: .

„V medzinárodnom práve, či už v zmluvnom alebo zvykovom, neexistuje právo na potrat. Žiadna zo zmlúv OSN nemôže byť uvádzaná ako zakotvujúca a uznávajúca právo na potrat.“¹²

V prvej časti tejto analýzy som ukázal, že nenarodený ľudský život nemá právo na život podľa slovenského právneho systému. V úvode som však avizoval, že hrozí, že toto právo strácajú aj narodení. Čo som tým myslel? V nasledujúcej časti krátko načrtnem zmenu paradigmy v chápaní práva na život a jej možné dôsledky. Na úvod však treba priznať, že tento problém sa netýka iba nášho ústavného súdu. Chápanie práva na život a iných ľudských práv, ktoré nájdeme v náleze slovenského ústavného súdu má svoj ideový pôvod v nemeckom ústavnom súde a Európskom súde pre ľudské práva, odkiaľ sa rozšíril do celého sveta.¹³

O akej zmene paradigmy hovorím? Právo na život znamenalo kedysi niečo iné, čo znamená dnes. Hoci nie je ľahké určiť, kedy došlo k zmene a zmena nie je úplne bielo-čierna, posuny vo význame práva na život (a ďalších práv) v dôsledku prijatia princípu proporcionality a/alebo princípu vyvažovania sú nepopierateľné. Kedysi a nebolo to tak dávno (určite ešte v roku 1950, keď bol prijímaný Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd) bolo právo na život chápané hlavne ako súbor rôznych špecifických pravidiel, príkazov a zákazov. Kľúčovou špecifikáciou práva na život bol podľa tohto chápania absolútny zákaz úmyselného zabitia nevinného človeka. Inými slovami, každý má právo voči každému, aby nebol úmyselne zabitý, bez výnimky. Samozrejme, právo na život môže byť špecifikované aj

¹² Články zo San Jose, 25. marec 2011, čl. 5. <http://www.sanjosearticles.com/>

¹³ Pre pochopenie rozširujúceho sa vplyvu princípu proporcionality, ktorý je kľúčovým prvkom v novej paradigme ľudských práv, pozri Alec Stone Sweet and Jud Mathews, 'Proportionality, Balancing and Global Constitutionalism' (2008) 47 Columbia journal of transnational law 73.

d'alšími (neabsolútnymi, resp. relatívnymi) pravidlami, napríklad každý má právo, aby mu v prípade ohrozenia života pomohol ten, kto je morálne a fyzicky slobodný tak urobiť.¹⁴

Nová paradigma chápania ľudských práv, ktorú minimálne v posudzovanom náleze ústavný súd prijal, považuje právo na život za princíp, ktorý sa musí vyvažovať v konkrétnych okolnostiach s inými princípmi.

„Je nesporné, že ústava sama obsahuje rôzne koncipované základné práva, ktorých logická štruktúra a prípadne aj vynútiteľnosť súdnou mocou sa líši. Iba samotný čl. 15 ústavy obsahuje jednak základné právo na život podľa odseku 1 prvej vety, ktorému zodpovedá zákaz pozbaviť niekoho života (ods. 2) a z ktorého existujú výnimky spojené s ochranou práv iných (čl. 15 ods. 4 ústavy) a jednak zákaz trestu smrti, ktorý je bezpodmienečný a ktorý nie je predmetom vyvažovania (ods. 3). Obe tieto pravidlá sa tak líšia svojím charakterom a logickou štruktúrou, keďže základné právo zodpovedajúce prvej vete odseku 1 a odseku 2 predstavuje typické základné právo, ktoré je v priebehu svojej aplikácie predmetom vyvažovania. Takéto základné právo je súčasťou ústavnoprávnej teórie označované ako princíp, ktorý usiluje o svoje naplnenie v maximálne možnej miere, a to v závislosti na interakcii s inými (v jednotlivých prípadoch so základným právom, ktoré je s ním v konflikte) základnými právami a ústavnými hodnotami a s ohľadom na požiadavku proporcionality, ktorý predstavuje kľúčový koncept pre aplikáciu základných práv.“¹⁵

Ústavný súd považuje právo na život za typické základné právo práve preto, že ide o princíp, ktorý môže byť naplnený len do tej miery do akej to v istých konkrétnych okolnostiach pripúšťajú ďalšie relevantné princípy (t.j. iné základné práva alebo ústavné hodnoty). Štát

¹⁴ Táto špecifikácia práva na život je stále prítomná v slovenskom trestnom práve v trestnom čine neposkytnutia pomoci – zákon č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon), §177.

¹⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 12/01 zo 4. Decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8, II.A.1.2.

môže zasiahnuť do tohto práva iba vtedy, ak tento zásah spĺňa princíp proporcionality. Inými slovami, ak je štátny zásah neproporcionálny, dôjde k porušeniu základného práva.

Princíp proporcionality a jeho vplyv na koncept ľudských práv predstavuje problém, ktorý je mimo rámca tejto úvahy.¹⁶ Nás bude teraz zaujímať iba koncept práva na život a mojím cieľom je ukázať rozdiel v klasickom a „novom“ chápaní práva na život a zároveň spochybniť racionalitu novej paradigmy práva na život. Kľúčový rozdiel spočíva v prístupe k absolútosti práva na život. Zatiaľ čo starý model považoval absolútny zákaz úmyselného zabitia nevinného človeka za podstatu práva na život, nová paradigma práva na život nemá priestor pre absolútny zákaz. Absolútny zákaz je zákaz, ktorý nepripúšťa žiadne výnimky. Inými slovami, ak mám právo na život, ktorého podstatou je moje právo voči všetkým, aby som nebol úmyselne zabitý, potom nikto nemá oprávnenie/slobodu ma úmyselne zabiť za žiadnych okolností. Hneď sa ponúka námietka – čo v prípade policajného zásahu? Nemá policajt právo zabiť nebezpečného páchateľa na úteku? Uspokojivá odpoveď by si vyžadovala hlbšiu analýzu úmyselného konania. V skratke, ani policajt nemá právo úmyselne zabiť utekajúceho páchateľa. Policajt má právo a povinnosť zastaviť páchateľa a je možné, že pri výkone svojej povinnosti dôjde k poraneniu, či dokonca smrti páchateľa. Tá však nesmie byť zamýšľaná, ale môže byť spôsobená ako vedľajší účinok legitímneho policajného zákroku. Takýto prípad teda nepredstavuje žiaden problém pre správne chápaný absolútny zákaz úmyselného zabitia. Nepochopenie tohto dôležitého morálneho rozdielu medzi úmyselným konaním a vedľajším efektom bolo hlavnou príčinou aj mnohých pomýlených postojov ústavného súdu. Súd sa vo svojej analýze stotožňuje s nasledovným tvrdením:

„Ak by článok 2 mal zahŕňať plod a jeho ochrana podľa tohto článku by bola, bez žiadneho výslovného obmedzenia, chápaná ako absolútna, interrupcia by musela byť považovaná za

¹⁶ Viac o princípe proporcionality v kontexte ľudských práv vid' Martin Luteran, 'Towards Proportionality as a Proportion Between Means and Ends' in Cian C Murphy and Penny Green (eds), *Law and Outsiders: Norms, Processes and 'Othering' in the 21st Century* (Hart Publishing 2011).

zakázanú dokonca vtedy, ak by pokračovanie tehotenstva predstavovalo vážne riziko pre život ženy. To by znamenalo, že „nenarodený život“ plodu by bol považovaný za majúci vyššiu hodnotu než život tehotnej ženy.“¹⁷

Toto tvrdenie je samozrejme postavené na omyle, ktorý vychádza z nesprávneho chápania absolútneho zákazu obsiahnutého v práve na život. Absolútny zákaz sa totiž týka úmyselného konania, nie zapríčinených vedľajších efektov. Ak je na záchranu ženy potrebné vykonať lekárske zákroky (napr. hysterektómia), ktorý spôsobí ako vedľajší efekt smrť plodu, nejde o zakázanú interrupciu, pretože nejde o úmyselné zabitie. Ak by sme chápali interrupciu iba ako úmyselné zabitie nenarodeného, tak by samozrejme nešlo ani o interrupciu. Inými slovami, správne chápané absolútne právo na život nevedie k absurdným záverom typu – nenarodený život má vyššiu hodnotu ako život ženy.

Nové chápanie práva na život nedokáže povedať o obsahu práva na život takmer nič isté, keďže to, čo v konkrétnom prípade právo na život znamená bude vždy závisieť od iných princípov a hodnôt, s ktorými sa ocitne v konflikte. Toto je logický záver chápania práva na život ako princípu optimalizácie, ktoré predostrel nemecký právny filozof Robert Alexy a prijal slovenský ústavný súd. Nevravím, že súd má odvahu dotiahnuť svoje úvahy do tohto logického záveru. Aspoň zatiaľ nie, ale svojimi úvahami v posudzovanom rozhodnutí pripravil pôdu k tomu, aby právo na život postupne strácalo obsah.

Ak by nová paradigma práva na život, ktorú zasial ústavný súd, zapustila korene v slovenskom právnom systéme, nenarodení by neboli jediní, ktorí by na Slovensku nemali právo na život. Postupne by ho strácali aj všetci ostatní. Samozrejme, dospelí ľudia dokážu bojovať za svoje práva, a preto je menej pravdepodobné, že by táto koncepcia bola dotiahnutá k jej logickým praktickým záverom. Nenarodení, žiaľ, za svoje práva bojovať nevedia a možno aj preto bol slovenský ústavný súd k ich právam hluchý. Nie každý obyvateľ Slovenska má právo na život, každý z nás ho niekedy nemal – paradoxne v čase, keď sme všetci

¹⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 12/01 zo 4. Decembra 2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008, čiastka 8, II.A.3.1.

najzraniteľnejší – a je otázne, aké právo na život podľa slovenského právneho poriadku budeme mať o niekoľko rokov. Hoci ústavný súd nepriznal nenarodeným ústavné právo na život, ani ústavný súd im nedokáže vziať morálne právo na život. To právo na život, ktoré motivuje všetkých ľudí dobrej vôle, aby zastavili do neba volajúcu nespravodlivosť úmyselného zabíjania nevinných detí.

Poznámky k úprave ochrany života v slovenskom ústavnom práve a v európskom práve

Boris Bartho

V mojom príspevku chcem nadväzujúc na Martina Luterána najprv predniesť dve doplňujúce poznámky k nálezu Ústavného súdu ohľadom súladu Zákona o umelom prerušení tehotenstva a vyhlášky k tomuto zákonu s Ústavou SR. Následne by som chcel bližšie predstaviť rozsudok Európskeho súdneho dvora vo veci Brüstle/Greenpeace, ktorý môj predrečník tiež spomenul a porovnal jeho definíciu začiatku existencie ľudského života s vyjadrením Generálneho prokurátora SR v konaní pred ústavným súdom. Na záver chcem tiež zhodnotiť význam tohto rozsudku ESD pre ochranu nenarodeného života v Európe.

Začnem teda dvoma poznámkami k nálezu Ústavného súdu SR:

1) Návrh na preskúmanie súladu Zákona o umelom prerušení tehotenstva s Ústavou SR bol v princípe správny krok. Tvrdenia, ktoré spochybňovali legitimitu tohto kroku a považovali ho za nastúpenie cesty k sudcovskému aktivizmu na spôsob napr. Najvyššieho súdu USA či Európskeho súdu pre ľudské práva podľa mojej mienky neboli opodstatnené. Najvyššiemu súdu USA možno oprávnene vytknúť nelegitímny aktivizmus v mnohých prípadoch, vrátane rozhodnutia *Roe v. Wade*, ktorým bolo z práva na súkromie v postate odvodené právo na umelý potrat. Nelegitimita postupu Najvyššieho súdu USA spočívala podľa môjho názoru v tom, že „vynašiel“ ústavné právo (právo na

umelý potrat) ktorého existencia bola bez akýchkoľvek pochybností mimo úmyslu historického ústavodarcu. V našom prípade sa podobný úsudok s takouto jednoznačnosťou povedať nedá. Historický ústavodarca prijal ustanovenie, ktoré síce ponecháva pomerne široký priestor na výklad, samotné slovné znenie ako aj legislatívne materiály a historický kontext však rozhodne nevedú k jednoznačnému záveru v prospech aktuálnej zákonnej úpravy. Za takýchto okolností a tiež vzhľadom na závažnú nespravodlivosť platného Zákona o umelom prerušení tehotenstva, bolo podanie návrhu na ústavný súd v zásade rozumným krokom.

2) Martin Luterán spomenul, že v medzinárodnom práve nie je žiadne pravidlo zaväzujúce štáty k legalizácii umelých potratov. V tejto súvislosti treba oceniť, že ústavný súd sa v odôvodnení svojho rozhodnutia aspoň obmedzil na záver, že platná zákonná úprava neodporuje medzinárodnoprávnym záväzkom SR a zdržal sa maximalistického tvrdenia, ku ktorému sa uchýlil zástupca NR SR obhajujúci pred Ústavným súdom napadnutý zákon, že totiž rozhodnutie o nesúlade Zákona o umelom prerušení tehotenstva s Ústavou SR by „poprelo ... medzinárodné chránené ľudské práva“. V konaní pred ústavným súdom bol ako argument v prospech údajného medzinárodnoprávne zakotveného „práva na umelý potrat“ prednesený len Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien. Tento dohovor vo svojich ustanoveniach stanovuje povinnosť zmluvných strán zabezpečiť prístup k zdravotníckym službám v oblasti plánovania rodiny ako i povinnosť zabezpečiť rovnaké práva mužov a žien rozhodnúť slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia svojich detí (porovnaj čl. 12, 14 a 16 Dohovoru.) Ničmenej, Dohovor nezakotvuje právo na umelý potrat, nie je v ňom žiadna norma, ktorá by štátom zakazovala ochranu života od počatia. Slobodné a zodpovedné rozhodovanie o počte a čase narodenia detí sa bez pochyby dá vykonávať zodpovedajúcim správaním pred počatím dieťaťa. Takýto výklad potvrdzuje aj ustanovenie čl. 16 ods. 2 Dohovoru, podľa ktorého majú mať ženy v oblasti plánovania rodiny rovnaké práva ako muži. Zakotvenie práva tehotnej ženy na umelý potrat však v skutočnosti priznáva ženám väčšie práva na rozhodovanie o „plánovaní rodiny“ než mužom.

Ako negatívum nálezu ústavného súdu treba samozrejme spomenúť fakt, že ústavný súd dostatočne neprihliadol na preambulu Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorej „dieťa ... potrebuje ... zodpovedajúcu právnu ochranu tak pred narodením ako i po ňom.“ Preambula síce nie je súčasťou normatívneho textu dohovoru, treba ju však brať do úvahy pri jeho interpretácii.

Teraz mi dovoľte prejsť k rozhodnutiu Súdneho dvora Európskej Únie vo veci Brüstle/Greenpeace. Toto rozhodnutie sa týka výkladu viacerých ustanovení Smernice 98/44/ES o právnej ochrane biotechnologických vynálezov. Hlavným cieľom zmienenej smernice je harmonizovať predpisy členských štátov ohľadom podmienok patentovateľnosti biotechnologických vynálezov, keďže rozdiely v právnych úpravách jednotlivých členských štátov by podľa mienky komunitárneho zákonodarcu mohli predstavovať prekážku obchodu a tým brániť riadnemu fungovaniu vnútorného trhu v rámci Európskej únie.

Spor vo veci samej sa týkal patentu, ktorého držiteľom bol Oliver Brüstle a ktorý sa vzťahoval na metódu pre liečbu istých neurologických porúch prostredníctvom použitia materiálu získaného z embryonálnych kmeňových buniek. Spomenutá smernica 98/44/ES v čl. 6 ods. 2 písm. c) stanovuje, že členské štáty nesmú pripustiť patentovateľnosť využitia ľudských embrií na obchodné alebo priemyselné účely. (Podľa čl. 6 ods. 2 písm. a) a b) musí byť navyše neprípustné aj patentovanie metód klonovania ľudských jedincov a spôsobov úpravy zárodočnej línie genetickej identity ľudských bytostí. Treba samozrejme podotknúť, že únieové právo členské štáty nezaväzuje k zákazu týchto troch menovaných postupov, zabráňuje iba ich patentovateľnosti.) Patent Olivera Brüstleho bol pred nemeckými súdmi napadnutý občianskym združením Greenpeace, ktoré sa domáhalo zrušenia tohto patentu na základe nemeckých zákonov implementujúcich smernicu 98/44/ES do vnútroštátneho právneho poriadku Spolkovej republiky. Spolkový súdny dvor (čo je najvyššia inštitúcia všeobecného súdnictva v Nemecku) dospel k záveru, že rozhodnutie súdneho sporu medzi Greenpeace a pánom Brüstle závisí od vyriešenia spornej otázky európskeho práva, totiž od interpretácie zmieneného čl. 6 ods. 2 písm. c) smernice

98/44/ES. Toto ustanovenie, ako som už povedal zakazuje patentovanie využitia ľudských embryí na obchodné alebo priemyselné účely. Je však metóda liečenia neurologických ochorení prostredníctvom materiálu získaného z embryonálnych kmeňových buniek „využitím embryí na obchodné alebo priemyselné účely“? Zdá sa, že podobne ako v prípade opatrenia Ústavy SR o ochrane nenarodeného ľudského života i v ustanovení zmienenej smernice chrániacom nenarodený ľudský život bol ponechaný určitý priestor na interpretáciu. Spolkový súdny dvor mal okrem toho tiež pochybnosti ohľadom výkladu pojmu „embryo“, keďže vo viacerých európskych krajinách (napr. vo Švédsku) zákony upravujúce ochranu embryí nerozumejú pod embryom organizmus, ktorý vznikol oplodnením vaječnej bunky od prvého momentu jeho existencie ale až od jeho zahniezdzenia sa v maternici.

Spolkový súdny dvor preto požiadal Európsky súdny dvor, ako to pre takéto prípady predpokladá čl. 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, o vyjasnenie otázok súvisiacich s výkladom európskeho práva. Nemecký súd predložil Európskemu súdnemu dvoru spolu tri otázky, pričom všetky sa týkali interpretácie spomínaného čl. 6 ods. 2 písm. c) Smernice o právnej ochrane biotechnologických vynálezov. Prvá z týchto prejudiciálnych otázok mala za cieľ vymedziť pojem „ľudského embrya“ v zmysle citovaného ustanovenia. Druhá sa týkala pojmu nepatentovateľného „vyžitia ľudských embryí na priemyselné alebo obchodné účely“. Spolkový súdny dvor sa pýtal, či pod tento pojem spadá napr. aj využitie embryí pre účely vedeckého výskumu. Napokon chcel Spolkový ústavný súd tiež vedieť, či sa neprípustnosť patentovania vzťahuje aj na technické metódy, ktoré samy osebe nezahŕňajú využitie embryí, ale pri ktorých je zničenie ľudských embryí nevyhnutnou podmienkou aplikácie dotyčnej technickej metódy. V prípade, že by Európsky súdny dvor odpovedal na túto poslednú otázku záporne, z patentovania by boli vylúčené, len samotné postupy likvidácie ľudského embrya. Metódy využívajúce materiál získaný zničením ľudského embrya by naproti tomu už boli patentovateľné.

Na odňatie patentu v miere, v akej to v pôvodnom súdnom konaní pred nemeckými súdmi požadoval žalobca, bolo samozrejme potrebné, aby Európsky súdny dvor zodpovedal všetky tri predložené otázky v prospech ochrany nenarodeného ľudského života. Vec bola pridelená

na rozhodnutie veľkej komore, ako to čl. 44 ods. 3 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora stanovuje pre záležitosti osobitnej dôležitosti alebo zložitosti. Veľká komora napokon (a v súlade s odporúčaniami generálneho advokáta, ktorý na Európskom súdnom dvore funguje ako jeho poradný orgán) skutočne zodpovedala všetky predložené otázky v prospech života.

Ohľadom pojmu embrya Veľká komora rozhodla, že ho treba vykladať extenzívne, aby sa tak v súlade s cieľmi smernice vylúčilo akékoľvek patentovanie, ktoré by mohlo ohroziť rešpektovanie ľudskej dôstojnosti. Za ľudské embryo sa tak samozrejme pokladá každá vaječná bunka od okamihu oplodnenia. Ďalej treba pod embryom v zmysle zmienenej smernice tiež rozumieť neoplodnené vaječné bunky, ktoré sú na základe účinku techniky použitej na ich získanie spôsobilé spustiť proces vývoja ľudského jedinca, podobne ako embryo vzniknuté oplodnením vajíčka. To platí najmä pre metódu tzv. terapeutického klonovania, pri ktorom je do neoplodneného ľudského vajíčka implantované bunkové jadro zo zrelej ľudskej bunky.

Pri druhej otázke sa Európsky súdny dvor musel zrejme viac než pri prvej vysporiadať s interpretačným priestorom vytvoreným slovným znením smernice. Čo znamená, že neprípustné je patentovanie „využitia embryí na priemyselné alebo obchodné účely“? Je zakázané patentovanie akéhokoľvek využitia embryí? Ak áno, načo znenie smernice vôbec spomína tie „priemyselné alebo obchodné účely“? Ak nie, tak aké použitie embryí môže byť patentované? Môžeme povedať, že Európsky súdny dvor postupoval v súlade s evidentným cieľom smernice, keď rozhodol, že zo zákazu patentovania sú vyňaté len tie vedecké metódy, ktoré sú zamerané na terapeutické alebo diagnostické postupy aplikovateľné na samotné embryá pre ich osoh, t. j. sledujúce záchranu alebo liečbu samotných ľudských embryí. V tejto odpovedi na druhú otázku sa Súdny dvor oprel o. i. o úvahu, že udelenie akéhokoľvek patentu v zásade zahŕňa právo na využitie patentovanej metódy na obchodné a priemyselné účely.

Napokon v odpovedi na tretiu otázku Európsky súdny dvor rozhodol, že z patentovania sú vylúčené aj tie vedecké postupy, ktoré síce samy osebe nezahŕňajú využitie embryí, avšak predpokladajú ničenie embryí pre svoju aplikáciu (buď preto, že využívajú produkt

získaný využitím embryí alebo preto, že majú slúžiť k výrobe produktu, ktorá si vyžaduje likvidáciu ľudských embryí).

Aký je dosah a význam tohto rozhodnutia? Rozsudok sa bezprostredne vzťahuje len na patentovateľnosť biotechnologických vynálezov a nemá žiadny (alebo minimálne žiadny priamy) vplyv na otázku umelých potratov. Napriek tomu ide o dôležité rozhodnutie (a možno povedať dôležité víťazstvo) pre ochranu života. Predovšetkým možno vychádzať z toho, že vylúčenie patentovateľnosti zmienených metód výrazne zníži ich ekonomickú atraktivitu v Európskej únii a zároveň tiež zníži tlak na ostatné krajiny, aby v záujme údajnej konkurencieschopnosti legalizovali či dokonca podporovali vedecké metódy ničiace ľudský život v jeho najbezbrannejšej podobe.

Svoj význam má aj definícia embrya, zahŕňajúca každú oplodnenú vaječnú bunku a odmietnutie návrhu vymedziť embryo ako oplodnenú vaječnú bunku až po jej zahniezdení sa v maternici. Toto rozhodnutie zvyšuje šance na odmietnutie stanovenia svojvoľnej hranice pre ochranu nenarodeného života v budúcich rozhodnutiach Európskeho súdneho dvora.

Rozhodnutie má napokon aj svoj psychologický význam, keďže je „odmenením“ snahy všetkých tých, ktorí sa pri tvorbe textu Smernice 98/44/ES zasadzovali za vylúčenie život ničiacich metód z patentovateľnosti v Európskej únii a ukazuje, že aj takéto snahy na „menších frontoch“ majú svoj zmysel a nemožno ich považovať za prázdne hry o slovíčka bez akéhokoľvek praktického dosahu.

Vo svojom príspevku som chcel v reakcii na Martina Luterána poukázať nielen na nutnú potrebu zmeny v úprave prípustnosti umelých potratov v práve Slovenskej republiky ale aj právnu na právnu úpravu, ktorá, nakoľko je to zatiaľ možné posúdiť, žiadnu veľkú zmenu nepotrebuje, a tou je regulácia patentovateľnosti biotechnologických vynálezov v rámci Európskej únie. Moje pripomienky pritom samozrejme dokázali osvetliť iba niektoré fragmenty komplexnej problematiky ochrany života vo vnútroštátnom práve SR a v európskom práve. Napriek tomu dúfam, že vám aj tento príspevok pomôže o niečo lepšie sa zorientovať v otázkach právnych aspektov ochrany života a teším sa na ďalšiu diskusiu.

Ako chrániť život?

Patrik Daniška

Cieľom môjho príspevku je zamyslieť sa nad možnosťami, ako by sa na Slovensku dala postupnými krokmi zmeniť legislatíva v prospech ochrany života resp. práva na život.

Dlhodobým cieľom našich snažení v oblasti práva na život by malo byť dosiahnutie úplného zrovnoprávnenia práva na život všetkých ľudí bez rozdielu, vrátane nenarodených detí. Inými slovami, v konečnom dôsledku by sme mali odstrániť akúkoľvek diskrimináciu nenarodených detí v otázke práva na život a chrániť ich život rovnako intenzívne ako chránime život ostatných ľudí.

To je však méta, ktorá sa nedá dosiahnuť zo dňa na deň, a to najmä preto, že naša spoločnosť zatiaľ nie je pripravená na takúto zmenu. Mali by sme preto venovať pozornosť aj čiastkovým cieľom, ktoré sú reálne dosiahnuteľné z krátkodobého hľadiska, a tými sú postupné vylepšenia legislatívnej úpravy a umenšovanie zla, ktoré vyplýva zo súčasnej zlej právnej úpravy. Som presvedčený, že by sme mali sústrediť viac úsilia na hľadanie a presadzovanie takých čiastkových zmien, ktoré sú reálne priechodné aj za súčasnej politickej a spoločenskej situácie.

Aj naša skúsenosť na Slovensku hovorí, že úplná zmena legislatívy zatiaľ nebola priechodná, avšak postupné zlepšenia sú možné a vie sa na nich zhodnúť spoločnosť aj parlament.

Za posledné dve desaťročia tu bolo niekoľko pokusov o zákaz potratov, avšak ani jeden neskončil úspešne a potraty sa zakázať

nepodarilo. Práve naopak, pokus podstatne obmedziť potraty cez ústavný súd skončil neúspechom.¹⁸

V posledných rokoch sa však podarilo čiastočne zmeniť legislatívu správnym smerom, a to najmä v oblasti informovaného súhlasu žien pred potratom. Podarilo sa tiež zaviesť potrebu rodičovského súhlasu s potratom neploletého dievčaťa a podarilo sa tiež zaviesť 48 hodinovú lehotu na premyslenie pred vykonaním potratu.¹⁹

Aj preto sme dnes tu, aby sme sa ako pro-life právnici zamysleli nad ďalšími možnosťami, ako by sa dala zlepšiť legislatíva v oblasti práva na život na Slovensku. Zameriam sa pritom najmä na oblasť umelého potratu a témy s ním súvisiace.

Informovaný súhlas

Ľudia, ktorí pracujú so ženami po potrate často hovoria, že druhou obeťou potratu je žena, ktorá takýto zákrok podstúpi.²⁰ Takáto žena je ohrozená tak na fyzickom, ako aj psychickom zdraví, pričom v niektorých prípadoch môžu byť dôsledky potratu na ženu katastrofálne.

18 Pozri napríklad článok Radoslava Procházku O myšiach a ľudoch, Impulz 2/2008, <http://www.impulzrevue.sk/article.php?306>

19 - Zákon č. 345/2009 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

- Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 417/2009 Z.z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o informáciách poskytovaných žene a hlásenia o poskytnutí informácií, vzor písomných informácií a určuje sa organizácia zodpovedná za prijímanie a vyhodnocovanie hlásenia

- Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 418/2009 Z.z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti a podmienky zverejnenia v zozname občianskych združení, neziskových organizácií, nadácií, cirkví a náboženských spoločností, ktoré poskytujú ženám finančnú, materiálnu alebo psychologickú pomoc v tehotenstve

20 Viac o fyzických a psychických rizikách potratu na ženu pozri v Spravodajcovi o.z. Fórum života 1/2007 v článkoch Evy Grey Psychické dôsledky umelého potratu (strana 23) a Potrat a jeho následky na telesné zdravie ženy (strana 25).

<http://www.25marec.sk/pocate-dieta/fakty/psychicke-dosledky-umeleho-potratu-umeleho-ukoncenia-tehotenstva/>

<http://www.25marec.sk/pocate-dieta/fakty/potrat-a-jeho-nasledky-na-telesne-zdravie-zeny/>

Je preto veľmi dôležité, aby žena pred podstúpením potratu dostala všetky podstatné informácie v zrozumiteľnej podobe a aby jej bol poskytnutý dostatočný čas na premyslenie tohto zákroku.

Tieto pozitívne zmeny sa už čiastočne podarili do nášho právneho poriadku presadiť v roku 2009.²¹ Samotný text písomnej informácie o umelom prerušení tehotenstva je však nevyhovujúci, pretože nedostatočným spôsobom informuje ženu o rizikách potratu. Vhodné by tiež bolo, aby súčasťou informačného materiálu boli farebné fotografie dieťaťa v porovnateľnom vývojovom štádiu ako je dieťa, ktoré má byť potratené. Ženy žiadajúce o potrat tak na základe teraz poskytovanej informácie môžu získať mylnú predstavu o skutočných rizikách potratu. Potrat je devastujúci zákrok a ženy majú právo to vedieť ešte predtým, ako ho podstúpia.

Tento nedostatok sa napriek tlaku pro-life organizácií zatiaľ nepodaril odstrániť. V každom prípade ide o zmenu, ktorá je reálne dosiahnuteľná a môže podstatne pomôcť pri ochrane žien a ich nenarodených detí pred umelým potratom.

Poskytovanie informácií o organizáciách poskytujúcich pomoc v tehotenstve

S problematikou informovaného súhlasu súvisí aj otázka poskytovania informácií o organizáciách, ktoré môžu poskytnúť pomoc ženám v tehotenstve a materstve. Tehotné ženy sa často cítia osamotené a zúfalé, a preto siahajú po potrate. Pomôcť im môžu aj organizácie, ktoré sú v súčasnosti vedené v *Zozname občianskych združení, neziskových organizácií, nadácií, cirkví a náboženských spoločností, ktoré poskytujú ženám finančnú, materiálnu alebo psychologickú pomoc v tehotenstve*. Tento zoznam vedie ministerstvo zdravotníctva a momentálne sa v tomto zozname publikovanom na webstránke ministerstva nachádza jediná organizácia, a to Fórum života.²² Podľa informácií, ktoré mám k dispozícii, sa tento zoznam neposkytuje ženám

21 Pozri poznámku pod čiarou č. 2

22 <http://www.health.gov.sk/Clanok?zoznam-obcianskych-zdruzeni-neziskovych-organizacii-nadacii-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-ktore-poskytuju-zenam-financnu-materialnu-alebo-psychologicku-pomoc-v-tehotenstve>

žiadajúcim o potrat, iba sa im poskytuje informácia, že takýto zoznam existuje.

Tu vidím priestor hneď na dve zlepšenia: 1) docieľiť stav, že ženy zoznam organizácií poskytujúcich pomoc v tehotenstve dostanú priamo „do ruky“ a 2) pokúsiť sa dostať na zoznam viac organizácií z rôznych kútov Slovenska. Za tým účelom by sa najmä mali zjednodušiť podmienky, ktoré sú kladené na tieto organizácie, ale tiež rozšíriť povedomie o tejto možnosti medzi organizáciami, ktoré by mali záujem o zaradenie do tohto zoznamu.

Ďalšou možnosťou je tiež zakomponovanie výzvy žene zo strany štátu, aby kontaktovala niektorú z organizácií ešte pred tým, ako sa definitívne rozhodne o potrate.

Oznamovacia povinnosť

Po poskytnutí poučenia je zdravotnícke zariadenie povinné zaslať *Hlásenie o poskytnutí informácií o umelom prerušení tehotenstva* Národnému centru zdravotníckych informácií. Potrat je potom možné vykonať až po uplynutí dvoch dní od odoslania tohto hlásenia. Súčasťou hlásenia sú aj informácie o rodnom čísle ženy, obci, rodinnom stave a veku plodu. Na účely štatistiky by sa však zišlo zhromažďovať aj informáciu o predchádzajúcich tehotenstvách a dôvodoch potratu, prípadne dodatočne aj o zdravotných komplikáciách, ktoré súviseli s potratom. Obzvlášť cennými by boli tiež informácie o pohnútkach, ktoré ženu k potratu viedli. Tým by sme lepšie vedeli pochopiť príčiny potratovosti a jej negatívne dopady a zamerať sa na ich odstraňovanie.

Obmedzenie predaja liekov spôsobujúcich skorý potrat

V súčasnosti je možné na Slovensku kúpiť prípravky tzv. „núdzovej antikoncepcie“, ktoré sa užívajú po pohlavnom styku. Ich účinok teda nie je len antikoncepčný ale potenciálne môže byť aj abortívny, za predpokladu, že už došlo k počatiu. Ak je tomu tak, toto vnímam ako problém, pretože tieto prípravky sú voľne dostupné bez akýchkoľvek obmedzení a predáva sa ich na Slovensku niekoľko desiatok tisíc ročne.

Predaj takýchto prípravkov je potrebné obmedziť, pretože užívanie abortív zásadným spôsobom porušuje práva nenarodených detí, za predpokladu že už došlo k počatiu, a sú tiež rizikom pre zdravie užívateľiek. Predaj takýchto liekov by sa mal zaviesť len na lekársky predpis, aby sa tak zabezpečila efektívna ochrana žien pred negatívnymi dôsledkami týchto liekov. Celkom iste by mal byť obmedzený predaj týchto prípravkov v prípade neplnoletých dievčat. Neplnoletých zákonom chránime aj v iných oblastiach, napríklad pri predaji cigariet či alkoholu. V tomto prípade by bolo potrebné povoliť predaj abortívnych prípravkov napríklad len so súhlasom zákonných zástupcov a po odporúčení lekára.

Ďalšia zmena v tomto smere by mohla spočívať v tom, že sa na škatuľke prípravku alebo na príbalovom letáku bude nachádzať výrazné upozornenie, že požitie tohto prípravku môže spôsobiť smrť nenarodeného dieťaťa, ak už došlo k počatiu.

V konečnom dôsledku však treba usilovať o úplný zákaz predaja takýchto prípravkov, pretože sú to prípravky zamerané na spôsobenie smrti nenarodených detí, čím sa porušuje ich právo na život.

Zoškrtanie Zoznamu chorôb, syndrómov a stavov, ktoré sú zdravotnými dôvodmi pre umelé prerušenie tehotenstva

Potrat zo zdravotného dôvodu je možné vykonať do 12. týždňa tehotenstva. Rozdielov oproti potratu na žiadosť je ten, že takýto zákrok môže odporúčať lekár, a tiež že sa plne hradí zo zdravotného poistenia.

Zoznam chorôb, syndrómov a stavov, ktoré sú zdravotnými dôvodmi pre umelé prerušenie tehotenstva je uvedený vo vyhláške²³ účinnej od roku 1987, pričom tento zoznam sa viac ako 26 rokov nijako nemenil. Pre ilustráciu: nachádzajú sa v ňom zdravotné indikácie pre potrat ako je chrípka, herpes, očkovanie matky, počatie po 40. roku veku, zlyhanie intrauterinnej antikoncepcie, či dokonca alkoholizmus alebo iná toxikománia u jedného z rodičov (teda aj otca), ak sa prejavuje aj povahovými defektmi.

23 Príloha č. 1 Vyhlášky č. 74/1986 Zb. ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č.73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení neskorších predpisov

Aj toto sú podľa platnej legislatívy „zdravotné“ dôvody pre ukončenie tehotenstva. Čiže ak má matka chrípku, alebo otec dieťaťa je pijan, zdravotné zariadenie môže dať podnet na vykonanie potratu a ak žena nesúhlasí s umelým prerušením tehotenstva, lekár by si od nej mal vyžiadať písomné vyhlásenie, že s umelým prerušením tehotenstva nesúhlasí. Okrem toho, na takýto potrat sa finančne poskladajú všetci platitelia zdravotného poistenia.

Podľa súčasných medicínskych poznatkov veľká časť indikácií obsiahnutých vo vyhláske nemá opodstatnenie a tento zoznam by sa mal podstatne skrátiť.

Takáto zmena by bola výhodná aj z ekonomického hľadiska, pretože by sa tým mohla ušetriť časť výdavkov zdravotného poistenia. Je preto podľa mňa priechodná bez rizika zásadnejších ideologických námietok a určite sa o ňu treba intenzívne usilovať.

Zvýšenie poplatku za potrat

Potrat na žiadosť ženy sa nehradí zo zdravotného poistenia, čo je veľmi dôležité. Nemínajú sa tak peniaze všetkých poistencov na zákrok, s ktorým mnohí nesúhlasia. Navyše, potrat nič nelieči, takže nie je dôvod aby sa preplácal. Problém je v tom, ako sme už uviedli, že potrat sa prepláca v prípade zdravotných dôvodov, pričom zoznam indikácií je neopodstatnene rozsiahly. Ďalší problém spočíva v tom, že potrat je neraz spojený s inými zdravotnými problémami, tak fyzickými ako aj psychickými, ako napríklad poškodenia maternice, zrasty maternice, neplodnosť, rakovina prsníka, depresie, alkoholizmus a iné. Pritom tieto komplikácie, ktoré majú pôvod v potrate, sa už hradia zo zdravotného poistenia. Pri stanovovaní poplatku by preto bolo vhodné pamätať aj na tieto skutočnosti a proporčne navýšiť poplatok za potrat aj o možné budúce výdavky, ktoré s potratom súvisia.

Anestézia dieťaťa, ktoré má byť potratené

Zo súčasných medicínskych poznatkov vyplýva, že dieťa pociťuje bolesť od 20. týždňa po počatí.²⁴ Ide pritom o obdobie, kedy sa aj u nás

24 www.doctorsonfetalpain.com

môžu z výnimočných dôvodov robiť potraty, v roku 2010 sa na Slovensku spravilo 125 umelých potratov vo veku plodu 20 týždňov a viac²⁵.

V takýchto prípadoch by sa legislatívne malo zabezpečiť, aby tieto deti zbytočne netrpeli, a mala by im byť ešte pred potratom poskytnutá anestézia.

Táto téma sa živo diskutuje najmä v USA, kde sa robí veľa potratov aj v takomto pokročilom štádiu tehotenstva. Celkovo už sedem severoamerických štátov prijalo legislatívu, ktorá zabezpečuje informovať žien o skutočnosti, že ich deti budú trpieť pri potrate.²⁶ Súčasne sa žene dáva možnosť, aby požiadala o anestéziu dieťaťa, ktoré má byť potratené.

Aj na Slovensku by bolo vhodné zaviesť povinnosť ženu o takejto skutočnosti vopred informovať a dať jej možnosť požiadať o anestéziu dieťaťa. Ešte vhodnejšia alternatíva sa mi javí automatické podávanie anestetík v prípade potratu detí vo veku 20 týždňov a viac a súčasne informovanie ženy o tejto skutočnosti pred vykonaním potratu. Ak sa nám nepodarí zabrániť ich zabitiu, mali by ste sa pokúsiť zabrániť aspoň tomu, aby pri tom zbytočne netrpeli.

Zákaz usmrtenia embrya pri umelom oplodnení, prípadne inej manipulácii s ním

Oblasť umelého oplodnenia je v Slovenskej republike právne upravená len minimálne. V tejto súvislosti by bola vhodná novela trestného zákona, ktorá by zaviedla novú skutkovú podstatu usmrtenia embrya pri umelom oplodnení, prípadne inej manipulácii s ním. Pri umelom oplodnení sa totiž neraz pristupuje k vytváraniu nadbytočných embryí a k ich ničeniu, vrátane ničenia z eugenických dôvodov. Podľa niektorých zdrojov zo všetkých embryí vytvorených pri umelom

25 Národné centrum zdravotníckych informácií, Potraty v SR 2010:

<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2010/zs1107.pdf>

26 Komplexný prehľad o pro-life zákonoch v USA je možné nájsť v publikácii americkej organizácie Americans United for Life s názvom Defending Life 2011, ktorú je možné nájsť na stránke: <http://www.aul.org/dl2011-abortion/>

oplodnení sa dožije narodenia len 5%.²⁷ V takomto prípade na jedno narodené dieťa pripadá 20 mŕtvych embryí.

Tu by bolo vhodné najmä zavádzať takú legislatívu, ktorá bude chrániť embryá pred ich úmyselným či nedbanlivostným ničením a zaviesť tak pre začiatok aspoň základnú ochranu ich práva na život.

Obmedzenie potratov čo do dôvodov, pre ktoré ženy potrat podstupujú

Naša súčasná právna úprava umožňuje potrat do 12. týždňov tehotenstva z akéhokoľvek dôvodu. Žena pritom nemusí vôbec vyhlasovať ani preukazovať, aký dôvod ju k potratu vedie. To však vytvára priestor pre to, aby žena podstúpila potrat aj z dôvodov, s ktorými väčšina spoločnosti nesúhlasí, a želala by si zákaz potratu z takýchto dôvodov.

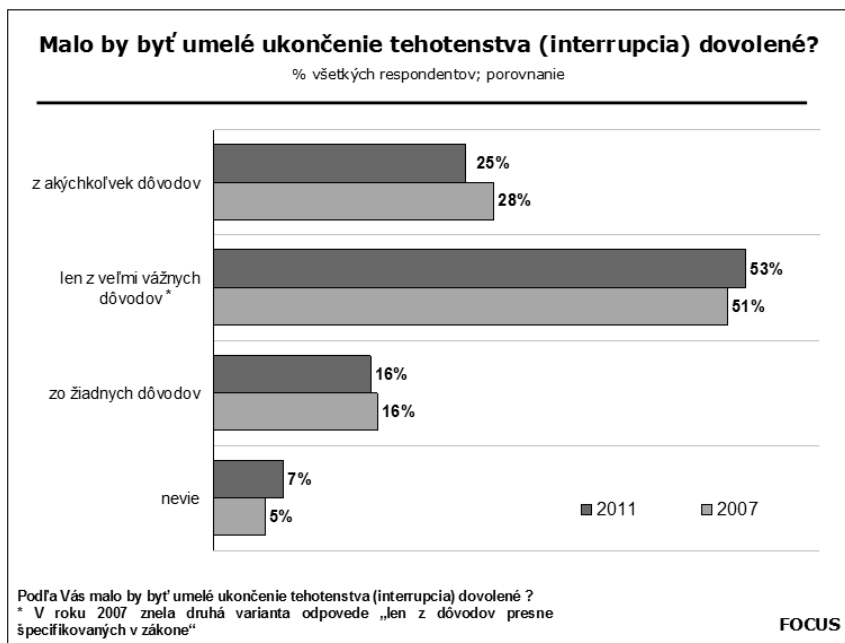
Tu by som sa rád krátko zmienil o verejnej mienke Slovákov k otázke potratov. Vo všeobecnosti panuje presvedčenie, že väčšina Slovákov súhlasí, aby potraty zostali úplne legálne. Toto je však mylná predstava, ktorá nemá oporu v prieskumoch verejnej mienky.

Podľa reprezentatívneho prieskumu agentúry FOCUS robeného pre Fórum života zo septembra 2011 si len 25% opýtaných myslí, že interrupcia by mala byť dovolená z akýchkoľvek dôvodov, 53% opýtaných si myslí, že interrupcia by mala byť dovolená len z veľmi vážnych dôvodov, 16% si myslí, že interrupcia by nemala byť dovolená zo žiadnych dôvodov (pričom približne 7% sa nevedelo k tejto otázke yjadriť). Podobný prieskum sa robil aj v roku 2007, kedy agentúre FOCUS vyšli porovnateľné výsledky, zistilo sa dokonca, že verejná mienka sa za 4 roky ešte viac priklonila k ochrane života.

Ak si teda niekto myslí, že Slováci schvaľujú potraty z akéhokoľvek dôvodu, veľmi sa mylí. Názor, že potraty by mali byť dovolené len z veľmi vážnych dôvodov, alebo by nemali byť dovolené zo žiadnych dôvodov zastáva spolu až 69% respondentov (čo by v prípade rovnakého zastúpenia v parlamente predstavovalo viac ako

27 M.G.R. Hull, Infertility treatment: Relative effectiveness of conventional and assisted conception methods, *Human Reproduction* 7/6 (1992), ss. 785 – 796 in E. Sgreccia, *La fecondazione artificiale di fronte all'etica*, *Medicina e Morale* 1, (1993), s. 183–204.

trojpäťtinovú ústavnú väčšinu). Slováci sú teda oveľa viac naklonení v prospech ochrany života, ako je súčasná legislatíva. To vidím priestor pre to, aby sa potraty aspoň čiastočne obmedzili čo do dôvodov, pre ktoré ženy potrat chcú podstúpiť.

Takéto obmedzenie by sa koncepcne mohlo realizovať dvoma odlišnými spôsobmi. Prvý, viac priechodný spôsob je ten, že by sa definovali dôvody, pre ktoré žena nemôže podstúpiť potrat. Ako vzor môžu slúžiť tri štáty USA: Illinois, Oklahoma, Pensylvánia, ktoré prijali zákaz potratov z dôvodu pohlavia dieťaťa.

Druhý spôsob obmedzenia potratov je napríklad v Poľsku, kde je potrat vo všeobecnosti zakázaný, existujú však výnimky, kedy sa potrat pripúšťa. V Poľsku ide o tri výnimky: 1) keď je tehotenstvo hrozbou pre

zdravie alebo život matky, 2) keď je plod vážne poškodený a 3) keď je podozrenie, že tehotenstvo vzniklo v dôsledku nelegálneho konania.²⁸

Čo sa týka prvého spôsobu, teda stanovenia dôvodov pre ktoré potrat nie je možné vykonať, tento spôsob považujem za veľmi vhodný ako začiatok postupného obmedzovania potratov čo do dôvodov, pre ktoré ženy chcú potrat podstúpiť, a to hneď z viacerých dôvodov:

1) Predovšetkým vidím reálne, že sa podarí nájsť také dôvody zákazu potratu, na ktorých sa zhodne väčšina spoločnosti aj politickej reprezentácie. Ide najmä už o spomínaný zákaz potratov z dôvodu pohlavia dieťaťa. Aj keď tento problém u nás nie je zvlášť významný, existujú krajiny, kde selektívne potraty spôsobujú podstatné problémy (najmä Čína, India a iné ázijské krajiny). Aj v prípade Slovenska však môže existovať určitá malá časť populácie, vrátane prisťahovalcov z krajín kde sú takéto selektívne potraty bežné, ktorá takýmto spôsobom chce diskriminovať nenarodené deti. Som presvedčený, že väčšina populácie by sa vedela zhodnúť na takomto zákaze.

2) Proti takémuto obmedzeniu budú mať zástancovia potratov málo argumentov, pretože pôjde o zmenu jednoznačne smerujúcu k odstráneniu diskriminácie na základe stanoveného diskriminačného kritéria, napríklad pohlavia dieťaťa. V tej súvislosti by bolo vhodné tiež doplniť aj antidiskriminačný zákon²⁹ a zakomponovať zákaz diskriminácie na základe pohlavia už pred narodením dieťaťa, teda aj pre prípad potratu.

3) Následne sa bude dať ďalej stavať na takejto koncepcii obmedzovania potratov a rozširovať zoznam zakázaných dôvodov len čo sa nájde spoločenský konsenzus a dostatočná politická vôľa na takéto rozšírenie. Z prieskumov agentúry FOCUS vyplýva, že zákaz potratu by bol priechodný aj v prípade ekonomických či sociálnych dôvodov rodiny, ale aj v prípade predpokladu, že pokračovanie tehotenstva naruší psychickú pohodu matky. Za zváženie by tiež stálo prijatie zákazu

28 Viac k téme poľskej úpravy potratov pozri v Pawel Wosicki, PhD.: Ako právo chráni život, situácia v Poľsku, Spravodajca o.z. Fórum života, strana 20 a nasl.:

<http://www.forumzivota.sk/wp-content/uploads/2013/05/Spravodajca42007.pdf>

29 Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

potratu pre zdravotný stav dieťaťa, alebo jeho postihnutie. Čo sa týka ekonomických dôvodov, takýto zákaz by mohol byť spojený so zmenou v spôsobe vyplácania novorodeneckého či rodičovského príspevku, na ktorý by mali nárok už tehotné ženy, za predpokladu že nepodstúpia interrupciu.³⁰ Ak by na potrat šli, museli by poskytnutú dávku vrátiť. Tak by zákaz potratu z ekonomických dôvodov bol kompenzovaný sociálnou dávkou, ktorá by zmiernila ekonomickú záťaž súvisiacu s tehotenstvom.

4) No a napokon takúto zmenu by som považoval za vhodný spôsob, ako prekonať absurdné rozhodnutie ústavného súdu v otázke potratov a prijať takú legislatívu, ktorá celkom zjavne bude smerovať k odbúraniu diskriminácie práve formou obmedzenia potratov. Musíme si byť vedomí toho, že zabitie nevinnej ľudskej bytosti je porušením ľudských práv, nie ich naplnením. O to viac v prípade, keď je zabitie nenarodeného dieťaťa motivované nelegitímym dôvodom ako napríklad selektívny potrat z dôvodu pohlavia dieťaťa.

Zákaz potratov z konkrétneho dôvodu je však spojený s určitými problémami jeho vymožitelnosti. V tejto súvislosti by bolo vhodné najmä zaviesť pravidlo, že lekár nesmie vykonať potrat, o ktorom vie alebo má opodstatnené podozrenie, že je motivovaný práve výberom pohlavia dieťaťa, alebo iným nedovoleným dôvodom. Zaviedlo by sa tiež pravidlo, že žena pred vykonaním potratu bude musieť vyhlásiť, že nepodstupuje potrat zo zákonom zakázaného dôvodu.

Je tu samozrejme riziko, že ženy budú v tomto smere klamať alebo zamlčovať skutočné príčiny potratu. Aj napriek tomu by takéto obmedzenie malo veľký význam, a to aj preto, že by sa tak do nášho právneho poriadku zaviedol správny princíp a logika, na ktorých sa dá ďalej stavať a pokračovať postupnými rozvážne vybratými krokmi k legislatíve podobnej tej v Poľsku a napokon až k úplnej ochrane nenarodeného dieťaťa pred potratom.

Za úplnú ochranu nenarodeného dieťaťa pred potratom považujem rovnakú právnu ochranu ich života ako v prípade ostatných ľudí, s prihliadnutím na výnimočné situácie, ktoré môžu vzniknúť len v

30 Podobný návrh prezentoval počas svojej predvolebnej kampane kandidát Obyčajných ľudí a nezávislých osobností Mgr. Anton Frič

tehotenstve, kedy sa jeden človek (dieťa) nachádza v tele iného človeka (matky). Právo matky na život zachraňujúcu liečbu by totiž nemalo byť obmedzené ani v prípade, že takáto liečba môže spôsobiť smrť dieťaťa (samozrejme za predpokladu že sa rovnaký cieľ nedá dosiahnuť prostriedkami, ktoré neohrozia život nenarodeného dieťaťa, alebo ho ohrozia v menšej miere).

Záver

Som presvedčený, že zmeny k lepšiemu sú možné a má veľký význam sa o ne usilovať. Samozrejme, ku každej takejto čiastkovej zmene by sme mali pristupovať s víziou dôslednej ochrany života všetkých ľudí, ku ktorej majú takéto zmeny smerovať. Ak sa nedá získať všetko, treba získať aspoň niečo, a o zvyšok budeme bojovať ďalej. Takéto snahy majú konkrétny význam aj napriek tomu, že sa konečný ideálny cieľ zatiaľ zdá byť v nedohľadne. V podobnej situácii sme boli už neraz, napríklad keď bolo otroctvo natoľko rozšírené, že si ľudia bez neho nevedeli predstaviť fungovanie ekonomického systému. Predsa sme túto vojnu ľudské práva otrokov vyhrali a dnes je otroctvo zakázané a nikomu to nepríde zvláštne.

A podobný osud nás čaká aj v prípade potratov – určite zvíťazíme, avšak tomuto boju musíme venovať ešte veľa úsilia.

Umelý potrat ako špecifický medicínsky úkon

Anton Chromík

1. Úvod

Život. Človek. Ja. Sú to slová, ktoré sú nám až do samej hĺbky našej podstaty vlastné. Stále si budeme klásť možno nevypovedanú otázku, kto sme. Hľadanie odpovede je veľmi zaujímavé. Za odpoveď sa neplatí, ťažko sa hľadá, nedá sa podplatiť a je na nezaplatenie. Kto som? Práve pre tieto otázky, pre hodnotu ľudského života bude zaujímavé sledovať hľadanie začiatku ochrany ľudského života.

V centre pozornosti bude stále živá debata o umelom potrate. Často horúca, niekedy prekračujúca svoje hranice. Rovnaká ako ľudia. Závery jej výstupov sa dajú pozorovať v právnych normách, ktorými sa začali regulovať umelé potraty. Potraty sa vykonávajú viacerými technikami a metódami ako je miniinterrupcia, dilatácia a odsávanie, dilatácia a kyretáž, vyprovokovanie pôrodu, hysterotómia, prostaglanínová hormonálna metóda, roztiahnutie a vytrhnutie - tzv. čiastočný pôrod/potrat či použitie RU-486.

2. Historicko-právny vývoj

Bežný laický pohľad spája odmietavý vzťah k umelému potratu s pôsobením kresťanstva a katolíckej cirkvi. Táto predstava je však mylná. Otázka potratov je omnoho staršia. Prvotné regulácie sa spájajú so sebaregulačnými etickými normami lekárskeho povolania. V nich sa odrážal prístup spoločnosti a lekárskej profesie k plodu v tele matky.

Hippokrates považovaný za otca medicíny, najmúdrejšieho a najväčšieho lekára svojej doby dominoval so svojím etickým prístupom až do dnešných čias. Hippokratova prísaha (460-377 p. n. l.) existuje vo viacerých prekladoch, avšak jej význam ostáva jasný: *...Nepodám smrtiaci liek, nikomu, kto o to požiadá, ani k tomu neposkytnem žiadnu radu a podobne nepodám žene prostriedok na vyvolanie potratu.* Táto norma sama svojou váhou získala značnú akceptáciu. To vôbec nevylučuje, že sa nájdú (rovnako ako pri iných etických normách napr. zákaz vraždy, zákaz znásilnenia a pod.) príklady jej neakceptácie a porušovania.

Rímske právo postupne tiež rezervovalo počatému dieťaťu (nasciturus) určité práva, ktoré mu boli na prospech napr. dedičské právo, zabezpečenie výživy a výchovy atď.. Právnik Paulus to vyjadril nasledovne: „Kto je v tele matky, je práve tak chránený, ako keby bol už medzi ľuďmi, kedykoľvek ide o prospech samého dieťaťa.“³¹

Po vynájdení mikroskopu boli objavené spermie. (L. Hamm 1677). Až v roku 1837 Karl Ernest von Bayer objavil ženskú pohlavnú bunku a prišiel k záveru, že žena a muž spolu prispievajú procesu nazývanému počatie. Prvý kto v modernej histórii legalizoval umelý potrat bol Lenin 8. 11. 1920. Krajiny bývalého Sovietskeho zväzu mali najvyššiu potratovosť na svete. Takmer 200 potratov na sto pôrodov.

3. Argumentačná základňa

Pre potreby výkladu sa niekedy bude zjednodušene pojmom „plod“ označovať či už embryo, nenarodené dieťa, (nasciturus) – t. j. ľudská bunka alebo skupina buniek od prieniku spermie cez stenu membrány vajíčka. Rovnocenne budú používané tiež pojmy umelý potrat, umelé prerušenie tehotenstva, umelé ukončenie tehotenstva a interrupcia.

Napriek rozsiahlej diskusii emotívnej dokonca aj na vedeckom právnickom poli sa dajú argumenty rozdeliť podstatne do dvoch relatívne malých skupín materiálnych a formálnych argumentov.

Materiálne argumenty zástancov práva na interrupcie akcentujú právo ženy na súkromie a na to, aby štát nezasahoval do jej súkromnej sféry. Upozorňujú, že došlo k viacerým súdnym rozhodnutiam, ktorými

³¹ Rebro, K., Blaho, P.: Rímske právo. Bratislava. Obzor 1991, s. 138.

bola žena prinútená k cisárskemu rezu v prípade, že bol ohrozený život dieťaťa a takýto stav považujú za neprimeraný zásah do súkromia ženy. Argumentujú vymedzením práva na súkromie, tak ako ho v jednom zo svojich rozhodnutí opísal Ústavný súd SR. Účelom ústavou priznaného práva na súkromie je nielen poskytnutie ochrany práv priznaných podľa § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka, ale aj zabránenie štátnym orgánom a orgánom územnej samosprávy, aby zasahovali do správania jednotlivca nad nevyhnutnú mieru a príliš neprimerane riadili jeho súkromný život.³²

Podľa Drgonca³³ sa stane zákazom interrupcií právny poriadok Slovenskej republiky menej kompatibilný s právnymi úpravami platnými v iných štátoch. Cudzie právne poriadky majú racionálny základ, pretože vychádzajú z poznatkov o biologických procesoch, ktoré v plode prebiehajú. *„Ľudské bytie pred narodením, aj po smrti je totiž procesom, v ktorom sa postupne vytvárajú a zanikajú bunky, tkanivá a orgány.“*³⁴ Predstava o presnom okamihu smrti a vzniku života je len právnou domnienkou.

Ďalším materiálnym argumentom, ktorý zaznel v diskusii je, že zákaz interrupcií by mohol viesť k chaotizácii právnych vzťahov v rodine v prípade narodenia anencefalika t. j. plodu bez vyvinutého mozgu. Podľa vyjadrenia Drgonca *„s človekom zhodnej bytosti bez mozgu“*.³⁵ Za právne podstatnú považuje podmienku viability plodu - „schopnosti prežiť mimo tela matky“, ktorá vylučuje, aby získal právnú subjektivitu anencefalitik. Vyjadrením tejto tézy je podľa neho úprava interrupcií v Spojených štátoch amerických, kde sa od rozhodnutia Roe v Wade *„odvíja rozpor, ktorý sa prejavuje popieraním každej právnej úpravy vytvorenej v záujme ochrany plodu pred tým, ako nadobudne viability. Rozhodnutie z 29. júna 1992 odmieta trimestrové rozlišovanie prijaté v kauze Roe Štátu sa priznáva možnosť zasahovať v záujme*

³² Drgonec, J.: Ústavný rozmer právnej úpravy interrupcií, Justičná revue, 54, 2002, č. 2 s. 174-181

³³ Tamtiež s. 181

³⁴ Tamtiež s. 181

³⁵ Tamtiež s. 181

*ochrany plodu bez ohľadu na trimestre pod podmienkou, že zásah nebude neprípustným bremenom na právach ženy.*³⁶

Oporcovia kritéria viability namietajú, že neexistuje žiaden legitímny dôvod pre ktorý by malo byť toto kritérium určujúce pre uznanie ľudskej dôstojnosti alebo práva na život plodu. Prijatie tohto kritéria by znamenalo, že hodnota ľudského života je závislá na pokroku techniky umožňujúcej prežitie plodu v čoraz skorších obdobiach prenatalného vývoja. Pripomínajú, že neexistuje vedecké kritérium, ktoré by poukazovalo na zlomový moment v prenatalnom vývoji, ktoré by mohlo byť takýmto kritériom. Napríklad srdce začína byť na konci tretieho týždňa, mozgová činnosť sa dá zachytiť na EEG už v šiestom týždni, formovanie všetkých orgánov je ukončené v ôsmych týždňoch prenatalného vývoja plodu. Vedomie, ako si ho predstavujeme nadobúda dieťa až po narodení. Oporcovia potratov sa tým v istej miere zhodujú s názorom Drgonca, že ľudský život (samozrejme, len do momentu smrti) je úplne kontinuálny. Rozdiely ostávajú v priznaní hodnoty ľudského života počas jeho priebehu.

Pre kritérium viability, ktoré je široko uplatňované je veľmi dôležité rozobrať rozhodnutie Najvyššieho súdu USA *Roe v. Wade*. Rozhodnutie *Roe v. Wade* nemalo dosah iba v Spojených štátoch amerických, ale spôsobilo obrovskú vlnu zmien v právnej úprave interrupcií v mnohých štátoch celého sveta. Čo mu predchádzalo? Mienka Američanov k potratom postupne menila. Jedna z najznámejších osobností spomedzi zástancov potratov v USA v čase pred a počas rozhodnutia *Roe v. Wade*, bývalý riaditeľ najväčšej potratovej kliniky v USA a na svete (osobne vykonal viac ako 15 000 potratov) Nathanson opisuje proces týchto zmien a vplyvov nasledovne:

„Bol som zakladateľom národného spolku pre zrušenie zákona o potratoch NARAL (National Association for Repeal of Abortion Laws), neskôr premenovaného na akčnú ligu za právo na potrat (National Abortion Rights Action League). Založili sme ju Laurence Lader, ja, feministka Betty Freedanová a Karolína Brightcerová, vtedy známa potitička v New York City. Stalo sa to v roku 1968. Bolo

³⁶ Drgonec Ján: Najvyšší súd USA znovu potvrdil právo ženy na interrupciu, *Justičná revue*, 44, 1992, č. 10 s. 50 /s. 47-53

extrémne smelé založiť také hnutie, takú politickú akčnú skupinu. Boli sme malou skupinou s rozpočtom 7 500 dolárov na prvý rok činnosti. Ako som už povedal, bez značnej miery bezočivosti sa vtedy o reforme potratových zákonov nemohlo ani len začať rozprávať. Keby som vtedy bol robil reprezentatívny výskum verejnej mienky, boli by Američania až z 99,5 percent proti legálnym potratom. My však, malá skupina s malým rozpočtom, so štyrmi angažovanými členmi, sme v krátkom čase dvoch rokov dokázali, že 140 rokov starý zákon o potratoch v štáte New York zrušili, a tak sme urobili New York hlavným mestom potratov v Amerike. O tri roky neskôr sme presvedčili Najvyšší súdny dvor, ktorý napokon vydal hanebné súdne rozhodnutie legalizujúce potraty vo všetkých päťdesiatich štátoch USA.

Ako sme to urobili? Je nesmierne dôležité pre mojich poslucháčov tu, aby pochopili, akú taktiku sme použili, lebo táto taktika sa používa s väčšími alebo menšími obmenami v celom západnom svete. Ani jedna západná spoločnosť nie je imúnna voči tejto nákaze.

Naša skupina NARAL v roku 1968 vedela, že keby sa urobil starostlivý, čestný prieskum mienky Američanov o potratoch, boli by sme utrpeli jasnú, zničujúcu porážku. Urobili sme teda toto:

Poslali sme médiám čísla s vyhlásením, že sme urobili prieskum a že skutočne 50 alebo 60 percent Američanov je za potraty.

Bola to, prirodzene, veľmi úspešná taktika, ktorá splňala predpovede. Keď sa vo verejnosti dosť dlho hovorí, že každý je za legalizovanie potratov, časom sa automaticky takmer každý naozaj vysloví za potraty. Len veľmi málo ľudí je rado v menšine. Toto bola jedna z našich veľmi dobrých taktík. Použili sme vymyslené, nečestné, dvojzmyselné prieskumy. Dôrazne by som chcel svojim poslucháčom poradiť, aby boli veľmi opatrní, veľmi kritickí voči všetkým prieskumom verejnej mienky, či už ich čítajú v tlači, alebo počujú v správach. To je, ako som už povedal, ešte aj dnes používaná taktika hnutia za potraty.

Vedeli sme aj to, že dramatizovaním situácie získame dosť sympatií, aby sme mohli ľahko presadiť svoj program legalizácie potratov.

Urobili sme preto nasledujúce: Sfalšovali sme počty potratov urobených ročne v USA. Vedeli sme, že počet všetkých potratov v USA je asi 100 000 za rok. Ale počet, ktorý sme my podsúvali opakovane na

verejnosť a médiám, bol jeden milión. Ak niekto veľkú lož dostatočne dlho opakuje, vždy presvedčí verejnosť, ako to dokázal náš „priateľ“ pán Hitler v Nemecku.

Taktiež sme vedeli, že počet žien, ktoré zomreli v USA za rok pri ilegálnych potratoch, sa pohyboval medzi 200 a 250. Počet, ktorý sme my stále opakovali a uvádzali médiám, bol 10 000.

Tieto čísla sa začali vstěpovať do vedomia verejnosti. Boli najlepším prostriedkom na presvedčenie Ameriky, že musíme zákony o potratoch zrušiť. Keby ľudia vedeli, že sme tieto čísla sfalšovali, najmä počet ilegálnych potratov v USA za rok, vyvodzovali by sa z toho nejaké závery. Ak porovnáte počet 100 000 potratov pred ich legalizovaním s počtom 1,55 milióna (15-násobný vzostup), potom pochopíte niektoré mýty, výmysly a lži šírené nami v americkej verejnosti.

Ďalšou nami používanou taktikou na oklamanie verejnosti boli tvrdenie, že ak sa potraty zakážu, bude sa ich robiť také isté množstvo, ale ilegálne.

To jednoducho nie je pravda! Keby sme dnes potraty zakázali, tak by sme ich nemali ilegálne o tých 1,55 milióna viac.

Závažnou taktikou bolo aj tvrdenie, že vedecky nemožno dokázať počiatok – zrod života počatím. Trvali sme na tom, že otázka, kedy sa začína ľudský život, je otázka teologická, právnická, etická alebo aj filozofická – len nie vedecky biologická.

To je takisto obľúbená taktika skupín za potraty. Trvajú na tom, že definícia, kedy sa život začína, je nemožná a nikdy ju nebudeme poznať.

Život však definovať dokonca musíme. Je to potrebné tak pre vedecké, ako aj pre právne a morálne ciele! Naozaj je možné život jasne definovať. Začína sa pri počatí, oplodnení a odvtedy je počatý plod ľudskou bytosťou. Nejestvuje nijaký bod, v ktorom by nastala zmena z ničoho na niečo, z neosoby na osobu. Nejestvuje nijaká náhla zmena vo vývoji v maternici a z toho dôvodu je život plynulým spektrom od svojho začiatku až po jeho koniec. Som presvedčený, že pripustenie potratu znamená plánované, nepopierateľné a jednoznačné ničenie ľudského života. Som presvedčený, že je to neodpustiteľný akt smrteľného násillia. Musím dodať, že nechcené tehotenstvo je veľmi

*ťažkou dilemou. Ale hľadať riešenie v úmyselnom, aktívnom ničení, znamená zavrhnúť bohatstvo nápadov ľudského ducha. Ba ešte horšie! Znamená kapituláciu verejného konania pred klasickou odpoveďou cieleného myslenia na ťaživé sociálne problémy. Hanebné schvaľovanie násilia.*³⁷

„Niektoré odhady“ o úmrtiach pri ilegálnych neodborne vykonaných interrupciách v čase pred rozhodnutím Roe v. Wade spomínané Nathansonom boli použité aj v súčasnej odbornej diskusii na Slovensku. Petrik v reakcii na tvrdenie Lipšica o neexistencii empirických dôkazov o výraznom zvýšení počtu nelegálnych interrupcií v prípade sprísnenia právnej úpravy cituje Susteina „vskutku niektoré odhady naznačujú, že pred rozhodnutím Roe od 5 do 10 tisíc žien ročne umieralo v dôsledku neodborne vykonaných interrupcií...“³⁸

Proces zmeny prístupu k interrupciám nebol výsledkom hlasovania demokratickej väčšiny v rámci procedúry zmeny zákona v zákonodarných zboroch. Obyvatelia mnohých štátov USA boli konzervatívni ku zmenám v oblasti interrupcií a v rámci demokratického procesu by tak zásadná zmena nebola jednoducho možná. O politike USA v oblasti potratov rozhodlo deväť sudcov Najvyššieho súdu. Rozhodnutie vo veci Roe v. Wade priznáva, že Ústava USA nevyjadruje explicitne žiadne právo na súkromie. Vo svetle predchádzajúcich rozhodnutí však súd konštatoval, že právo na osobné súkromie, alebo garancia istých oblastí a zón súkromia podľa Ústavy existuje.

Podľa súdu toto právo na súkromie, či už nájdené v koncepte osobnej slobody a reštrikciách pre akcie štátu v štrnástom dodatku k Ústave alebo v rezervácii práv ľudu obsiahnuté v deviatom dodatku k Ústave³⁹ je dosť široké na to, aby zahŕňalo rozhodnutie ženy ukončiť

³⁷ Bernard Nathanson: Zodpovedný za 75 000 potratov, *Výňatok z prednášky Dr. Bernarda Nathansona v Dubline, pri príležitosti zmeny írskej ústavy.*

³⁸ Petrik, M.: K ústavnosti interrupcií po štvrté. *Justičná revue*, 54, 2002, č. 12, s. 1445 / s. 1436-1447

³⁹ Dodatok IX: Vymenúvanie určitých práv v Ústave sa nesmie vysvetľovať ako popieranie alebo zľahčovanie ostatných práv patriacich ľudu. In: *Ústava spojených štátov amerických*, Compliments of the U.S. Information Service, Embassy of the United States of America

alebo neukončiť svoje tehotenstvo. Škoda, ktorú môže štát spôsobiť tehotnej žene odmietnutím jej voľby je úplne zjavná. Špecifická a priama lekárske diagnostikovaná ujma môže byť obsiahnutá už v rannom tehotenstve. Materstvo alebo ďalšie dieťa môžu spôsobiť nešťastný život a budúcnosť. Psychologické poškodenie môže byť tiež prítomné. Mentálne a fyzické zdravie môže byť ohrozené starostlivosťou o dieťa. Je tu tiež nešťastie spôsobené nechceným dieťaťom a problém prinesenia dieťaťa do rodiny neschopnej psychologicky a iným spôsobom sa oň postarať.⁴⁰

Podľa štrnásteho dodatku k Ústave USA „*všetky osoby narodené alebo naturalizované v Spojených štátoch a podriadené ich jurisdikcii sú občanmi Spojených štátov a štátu, ktorého sú obyvateľmi. Žiadny štát nesmie vydať alebo uplatňovať zákon, ktorý by obmedzoval slobody alebo výsady občanov Spojených štátov; takisto žiadny štát nemá právo zbaviť ktorúkoľvek osobu života, osobnej slobody alebo majetku bez riadneho súdneho procesu; nemá právo odoprieť akejkoľvek osobe, podliehajúcej jej právomoci, rovnakú ochranu zákona.*“⁴¹

Argumentáciu, že plod je „osoba“ podľa štrnásteho dodatku Ústavy súd zamietol, pretože podľa neho sa v Ústave nachádza tento pojem mnohokrát, ako napríklad pri kvalifikácii na prezidenta, senátorov, poslancov alebo ako „osoba narodená alebo naturalizovaná v Spojených štátoch“, avšak vo všetkých prípadoch sa aplikuje na osoby už narodené.

Výsledkom rozhodnutia Roe v. Wade bolo zrušenie zákonov obmedzujúcich potraty (Texas) ako zákonov v rozpore so štrnástym dodatkom k Ústave USA. V prvom trimestri rozhodnutie o potrate musí byť ponechané lekárskemu posúdeniu lekára tehotnej ženy. V štádiu viability môže štát prejavíť svoj záujem na potenciálnom ľudskom živote aj reguláciou potratov okrem prípadov, ak je potrat nevyhnutný podľa lekárskeho úsudku na zachovanie života alebo zdravia matky.⁴²

⁴⁰ ROE v. WADE Decided January 22, 1973. <http://www.tourolaw.edu/patch/Roe/> . 26. 1. 2007

⁴¹ Ústava spojených štátov amerických, Compliments of the U.S. Information Service, Embassy of the United States of America

⁴² ROE v. WADE Decided January 22, 1973. <http://www.tourolaw.edu/patch/Roe/> . 26. 1. 2007

Nedávno zosnulý sudca Rehnquist, dlhoročný predseda Najvyššieho súdu USA vo svojom disente upozornil na základné prvky, pre ktoré nemôže súhlasiť s argumentáciou väčšiny v časti zneplatňujúcej zákony Texasu. Podľa ním citovaných rozhodnutí, môže strana žalovať potvrdenie svojich vlastných ústavných práv, ale nesmie hľadať potvrdenie práv pre ostatných. Záznamy súdu však neindikujú prítomnosť takejto žalobcu. Roe je jediná tehotná a v čase podania žaloby bola v poslednom trimestri. V rozhodovaní o takomto hypotetickom prípade sa Súd odchýlil od dlhotrvajúcej praxe podľa ktorej, by súd nikdy nemal „formulovať pravidlo konštitučného práva širšie ako to vyžadujú konkrétne fakty, na ktoré má byť aplikované.

Aj keby tu bol žalobca oprávnený na podanie návrhu, o ktorom by Súd rozhodoval, nemohol sa Rehnquist stotožniť so závermi Súdu. Jeho ťažkosť spočívala vo vyvedení súdu, že právo na „súkromie“ je obsiahnuté v tomto prípade. Texas v zákone, ktorý je tu popieraný, zakazuje vykonávanie lekárskeho potratu lekárovi s licenciou na žalobcovi ako je Roe. Transakcia vyplývajúca z operácie ako je táto, nie je „súkromná“ v bežnom používaní tohto slova. „Súkromie“, ktoré v tomto prípade Súd našiel nie je ani vzdialeným príbuzným slobody od prehliadok a konfiškácií chránenej štvrtým dodatkom k Ústave, ktoré Súd uvádzal ako stelesňujúce právo na „súkromie“. Ak súd myslel pod pojmom „súkromie“ nie viac ako deklaráciu, že osoba má byť slobodná od nechcenej štátnej regulácie zmluvných transakcií, môže byť sice takáto sloboda chránená štrnástym dodatkom k Ústave. Táto sloboda však nie je garantovaná absolútne proti akémukoľvek obmedzeniu, ale iba proti obmedzeniu bez práva na riadny proces. Súdom vykonané široké zneplatnenie akýchkoľvek reštrikcií v prvom trimestri nie je možné ospravedlniť štandardom a vedomým zvážením konkurenčných faktorov, kde názor súdu zjavne nahradil ustanovené testy a vyslovenie takéhoto názoru prináleží viac zákonodarnému posudzovaniu ako posudzovaniu súdnemu.

Podľa Rehnquista fakt, že väčšina štátov, ktoré majú reštrikciu potratov viac ako storočie reflektuje väčšinové cítenie v týchto štátoch a je silnou indikáciou, že presadzované právo na potraty nie „tak zakorenené v tradíciách a svedomí našich ľudí aby bolo označené ako základné“. Aj dnes, keď sa názory spoločnosti na potraty menia, je

existencia tejto debaty dôkazom, že právo na „aborty“ nie je všeobecne akceptované. Na dosiahnutie výsledku musel Súd nevyhnutne nájsť v rozsahu štrnásteho dodatku právo, ktoré bolo zjavne úplne neznáme navrhovateľom dodatku. Už v roku 1821 bol prijatý prvý štátny zákon zaoberajúci sa priamo potratmi zákonodarcami v Connecticut. V čase prijatia štrnásteho dodatku v roku 1868 tu bolo prijatých 36 zákonov štátnymi alebo teritoriálnymi legislatívnymi orgánmi. Zatiaľ čo niektoré štáty dopĺňali a menili svoje zákony, 21 zákonov v zbierkach zákonov z roku 1868 ostalo nezmenených. Zjavne tu neexistovala žiadna otázka vzťahujúca sa k platnosti týchto ustanovení alebo akýchkoľvek iných zákonov štátu, v čase keď bol prijatý štrnásty dodatok k Ústave. Jediné možné vysvetlenie je, že navrhovatelia nezamýšľali štrnástym dodatkom odňať štátom právo legislatívy vo veciach potratov.⁴³

Od rozhodnutia *Roe v. Wade* prichádzalo k modifikáciám tohto rozhodnutia v prospech istej štátnej regulácie. V spore *Planned Parenthood of Southeastern et. Al. v. Robert Casey et al.* v roku 1992 bola napadnutá ústavnosť piatich ustanovení zákona štátu Pensylvánia o kontrole potratov z roku 1982. Zákon vyžadoval, aby žena žiadajúca o potrat udelila informovaný súhlas skôr ako dôjde k zákroku a aby jej informácie boli poskytnuté aspoň 24 hodín pred vykonaním potratu. Zákon vyžadoval, aby rodič maloletej žiadateľky za ňu udelil informovaný súhlas. Vydatá žena žiadajúca o interrupciu musí okrem výnimiek podpísať vyhlásenie, že o veci vyrozumela manžela. Ďalšie ustanovenia ukladajú isté obmedzenia potratovým klinikám. Najvyšší súd neuznal tieto ustanovenia zákona za protiústavné.⁴⁴ hoci precedent *Roe v. Wade* tesnou väčšinou (4:5) nezrušil. Traja sudcovia z majority sa však priklonili k názoru nezrušenia precedentu iba z dôvodu zachovania kontinuity hoci rozhodnutie *Roe v. Wade* v nich vyvolávalo rôzny stupeň odporu. „Podľa Charlesa Frieda, profesora ústavného práva na Harvardovej univerzite títo traja sudcovia - autori pluralitného stanoviska „položili neprimeraný dôraz na stabilitu a kontinuitu v protiklade k ich vlastnému názoru na správnosť

⁴³ ROE v. WADE Decided January 22, 1973. <http://www.tourolaw.edu/patch/Roe/> . 26. 1. 2007

⁴⁴ Drgonec Ján: Najvyšší súd USA znovu potvrdil právo ženy na interrupciu, *Justičná revue*, 44, 1992, č. 10 s. 48-49

samotného rozhodnutia Roe v. Wade, skoro akoby toto rozhodnutie nemohlo samostatne obstať a potrebovalo ospravedlnenie.“⁴⁵

K sprisňovaniu právnej úpravy dotýkajúcej sa potratov a ochrany plodu pred narodením⁴⁶ v USA pokračuje napr. štát Idaho začiatkom apríla 2006 schválil zákon o poskytovaní informácií o rizikách potratu a o anatomických a fyziologických vlastnostiach plodu aspoň dvadsať štyri hodín pred potratom.

V Snemovni reprezentantov USA je návrh opatrenia, ktoré by lekárom predpisovalo informovať ženy zvažujúce potrat po 20. týždni tehotenstva, že ich dieťa bude počas zákroku cítiť intenzívnu bolesť. Návrh tiež požaduje, aby lekár matke ponúkol možnosť podať anestézu jej dieťaťu. Keď Kongres rokoval o zákaze potratov čiastočným pôrodom, svedkovia vypovedali, že nenarodené deti po dvadsiatom týždni tehotenstva cítia počas potratu strašnú bolesť. Podľa dostupných informácií podporuje tieto návrhy vyše 90 členov Snemovne.⁴⁷

Zrušenie zákonov regulujúcich potraty priniesol vlnu zákonov zakotvujúcich právo na výhrady vo svedomí zaručené tým, ktorí sa nechcú podieľať na takýchto úkonoch. Akceptácia slobody svedomia je v praxi úplne nespochybniteľná. Zariadenia vykonávajúce potraty sa špecializovali a potraty nie sú v drvivej väčšine vykonávané v bežných nemocniciach.

⁴⁵ Lipšic, D.: Ústavný rozmer právnej úpravy umelého prerušenia tehotenstva. *Justičná revue*, 54, 2002, č. 2, s. 167 s. 170

⁴⁶ **Scott Peterson odsúdený za vraždu manželky a nenarodeného syna**

Američan Scott Peterson bol odsúdený za vraždu prvého stupňa svojej tehotnej manželky Laci a vraždu druhého stupňa ich nenarodeného synčeka, ktorý sa mal volať Conner. Svoju manželku potom hodil do Sanfranciského zálivu. Týmto chladnokrvným činom sa chcel zbaviť svojich manželských a rodičovských povinností. Rozsudok za dve vraždy bolo možné vyniesť vďaka zákonu o nenarodených obetiach násilností, ktorý podpísal prezident Bush. Zákon dáva určitú právnu ochranu pred násilím už nenarodeným deťom, ktorá je nezávislá od právnej ochrany matky. Prezident Bush o prípade povedal: „Táto malá duša nikdy nevidela svetlo, ale je milovaná a nezabúdame na ňu. Každý, kto poznal Laci Peterson oplakával dvoch mŕtvych a právo sa nemôže pozeráť preč a tváriť sa, že bol iba jeden.“ *SPUC, The Sunday Times, LifeSiteNews*, 14.11.2004

⁴⁷ (*SPUC, Catholic News Agency*, 28. 11. 2006)

4. Ďalšie argumenty spoločenských skupín

Argumentácia časti odporcov potratov z prostredia cirkví sa opiera o funkciu zákona, tak ako ju poznajú prirodzenoprávne koncepcie legitimacy práva.⁴⁸ Poukazujú na mnohé negatíva rozhodnutia pre potrat pre samu ženu (medzi riziká potratu patrí potreba psychologického liečenia, post-abortívny syndróm vo vysokom percente prípadov⁴⁹, sexuálna disfunkcia, pokusy o samovraždu, zvýšené fajčenie, zneužívanie alkoholu, zneužitie lieku, poruchy súvisiace s jedlom, opakované potraty, rozvody, zanedbávanie dieťaťa, okamžité komplikácie, natrhnutie maternicového hrdla, mimomaternicové tehotenstvo, Placenta Praevia, Endometritis, rakovina maternicového hrdla „vaječníkov“, rakovina prsníkov, postihnutie novorodencov pri ďalších tehotenstvách, zhoršený zdravotný stav, zvýšené riziká majúce podiel na zdravotných problémoch, zvýšené riziká u dospelujúcich dievčat a u žien podstupujúcich viac potratov, smrť) ako aj pre celú

⁴⁸ Úloha občianskeho zákona nie je totožná s morálnym zákonom. Je užšia. Občiansky zákon nemá nahrádzať svedomie, vytvárať normy, ktoré sú mimo jeho kompetencie. Má zaisťovať sociálny poriadok, založený na spravodlivosti, rovnosti a spoločnom dobre. Má garantovať nedotknuteľné právo na život a zachovávať práva a povinnosti ľudskej osoby. Občiansky zákon je len vtedy zákonom, ak je odvodený z večného zákona a je v zhode s prirodzeným zákonom. Ale ak občiansky zákon je proti tomuto poriadku, proti Bohu a nerešpektuje morálny zákon, taký zákon nezaväzuje občanov. Z toho vyplýva, že občianske zákony, ktoré schvaľujú a podporujú právo na potrat a eutanáziu sú nielen proti dobru jednotlivca, ale aj proti spoločnému dobru. Prestávajú byť morálne záväzné (PT, čl. 21; EV, čl. 72).

⁴⁹ Časopis Česká gynekologie 1/2005 v článku Srpa a Velebila „Rozbor mateřské úmrtnosti v ČR v roce 2001“ uviedol, že v roku 2001 došlo k 9 úmrtiam tehotných žien. Priamo v súvislosti s tehotenstvom zomrelo 5 žien. Dve (40%) z týchto priamych úmrtí majú súvis s umelým potratom. U jednej pacientky (už predtým podstúpila umelý potrat v roku 1999) sa po potrate z genetických dôvodov vyvinul ťažký depresívny syndróm s nebezpečenstvom samovraždy, ktorú nakoniec spáchala. U druhej pacientky bolo prvé tehotenstvo riešené umelým potratom, následne liečenie sekundárnej sterility, 2 tehotenstvá po IVF, prvé s dvojčatami ukončené predčasne s prežitím jedného plodu, následne tiež ukončené predčasne. Ďalšie tehotenstvo v prenatalnom skriningu zistené viac ako desať percentné riziko mentálnej retardácie dieťaťa. V 22 týždni vyvolaný umelý potrat, pri ktorom došlo k ruptúre maternice. Maternica musela byť odstránená. Stav pacientky sa v dôsledku pridružených komplikácií zhoršoval končiac septickým stavom a šokom vedúcim k smrti na 12 deň po potrate.

spoločnosť (nezadržateľný demografický pokles pôvodných obyvateľov v niektorých štátoch s rozšírenou praxou potratov⁵⁰).

Naopak medzi najčastejšie používané argumenty v prospech potratov patria prípady ako je znásilnenie a existencia poškodeného plodu. Zástancovia potratov majú za to, že štát nemá právo zakazovať žene potrat, ak bola vystavená tak hrubému násiliu na sebe a upozorňujú na to, že takéto ženy môžu trpieť pocitom odcudzenia voči dieťaťu. Odporcovia potratov namietajú, že zástancovia potratov používajú znásilnené ženy ako svoj štít bez zisťovania ich vlastných názorov, ktoré sú rovnako rozmanité.⁵¹

Pri špecifických prípadoch ako je znásilnenie a poškodenie plodu majú aj osoby, ktoré považujú umelý potrat za nemorálny rozdielne pohľady na úlohu práva v tejto oblasti. Ich názory sa dajú zatriediť s malými odteňmi do troch skupín. Prvá skupina priznáva, že v tejto oblasti si môže žena uplatniť svoje právo na súkromie, lebo špeciálne okolnosti odôvodňujú prednosť jej práva na súkromie pred právom na život plodu či dieťaťa.

Druhá skupina si uvedomuje, že preváženie práva na súkromie ženy pred právom na život dieťaťa je v rozpore s morálnym zákonom. V snahe vyhnúť sa rozporu medzi občianskym zákonom a morálnym zákonom chce riešiť situáciu ponechaním právneho vákua. Čo prakticky znamená, neuznanie nároku na interrupcie, ale ani nebránenie interrupciám v týchto prípadoch.

Tretia skupina názorov uznáva ťarchu, ktorú musí žena niesť v takýchto prípadoch a navrhuje zosilniť pomoc spoločnosti a žene

⁵⁰ Veľké množstvo potratov spôsobuje jednu z najhorších demografických kríz na svete, ruská populácia sa ročne znižuje o 700 000 obyvateľov. (Life Site News, 27. 11. 2006)

⁵¹ Skupina amerických žien, ktoré otehotneli následkom znásilnenia prehlásili, že nepodporujú potrat, pretože ženám prináša viac problémov ako riešení. Organizácia žien, ktoré otehotneli následkom sexuálneho útoku požiadala Kongres o verejné vypočutie, kde by mohli prerozprávať svoje príbehy. Podľa nich sú vo verejnej debate o potratoch zle reprezentované postoje sexuálne zneužitých žien, pretože sa často predpokladá, že tieto ženy potrat chcú a profitujú z neho. „Ľudia, ktorí tvrdia, že zastupujú naše záujmy, si takmer v žiadnom prípade nenašli čas, aby nás skutočne vypočuli alebo aby sa dozvedeli o našej skutočnej situácii, potrebách a starostiach. Sme hlboko urážané a nemilo prekvapené, vždy, keď sa naše zložité okolnosti verejne využívajú na presadzovanie politickej agendy niekoho iného,“ napísali vo svojom vyjadrení. SPUC, Life Site - Dátum : 7. 9. 2006

v takýchto prípadoch. Nesúhlasí však s vyňatím znásilnenia a poškodeného plodu z právnej úpravy či právom na potrat v týchto špecifikovaných prípadoch. Prečo? Pretože, takéto konanie považuje za nebezpečnú relativizáciu hodnoty ľudského života. Táto skupina si kladie otázky, na ktoré podľa ich tvrdenia nenachádza konzistentnú odpoveď u svojich odporcov. Má právo byť nevinný ľudský život potrestaný za vinu svojho otca, ktorý znásilnil ženu? Má mentálne alebo telesne postihnutý menšiu hodnotu ako zdravý? Je ťarcha, ktorú musí niesť matka dôvodom na usmrtenie človeka? Možno omnoho väčšiu ťarchu a bolesť spôsobí matke už narodené dieťa. Bude to legitímnym dôvodom na jeho zabitie? Môže sa právo pri otázke ľudského života vyhnúť morálke? Môže právo selektívne chrániť jednu ľudskú bytosť a inú nie? Táto skupina považuje potraty zo selektívnych dôvodov za otvorenú cestu k selektívnej eutanázii malých detí. Vidí prepojenie a mnohokrát identitu názorových skupín a osôb zastávajúcich právo na potrat so skupinami zastávajúcimi eutanáziu.⁵² Obáva sa najnovšieho vývoja v Holandsku, ktoré patrí k najliberálnejším krajinám a v krátkom čase po zakotvení zákona o eutanázii došlo na základe dohody súdnej moci a lekárov k faktickému legalizovaniu vykonávania eutanázií u novorodencov s rásžtepom chrbtice. Protesty organizácií združujúce osoby trpiace touto chorobou na seba nedali dlho čakať.⁵³ Právo

⁵² Ján Drgonec, Jozef Vozár a pod.

⁵³ „V článku, ktorý vyšiel v Holandskom lekárskom magazíne (Dutch Magazine For Medical Science) bola opísaná eutanázia u 22 detí so spinou bifidou. Forma spiny bifidy ani výška poškodenia u týchto detí s poškodenou chrbticou nebola opísaná. Podľa lekárov, ktorí jednotlivé prípady vyšetrovali, sa jednalo o niekoľko ťažších foriem s vysokým otvorením. **Všetkými týmito 22 prípadmi eutanázie sa Ministerstvom spravodlivosti Holandska odmietlo zaoberať.** Odhaduje sa, že eutanázia u novorodencov so spinou bifidou v Holandsku sa vyskytuje 15-krát do roka. Priemerne iba tri prípady sú ohlásené. Reakcia Oľgy De Wit (pozn. trpí spinou bifidou) z Holandska: "Desí ma, že eutanázia u detí so spinou bifidou nie je súdne stíhaná. Ak sa vám poškodí chrbtica a následne aj miecha počas života, nevypichnú vám usmrcujúcu injekciu. Zameriavam sa na fakt, že formy spiny bifidy môžu byť veľmi rôzne. Niekedy sa uvádza, že čím vyššie je poškodenie chrbtice, tým vyššie je riziko zlyhania a tým väčšie je utrpenie týchto ľudí. Z diskusií týkajúcich sa výšky rásžtepu chrbtice mám pocit, že iní ľudia posudzujú hodnotu môjho života.“ In: De Wit, Oľga: PREDSTAVA O SPINE BIFIDE V SPOLOČNOSTI NIE JE SPRÁVNA.

http://www.sbah.sk/clanok_rubrika.php?id_cl=26. 12. 2. 2007

a morálka nie sú identické veličiny, ale sú to spojené nádoby. Oplyvnenie zákona má dopad na morálny stav spoločnosti a naopak. Zakotvenie rovnakej ochrany ľudského života nemusí nevyhnutne znamenať, že sa v prípade porušenia tejto normy nemôžu zohľadniť práve okolnosti konkrétneho prípadu. Táto skupina vo všeobecnosti uznáva rovnako iné názorové skupiny, že v prípade, ak je ohrozený život ženy má právo žena chrániť svoj život aj keď tým nechceme prísť o život dieťa. Právo na život tu totiž stojí proti rovnako silnému právu na život.

5. Slovenská právna úprava

i) Ústavné limity

Ústava Slovenskej republiky vo svojom článku 15 ods. 1 znie: „Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“

Právne systémy väčšiny demokratických štátov poznajú ochranu ľudského života aj pred narodením. Istú ochranu napríklad v oblasti občianskeho práva a pracovného práva sa priznáva v našom práve už aj nasciturovi. Ustanovenie článku 15 ods. 1 Ústavy SR bolo prevzaté doslovne z Listiny základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb.) Druhá veta článku 6 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd („Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením“) bola prijatá vo Federálnom zhromaždení pozmeňujúcim návrhom poslanca I. Fišeru. V rozprave bolo prednesených viacero návrhov presadzujúcich ochranu ľudského života už v prenatálnom období od počatia. (pozmeňujúce návrhy poslancov J. Luxa, P. Čičmanca, L. Kvasničku, E. Novákovej) Všetci poslanci, ktorí predniesli svoje návrhy ich stiahli späť po prednesení návrhu poslanca Fišeru. (okrem poslanca F. Michálka). Následne vystúpil poslanec J. Horník, ktorý na záver rozpravy k tomuto článku uviedol: „Preto je treba...brániť život už od jeho začiatku, a preto sa pripájam k tomuto návrhu, ktorý tu predniesol pán poslanec Fišera“ (Zpráva o 11. Společné schůzy Sněmovny lidu a Sněmovny národů, federální shromáždění ČSFR, 8. – 11. 1. 1991). Judikatura viacerých ústavných súdov (Nemecko, Poľsko, Španielsko) priznala ochranu

ľudského života už od počatia hoci ich právne úpravy neobsahujú presnejšiu špecifikáciu, ako je to v prípade slovenskej Ústavy.⁵⁴

Zástancovia práva na potrat sa znenie druhej vety čl. 15 ods. 1 Ústavy SR snažia vysvetliť rôznymi spôsobmi. Podľa niektorých⁵⁵ pojmy „počatý život“ a „nenarodený život“ nemusia byť synonymné. Extenzívnym výkladom možno dôjsť aj k tvrdeniu, že ľudský život má dve formy počatý a nepočatý. Takýto záver ich vedie k tvrdeniu, že interrupcie sú len otváracím kolom a po ich zákaze by sa tento článok Ústavy SR mohol využiť na zákaz antikoncepcie a sterilizácie. Oponenti práva na potrat argumentujú, že názor o existencii ľudského života pred počatím je úplné nóvum. Existuje diskusia o momente počatia, ale žiadna diskusia o živote pred počatím.⁵⁶ *„Podľa vedeckých poznatkov spojením vajíčka a spermie dochádza k biologickému počatiu. Profesorovi Jerome Lejenovi⁵⁷ položili otázku: Môžeme hovoriť o ľudskom živote, ak je tu oplodnené vajíčko? Odpovedal: „Samozrejme. Plod je ľudskou bytosťou. Geneticky úplnou. To nie je objav, to je fakt.“ Tento názor vyslovili lekári, nar. Dr. Ingelman Sundber, Dr. Gears Wirsen, Dr. Bart Hefferman a známi vedci: Treslar, Behu, Cowan v prípade Baby-Boy versus USA.“*⁵⁸

Ďalšie názory⁵⁹ sa snažia poukázať na Wechslerovu koncepciu hodnotovej neutrality v ústavnom práve a z neprijatia návrhov poslancov napr. „o ochrane ľudského života od počatia“ dedukujú, že ústavodarca vzhľadom k rôznym názorom nemal prijatím formulácie „Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením“ úmysel chrániť život v každej vývojovej fáze. Druhú vetu článku 15 ods. 1 Ústavy SR považujú za nešťastnú a nanajvýš deklaratórnu.

⁵⁴ Lipšic, D.: Ústavný rozmer právnej úpravy umelého prerušenia tehotenstva. *Justičná revue*, 54, 2002, č. 2, s. 167 s. 165-173

⁵⁵ Drgonec, J.: Ústavný rozmer právnej úpravy interrupcií. *Justičná revue*, 54, 2002, č. 2, s. 174-181

⁵⁶ Lipšic, D.: Ešte raz k ústavnosti interrupcií. *Justičná revue*, ročník 54, rok 2002, č. 12, s. 1436-1447

⁵⁷ Lejene – jeden z najvýznamnejších genetikov 20. storočia, významný člen viacerých vedeckých akadémií a držiteľ mnohých ocenení za prínos v oblasti genetiky.

⁵⁸ Dilong, M.: Ústavnosť umelého ukončenia tehotenstva. *Justičná revue*, 55, 2003, č. 3, s. 289

⁵⁹ Petrik, M.: K ústavnosti interrupcií po štvrté. *Justičná revue*, 54, 2002, č. 12, s. 1445 / s. 1436-1447

Naopak proti deklaratórnej povahe druhej vety ods. 1 článku 15 Ústavy SR svedčí podľa ich oponentov⁶⁰ nesúhlas predkladateľa s návrhom, zrejme z dôvodu, že vymedzoval ochranu ľudského života inak ako ju zamýšľal predkladateľ. Ďalším dôvodom proti deklaratórnej forme článku je samotná horúca diskusia o tomto znení ods. 1 článku 15 Ústavy SR. Mimoriadny význam ods. 1 článku 15 Ústavy SR neumožňuje prezumovať v tak závažnej veci deklaratórnu povahu Ústavy SR. Priznanie deklaratórnej povahy akémukoľvek ustanoveniu Ústavy SR by viedlo k nebezpečnej relativizácii celého obsahu Ústavy SR, ohrozeniu práv zakotvených v Ústave SR a popretiu princípu právneho štátu.

ii) Súčasná zákonná úprava v SR

V Slovenskej republike platí všeobecne zákaz vykonávania interrupcií tretími osobami vyjadrený trestnoprávnymi ustanoveniami obsiahnutými v paragrafoch 150 až 153 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „trestný zákon“) ako trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva.

Vykonanie umelého prerušenia tehotenstva **bez súhlasu** ženy sa trestá trestom odňatia slobody tri až osem rokov, pokiaľ nie sú naplnené špecifické znaky obsiahnuté v ďalších odsekoch § 150 Trestného zákona odôvodňujúce použitie vyššej trestnej sadzby.

Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa potrestá, každý, kto **so súhlasom** tehotnej ženy umelo preruší jej tehotenstvo postupom alebo za podmienok, ktoré **odporujú všeobecne záväzným právnym predpisom o umelom prerušení tehotenstva**. Vyššie trestné sadzby (tri až osem rokov) sú stanovené v ďalších odsekoch paragrafu 151 Trestného zákona ak, pôjde:

- 1) o čin vykonaný na neplnoletej osobe bez súhlasu zákonného zástupcu,
- 2) o čin vykonaný závažnejším spôsobom konania,
- 3) o spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti,
- 4) získanie väčšieho prospechu.

⁶⁰ Dilong, M.: Ústavnosť umelého ukončenia tehotenstva. Justičná revue, 55, 2003, č. 3, s. 285-295

Podľa § 152 Trestného zákona je trestné aj **navedenie ženy** k tomu, aby si tehotenstvo sama umelo prerušila, alebo iného požiadala alebo inému dovolila, aby jej bolo tehotenstvo umelo prerušené postupom alebo za podmienok, ktoré odporujú všeobecne záväzným právnym predpisom o umelom prerušení tehotenstva. Rovnako je trestná aj **pomoc** pri takýchto činoch.

Podľa § 153 Trestného zákona však **tehotná žena**, ktorá svoje tehotenstvo sama umelo preruší alebo iného o to požiadala, alebo mu to dovoľí, **nie je za taký čin trestne zodpovedná**, a to ani podľa ustanovení o návodcovi a pomocníkovi. Toto ustanovenie nemá časové obmedzenie čo v praxi znamená, že matka, ktorá v ktoromkoľvek štádiu až do začatia pôrodu akýmkoľvek spôsobom usmrť svoj plod nenesie žiadnu trestnú zodpovednosť.

Nenarodený život je chránený sekundárne trestným zákonom tým, že tehotná žena sa považuje za chránenú osobu v rámci osobitných kvalifikačných znakov. Vykonanie trestného činu na chránenej osobe je pri viacerých trestných činoch dôvodom pre uplatnenie kvalifikovanej skutkovej podstaty s vyššou trestnou sadzbou.

Súčasná zákonná úprava ohľadom dovolených interrupcií bola prijatá v roku 1986 zákonom č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva. (ďalej len „zákon o umelom prerušení tehotenstva“). Zákon o umelom prerušení tehotenstva zrušil pôvodne platnú právnu úpravu z roku 1957, ktorá umožňovala interrupciu len za splnenia určitých podmienok. (zákon č. 68/1957 Zb. o umelom prerušení tehotenstva). K zákonnej úprave bola prijatá vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky 74/1986 Zb., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva. (ďalej len „vyhláška o umelom prerušení tehotenstva“). V súčasnosti je platná v znení novely č. 98/1995 Z. z.. V roku 1988 došlo k prijatiu ďalšej vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 22/1988 Zb. o povinných hláseniach súvisiacich s ukončením tehotenstva upravujúca definíciu pôrodu, potratu a hlásení o týchto skutočnostiach zdravotníckymi zariadeniami.

Zákon o umelom prerušení tehotenstva pozná dve formy umelého prerušenia tehotenstva. Prvou formou je umelé prerušenie tehotenstva

podľa § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva na žiadosť ženy v prvých dvanástich týždňoch tehotenstva. Konkrétnymi podmienkami je predloženie písomnej žiadosti a neexistencia zdravotnej kontraindikácie zvyšujúcej riziko vykonania potratu. Definovanie zdravotnej kontraindikácie je obsiahnuté v § 1 vyhlášky o umelom prerušení tehotenstva. Právna úprava nekladie žiadne ďalšie požiadavky pre vykonanie interrupcie. Problém takto nastavenej zákonnej právnej úpravy vidia niektorí v tom, že nezabezpečuje ľudskému životu do 12 týždňa jeho vývoja žiadnu ochranu, čo je v rozpore s článkom 15 ods. 1, 4 Ústavy SR. Článok 15 ods. 4 Ústavy SR umožňuje zákonodarcovi stanoviť výnimky z nepripustnosti pozbavenia života. Pri definovaní výnimiek však zákonodarca nemá absolútnu voľnosť. Absolútna voľnosť by mohla viesť k samotnej negácii práva na život, čo je v rozpore so základnou prezumpciou rozumnosti ústavodarcu a samou podstatou základných ľudských práv. V zákonnej úprave nie je premietnutý prvok proporcionality uplatňovanej pri vzájomnom strete práv a tým jej chýba legitímny dôvod.

Druhá forma je definovaná v § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva. Žene možno umelo prerušiť tehotenstvo zo zdravotných dôvodov s jej súhlasom alebo na jej podnet, ak je ohrozený jej život alebo zdravie alebo zdravý vývoj plodu alebo ak ide o genetický chybný vývoj plodu.

Vyhláška o umelom prerušení tehotenstva § 2 uvádza, že zo zdravotných dôvodov možno umelo prerušiť tehotenstvo najneskoršie do dvanásť týždňov jeho trvania. Bez ohľadu na trvanie tehotenstva možno ho umelo prerušiť, ak je ohrozený život ženy alebo ak zistilo, že plod nie je schopný života alebo je ťažko poškodený.

6. Opatrenia de lege ferenda a iné možné opatrenia pre zlepšenie klímy spoločnosti

Čo sa však v tejto situácii konkrétne dá vykonať pre zmenu v tejto oblasti? Ako by mali vyzerat' legislatívne návrhy? Ako vyzerá hodnotenie rôznych politických síl v krátkom časovom období pred dátumom 23.4.2012?

V prvom rade, vzhľadom k súčasnej politickej scéne, nie sú možnosti úspešnej legislatívnej iniciatívy vôbec reálne. Dá sa zlepšovať pôda, v ktorej sa ocitáme? Odpoveď je pozitívna. Mienka ľudí k potratom sa mení, to treba využiť. Už sa dlhšie nehovorí, aký je potrat dobrý. Ale považuje sa za akceptované zlo. (Aspoň podľa PR prezentácií.) Teraz treba vypustiť to slovo „akceptované“. Bodka. Ako?

Ako uviedol Patrik Daniška vo svojom referáte, pôjde o malé veci. Legislatíva je stratená predbežne na štyri roky. Ona bola stratená aj predchádzajúce dva roky za pravicovej vlády. Vo vzťahu k zlepšeniam legislatívy bolo posledné dvojročné obdobie, povedané slušne, nulové. Ministrom zdravotníctva bol MUDr. Ivan Uhliarik za KDH. Napriek ponúkaným možnostiam pomoci od rôznych organizácií, sa nezmenila vyhláška o informovaní žien pred potratom. Veľmi smutný negatívny bod. Ženy si zaslúžia právo na informácie. Nikto, skutočne nikto, by im nemal zamlčovať pravdivé zdravotné informácie o zákroku, ktorý plánujú podstúpiť. Skutočné naplnenie tohto práva je možné len podaním komplexnej informácie a to je úlohou Ministerstva zdravotníctva SR. Napriek mnohým výzvam z rôznych strán a stretnutí na ktorých som sa aj ja osobne zúčastnil, nemôžem túto situáciu hodnotiť vôbec pozitívne. Úprimne, toto nehovorím preto, lebo som v rámci svojej profesie advokáta zastupoval lekárov vo vzťahu k ich požiadavkám na spravodlivú odmenu. Úcta k pravde však vyžaduje, aby som ako autor tohto článku upozornil aj na túto nesúvisiacu vec. Priority ministerstva obsadeného touto osobou z KDH zrejme boli úplne niekde inde.

List Fóra života tomu istému ministrovi zdravotníctva, ktorým sa snažil upriamovať pozornosť aj na prístupnosť núdzovej antikoncepcie na báze levonorgestrelu bez predpisu a jeho dostupnosti pre nedospelé dievčatá, plný argumentov ostal bez pozitívneho výsledku.

Upozorňujem, že nie je možné stotožňovať celé KDH s touto nešťastnou epizódou. Mnohí poslanci, ministri za KDH sú skutočne presvedčení o potrebe zvýšenej ochrany ľudského života. Mnohé témy a argumenty by ostali neotvorené bez skutočnej aktívnej snahy v krátkodobom i dlhodobom horizonte na poli legislatívy. Počas prvej vlády premiéra Róberta Fica sa napriek nepriaznivej situácii podarilo dosiahnuť drobné úspechy vo vzťahu k informovaniu žien pred

potratom, ktoré podporila aj časť koalície aj opozícia vrátane práve celého KDH, ktoré bolo prvým nositeľom tejto myšlienky v parlamente.

Vo vzťahu k legislatíve by bolo vhodné zaujať racionálny postoj. Je potrebné prichádzať s legislatívou, ktorú podporí vládnuca strana Smer alebo prísť s návrhom legislatívy, ktorá aj keď nebude mať šancu byť úspešná bude úspešná otvorením témy a zlepšením mienky ľudí vo vzťahu k tejto otázke. Musí to byť však iba taká legislatíva, ktorá odmietnutím nestratí na svojej váhe, ale váhu nadobudne. T. j. nie je to one shot legislatíva. Preto by som sa obával v súčasnosti otvárať témy, ktoré sa dajú otvoriť iba raz a potom vyblednú, lebo aj k dobrým myšlienkam sa už nikto nevráti. Odporúčam nedávať návrhy tohto druhu politickým stranám. Aká téma by sa dala otvoriť bez jej degradácie?

Práva otcov počatých detí. Právo na rodinný život zaručený v mnohých medzinárodných normách. Otcovia sú ochudobnení o rodinný život, uzurpovaným rozhodnutím matky dieťaťa. Právo otcov byť informovaní o tom, že ich dieťa bude potratené.

Právo na zákonné zakotvenie výhrady vo svedomí pri učiteľoch a deťoch vo vzťahu k presadzovanej experimentálnej sexuálnej výchove, už v súčasnosti realizovanej na mnohých základných školách. Tu možno spomenúť, aj skutočnosť, že v čase prvej vlády Mikuláša Dzurindu z neznámych dôvodov neuzrela zákonná právna úprava o výhrade vo svedomí v školstve svetlo legislatívneho procesu. Hoci bol návrh pripravený autorom tohto článku a uskutočnilo sa aj stretnutie na úrovni riaditeľov kancelárií ministrov spravodlivosti a školstva.

Z akých dôvodov sa téma tohto článku sústreďuje na veci, ktoré sú pre nás notorietami? Namiesto konkrétnych vecí. Na spor samotný a argumenty skupín? Je potrebné neútočiť na osoby, ale riadne pomenovať fakty. Jasnosť myslenia, tých ktorí si tento text vypočujú alebo prečítajú, urobí následne svoje. Nikdy nepodceňujme pravdu a morálnu silu s ňou spojenú. Aj mnohí, ktorí majú už pocitovo stabilizovaný názor potrebujú vidieť. Pravda sa ukáže sama.

Veci treba pomenovať správne. Pri potratoch sa nejedná o zdravotný úkon, hoci je vykonávaný lekárom. Tehotenstvo nie je uvedené na zozname chorôb. Ak však nie je potrat zdravotný úkon, nie je vhodné vykonávať ho v zdravotníckom zariadení. V zahraničí

v mnohých krajinách, v ktorých je potrat dovolený existujú osobitné potratové kliniky, ktoré realizujú tieto výkony. Neexistuje presvedčivý argument, pre ktorý by mal štát pri rešpektovaní koncepcie hodnotovej neutrality povinnosť pôsobiť ako podporovateľ a vykonávateľ potratov. Argumentácia Káhirou a zaradením potratu medzi reprodukčné práva je len interpretáciou, ktorá sa nedá oprieť priamo o texty a o medzinárodné právo. Ak zároveň existuje dosť poskytovateľov, ktorí potraty vykonávajú stráca, tento argument o nevyhnutnosti zabezpečenia dostupnosti potratu priamo v každom štátnom zariadení akúkoľvek relevanciu. Onkologické zariadenia, kardiocentrá pre pacientov s týmito chorobami tiež neexistujú v každom meste a napriek tomu, máme za to, že naša Ústava nie je porušovaná.

Teraz je čas ísť do hĺbky cielene zasiahnuť školy prednáškami, filmami. Predloženie objektívnych a pravdivých argumentov bude pôsobiť na zmenu stavu účinnejšie ako si to možno vieme predstaviť. Môžeme si zostaviť plán, kto by takéto prednášky pripravil a realizoval. Môžeme hľadať financie na kurzy lektorov, ktorí by mali jednu jedinou povinnosť urobiť 4 prednášky ročne spojené s filmom na najbližšej škole. Neurobíme to, bez občianskych združení, spoločenstiev, cirkví, ale urobiť sa to dá. Spravme si plán. Bolo by dobré, aby ani jedna ôsma trieda v slovenskej škole neostala bez prednášky. Čakajú nás plodné roky.

Prílohy

1. Návrh skupiny poslancov na začatie konania o súlade umelého prerušenia tehotenstva s Ústavou SR	62
2. Stanovisko o.z. Fórum života ku konaniu o súlade umelého prerušenia tehotenstva s Ústavou SR	74
3. Nálež Ústavného súdu SR vo veci PL. ÚS 12/01	84
4. Odlišné stanovisko sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka a Rudolfa Tkáčika	124
5. Odlišné stanovisko sudcu Jána Lubyho	126
6. Odlišné stanovisko sudcu Lajosa Mészárosa	129

Lustrované - Neprečísľované
- 9. mája 2001

Rvp

278/01

-1-16

Ústavný súd Slovenskej republiky v Košiciach	
Došlo: - 9 - 05 - 2001	
Príloha: /	

Podané osobne

Doporučene

Ústavný súd Slovenskej republiky

Hlavná ul. č. 73

042 65 Košice

V Bratislave dňa 3. mája 2001.

N á v r h

podľa čl. 125 písm. a), písm. b) Ústavy Slovenskej republiky

Navrhovateľ: skupina poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpená
JUDr. Pavlom Hrušovským, poslancom Národnej rady Slovenskej republiky

Za účasti Národnej rady Slovenskej republiky a Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky

na začatie konania o súlade
právných predpisov

Skupina poslancov Národnej rady Slovenskej republiky (podľa listiny navrhovateľov) podáva podľa čl. 125 písm. a), písm. b) Ústavy Slovenskej republiky a § 37 a nasl. zákona č. 38/1993 Z.z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov návrh na začatie konania o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej len „zákon o umelom prerušení tehotenstva“) a § 4, § 5 ods. 2, ods. 3, § 8 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1, ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení ústavných zákonov č. 244/1998 Z.z., č. 9/1999 Z.z. a č. 90/2001 Z.z. (ďalej aj „ústava“) a § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

I.

Podľa ustanovenia § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva sa žene umelo preruší tehotenstvo, „ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody.“ Slovenská právna úprava teda umožňuje vykonanie interrupcie v prvých 12 týždňoch tehotenstva bez preukázania konkrétneho dôvodu, na základe žiadosti ženy. Jedinou prekážkou, pre ktorú v prvých 12 týždňoch interrupciu nie je možné vykonať je zdravotná kontraindikácia definovaná v § 1 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva.

Ďalšie ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva bližšie upravujú postup vykonania interrupcie na žiadosť ženy (§ 6 – postup pri maloletých ženách, § 7 – príslušnosť podania žiadosti, poučovacia povinnosť lekára, § 8 – preskúmanie lekárskeho záveru, § 10 – postup pri cudzinkách, § 11 – príplatok alebo úhrada za interrupciu).

Bližšie podrobnosti jednotlivých zákonných inštitútov interrupcie vykonávanej na žiadosť ženy (§ 4 cit. zákona) následne upravuje § 4, § 5 ods. 2, ods. 3, § 8 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb.

V prípade vyslovenia nesúladu § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva s ústavou, bude preto potrebné vysloviť aj nesúlad citovaných právnych noriem s ústavou, nakoľko majú svoj základ v § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

II-A.

Čl. 15 ods. 1 ústavy znie:

„Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“

Základným atribútom ľudskej bytosti je jej život. Život je prvotným právom každého jednotlivca, je základným právom a podmienkou existencie všetkých ostatných práv. Pozbavenie života má za následok zánik ľudskej bytosti ako subjektu práv a povinností. Ľudský život je hodnotou, ktorá musí byť v demokratickej spoločnosti chránená v každej svojej vývojovej fáze. Právo na život pritom pôsobí *erga omnes*, teda voči akejkoľvek osobe, ktorá by právo na život ohrozovala.

Pri posudzovaní ústavnosti zákonnej úpravy interrupcií je potrebné posúdiť:

- 1) Rozsah ústavnej ochrany nenarodeného života.
- 2) Možnosť a hranice obmedzenia ústavnej ochrany nenarodeného života v prípade stretu s iným ústavným právom.

II-B.

Právne poriadky veľkej väčšiny demokratických štátov zabezpečujú ochranu ľudského života aj pred narodením, a to tak vo sfére občianskoprávnej, ako aj trestnoprávnej (napr. rozhodnutie belgického Kasačného súdu z 11. februára 1987, In: Revue de Jurisprudence de Liege, Mons, et Bruxelles, 1987, s. 630-640; rozhodnutie

francúzskeho Apelačného súdu v Douai z 2. júna 1987, In: Gazette du Palais, Jurisprudence, 1989, s. 145-147). Už § 22 rakúskeho Všeobecného zákonníka občianskeho (ABGB) z roku 1811 ustanovoval, že „*aj nenarodené deti majú od okamihu počatia nárok na ochranu zákonov.*“

Aj slovenský právny poriadok priznáva ochranu nenarodenému životu v oblasti občianskoprávnej a trestnoprávnej. V občianskoprávnej oblasti ide o právnu úpravu postavenia nascitura za predpokladu, že sa narodí živý (§ 7 ods. 1 Občianskeho zákonníka). Obdobné postavenie priznáva nasciturovi aj pracovné právo (§ 8a Zákonníka práce). V trestnoprávnej oblasti ide skôr o nepriamu ochranu, prejavujúcu sa v použití prísnejšej trestnoprávnej kvalifikácie v prípade, ak ublíženie na zdraví ženy vyvolá potrat alebo usmrť plod (§ 89 ods. 6 písm. g) Trestného zákona). Aj zrušené ustanovenie § 29 ods. 4 Trestného zákona, ktoré zakazovalo uložiť trest smrti tehotnej žene, malo za cieľ ochranu nenarodeného života.

Ochrana nenarodeného života sa nepochybne odvíja od čl. 15 ods. 1 ústavy, ktorý zakotvuje ochranu nenarodeného života *expressis verbis* v ústavnom texte. Ustanovenie čl. 15 ods. 1 ústavy bolo doslovne prevzaté z čl. 6 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ďalej len „listina“). Druhá veta čl. 6 ods. 1 listiny („*Ludský život je hodný ochrany už pred narodením*“) bola prijatá vo Federálnom zhromaždení ako pozmeňujúci návrh poslanca I. Fišeru. V rozprave bolo podaných niekoľko pozmeňujúcich návrhov, ktoré navrhovali zakotviť ochranu nenarodeného života od počatia (pozmeňujúce návrhy poslancov J. Luxa, P. Čičmanca, L. Kvasničku, E. Novákovéj). Všetci poslanci, ktorí predložili tieto pozmeňovacie návrhy (okrem poslanca F. Michálka), svoje návrhy po predložení návrhu poslanca I. Fišeru vzali späť. Potom ako boli tieto návrhy späťvzaté, vystúpil poslanec J. Horník, ktorý na záver rozpravy k tomuto článku uviedol: „*Preto je treba ... brániť život už od jeho začiatku, a preto sa pripájam k tomuto návrhu, ktorý tu predniesol pán poslanec Fišera.*“ (Zpráva o 11. Spoločné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů, Federální shromáždění ČSFR, 8. – 11. 1. 1991).

Napriek tomu, že stenografické záznamy z ústavodarných zhromaždení majú obmedzený význam pre historický výklad ústavného textu, nepochybne môžu napomôcť identifikácii zmyslu a cieľa ústavnej normy v čase jej prijatia. Spolkový ústavný súd SRN sa pri svojom rozhodovaní v roku 1975 opieral v značnej miere o záznamy z ústavodarných konvencie, obsahujúce aj správu výboru, ktorá uvádzala, že návrh na prijatie explicitného ustanovenia priznávajúceho ochranu nenarodeným deťom bol odmietnutý výlučne z dôvodu, že podľa prevládajúceho názoru právo na život takúto ochranu už zahŕňalo. Stenografický záznam z rozpravy k listine, a najmä skutočnosť, že poslanci, ktorí navrhovali výslovne zakotviť ochranu života od počatia, sa svojich pozmeňujúcich návrhov vzdali po predložení návrhu, ktorý bol nakoniec aj schválený, tak napovedá, že druhá veta čl. 6 ods. 1 bola prijatá s cieľom chrániť život od počatia.

Po roku a pol od schválenia listina, bol obsah čl. 6 ods. 1 listiny doslovne prevzatý aj do slovenskej ústavy. Keďže v krátkej dobe medzi schválením listiny a schválením ústavy neprišlo k zmene žiadnych skutkových okolností, ani právnych doktrín, je potrebné cieľ čl. 15 ods. 1 ústavy interpretovať identicky, ako *ratio legis* čl. 6 ods. 1 listiny.

Napriek absencii podobného ustanovenia v ústavách veľkej väčšiny iných demokratických štátov, priznala judikatúra viacerých ústavných súdov ľudskému životu ochranu už od okamihu počatia alebo od okamihu nidácie oplodneného vajíčka v maternici (napr. rozhodnutie Spolkového ústavného súdu SRN – BVerfGE 39, 1 (1975); rozhodnutie Ústavného súdu Poľskej republiky sp.zn. K 26/96, publikované v OTK ZU z roku 1997, Nr 2, poz. 19; rozhodnutie Ústavného súdu Španielska z apríla 1985, In: New Constitutional and Penal Theory in Spanish Abortion Law, Journal of American Comparative Law, roč. 35, 1987, s. 513 a nasl.). *A fortiori* je teda nevyhnutné prísť k záveru, že aj čl. 15 ods. 1 zakotvuje ochranu nenarodeného života od počatia.

V právnej úprave interrupcií však nenarodený ľudský život do 12 týždňa svojho vývoja nepožíva žiadnu ochranu. Na žiadosť ženy je v tejto fáze vývoja ľudského života

možné vykonať interrupciu z akéhokoľvek dôvodu, alebo aj bez dôvodu. Zákonná úprava interrupcií teda priznáva nenarodenému životu ochranu až po 12 týždňoch jeho vývoja. Problém s takouto diferenciáciou je zrejmý. Nenarodený život v prvých 12 týždňoch nie je totiž o nič menej hodný ústavnej ochrany, ako nenarodený život po 12 týždňoch svojho vývoja. Nenarodený ľudský život preto musí byť podľa ústavy chránený počas celej doby tehotenstva.

Spolkový ústavný súd v svojom rozhodnutí z roku 1975 k tomu uviedol:

„Vývojový proces, ktorý sa začal, je kontinuálny a ... neumožňuje žiadne presné ohraničenie jednotlivých vývojových fáz ľudského života. Takisto nekončí pôrodom; napríklad fenomén vedomia, ktorý je tak špecifický pre ľudskú osobnosť, sa objavuje až o nejaký čas po pôrode ... Čl. 2 ods. 2 (1) Základného zákona priznáva právo na život každému kto „žije“; nie je možné robiť žiadne rozdiely medzi jednotlivými fázami rozvíjajúceho sa života pred narodením, alebo medzi prenatálnym a postnatálnym životom.“ [BVerfGE, 39, 1 (1975)].

Rozdielna ochrana nenarodeného života do 12 týždňov vývoja a po 12 týždňoch vývoja nemá žiadnu oporu v ústavnej úprave. Zákonodarcu naviac nemá žiaden legitímny cieľ pre takéto rozlišovanie.

Napriek absencii normy v texte ústavy, ktorá by obdobne ako u nás chránila ľudský život aj pred narodením, Spolkový ústavný súd aj v roku 1993 zopakoval svoje jednoznačné rozhodnutie, podľa ktorého sa *„na prerušenie tehotenstva musí hľadiť po celú dobu tehotenstva zásadne ako na nepravosť a teda musí byť právne zakázané.“* [BVerfGE, 88, 203 (1993)].

II-C.

Aj slovenská ústavná úprava umožňuje zákonodarcovi stanoviť výnimky z nepripustnosti pozbavenia života.

Podľa čl. 15 ods. 4 ústavy: *„nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.“*

Ústava týmto ustanovením síce zákonodarcovi priznáva právomoc stanoviť podmienky, za ktorých sa určité konanie nemusí považovať za útok na právo na život, ale obmedzenie práva na život musí aj v tomto prípade dbať na podstatu a zmysel tohto základného práva (čl. 13 ods. 4 ústavy). Inými slovami, zákonodarca môže pripustiť obmedzenie práva na život iba v prípade, ak (1) cieľom takéhoto obmedzenia je ochrana ústavných práv iných osôb, a (2) ochrana ústavných práv iných osôb má v konkrétnom kontexte prednosť pred právom na ochranu života. Druhé kritérium tak vnáša do podmienok pre obmedzenie práva na život prvok proporcionality.

Prvok proporcionality sa premieta aj do okolností vylučujúcich trestnosť podľa platného Trestného zákona (§ 13 nutná obrana, § 14 krajná núdza). Ústava samozrejme neformuluje požiadavku striktnnej proporcionality. Ani u nutnej obrany podľa § 13 Trestného zákona sa nevyžaduje primeranosť obrany v zmysle úplnej proporcionality (Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. 3. vyd. Praha, C.H. Beck, 1998, s. 102). Ustanovenie § 15 Trestného zákona, ktoré vylučuje protiprávnosť pri oprávnenom použití zbrane, takisto nezakotvuje požiadavku striktnnej proporcionality. Zákonné predpisy umožňujúce použitie zbrane však formulujú veľmi prísne kritériá, za splnenia ktorých sú príslušníci ozbrojených síl a ozbrojených zborov oprávnení použiť zbraň. Aj v týchto prípadoch, sú však zo zákona povinní šetriť život osoby, proti ktorej zákrok so zbraňou smeruje (napr. § 61 zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, § 43 zákona č. 4/2001 Z.z. o Zbore väzenskej a justičnej strážej).

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca nemôže voľne rozhodnúť o kritériách okolností vylučujúcich trestnosť. V opačnom prípade by zákonodarca mohol ako okolnosť vylučujúcu trestnosť definovať akékoľvek konanie (napr. nezaplatenie pohľadávky, neopätovanie pozdravu), čím by prišlo k faktickej negácii práva na život.

Naviac – ak by zákonodarca mohol prostredníctvom čl. 15 ods. 4 bez obmedzenia vylúčiť aplikáciu predchádzajúcich odsekov tohto článku, bolo by aj ustanovenie čl. 15 ods. 3, ktoré zakazuje trest smrti, len deklaratórnou normou. Redukcia *ad absurdum* nám umožňuje odmietnuť takýto výklad ako zjavne nesprávny.

Pri právnej úprave interrupcií prichádza k stretu dvoch ústavných práv – práva na život podľa čl. 15 ods. 1 ústavy a práva ženy slobodne sa rozhodnúť o pokračovaní svojho tehotenstva, ako nemateriálnej hodnoty súkromnej povahy chránenej čl. 19 ods. 2 ústavy. Právo na súkromie však nemá absolútnu povahu a jeho limitom sú hranice stretu s iným právom. Ústavný súd Slovenskej republiky k čl. 19 ods. 2 ústavy v roku 1997 uviedol:

„Týmto ustanovením sa nezaručuje absolútna ochrana súkromného a rodinného života, ale priznáva sa len ochrana pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. Ústava teda umožňuje také zásahy do súkromného a rodinného života, ktoré sú oprávnené.“ (sp.zn. II. ÚS 1/97).

Nedovolené prerušenie tehotenstva je na Slovensku trestným činom po niekoľko stáročí. Súčasný zákon o umelom prerušení tehotenstva stanovuje len určité podmienky, za ktorých je interrupcia dovolená. V prípade nedodržania týchto podmienok sa vykonanie interrupcie kvalifikuje ako trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva podľa §§ 227-228 Trestného zákona. Z uvedeného vyplýva, že čl. 19 ods. 2 neobsahuje žiadne „ústavné právo na interrupciu.“

Právo na umelé prerušenie tehotenstva nie je chránené v rámci práva na súkromný život podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd ani v judikatúre Európskej komisie pre ľudské práva [Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany, European Human Rights Reports 3, 244 (1997)].

Pri posudzovaní ústavnosti právnej úpravy interrupcií Ústavný súd Poľskej republiky k riešeniu stretu dvoch ústavných práv uviedol:

„[V] niektorých prípadoch ochrana ľudského života môže byť obmedzená alebo vylúčená z dôvodu ochrany inej ústavnej hodnoty, práv alebo slobôd ... zákonodarca však nemôže voľne rozhodovať o riešení takéhoto stretu ... kritéria definujúce rozsah obmedzenia musia byť primerané povahe tohto stretu.“ (K 26/96).

Aj z tohto dôvodu podľa poľského Ústavného súdu ochrana práva ženy samostatne rozhodovať o svojich životných podmienkach nemôže ísť ďalej ako „ochrana základného

práva na život v pomere ku ktorému sú životné podmienky len sekundárne a podliehajúce zmenám.“ Ťažké životné podmienky môžu totiž nastať aj po pôrode dieťaťa a môžu dokonca byť následkom potreby starať sa o dieťa. Ale „v žiadnej z týchto situácií nemôže nová táraha povinností predstavovať premisu pre pozbavenie nenarodeného dieťaťa jeho života, ktorého počatie privodilo tieto podmienky.“ (K 26/96).

Z uvedených dôvodov poľský Ústavný súd zdôraznil povinnosť zákonodarcu pri legalizácii úkonov smerujúcich k porušeniu určitej ústavnej hodnoty, určiť primeraný rozsah okolností, za ktorých môže byť porušenie práva dovolené.

Podobne aj Spolkový ústavný súd SRN riešil konflikt dvoch ústavných práv v prospech práva na život. Vo svojom judikáte z roku 1975 uviedol:

„Právo na slobodný rozvoj osobnosti nikdy nemôže a priori priznať možnosť zásahu do chránenej právnej sféry iného bez oprávnenej príčiny, a už vôbec nemôže priznať oprávnenie zničiť túto sféru, tak ako aj život, pretože existuje osobitná zodpovednosť práve za tento život ... Používajúc čl. 1 ods. 1 ako interpretačné pravidlo, rozhodnutie musí byť v prospech prednosti ochrany života plodu pred právom slobodného rozvoja tehotnej ženy.“ [BVerfGE, 39, 1 (1975)].

V roku 1993 Spolkový ústavný súd definoval okolnosti, za ktorých môže zákonodarca priznať prioritu právu ženy rozhodnúť o pokračovaní svojho tehotenstva. Tieto okolnosti však musia „predstavovať výnimky, ktoré vyžadujú od ženy takú mieru obetovania individuálnych potrieb, že by bolo neprimerané to od nej očakávať.“ Spolkový ústavný súd však zároveň zdôraznil, že „zákonodarca musí rešpektovať, že tieto kolidujúce ústavné hodnoty nemôžu byť porovnávané z pohľadu čisto kvantitatívneho. Z perspektívy nenarodeného života, musí byť zákonodarcova voľba v prospech života a nemôže zahŕňať jednoduché porovnávanie ziskov a strát. Pretože potrat má vždy za následok smrť nenarodeného dieťaťa, takéto porovnávanie je nepripustné.“ [BVerfGE, 88, 203 (1993)].

Zákon o umelom prerušení tehotenstva umožňuje žene požiadať o vykonanie interrupcie v prvých 12 týždňoch tehotenstva bez toho, aby musela preukázať ohrozenie

iného ústavného práva. Podstata stretu ústavnej ochrany nenarodeného života a možných ústavou chránených záujmov tehotnej ženy sa však nemení pred alebo po 12 týždni tehotenstva. Je dokonca celkom možné, že k obmedzeniu ústavou chránených záujmov tehotnej ženy prichádza vo väčšej miere po 12 týždni ako v skorších štádiách tehotenstva. Takáto zákonná úprava je preto v rozpore s čl. 15 ods. 1, ods. 4 ústavy.

Ustanovenie čl. 15 ods. 4 nepochybne umožňuje zákonodarcovi – v prípade stretu dvoch ústavných práv – určiť výnimočné prípady, za ktorých nemusí byť vykonanie interrupcie zakázané. Zákonodarca však musí zohľadniť význam dotknutých ústavných práv, a to tak samostatne, ako aj v ich vzájomnej súvislosti.

Právna úprava interrupcií by mala podľa Prof. Glendonovej z Právnickej fakulty Harvardovej univerzity „odrážať náš údiv, ale aj našu neznalosť o záhade života ... a náš inštinktívny nesúhlas s ukončením jednej formy nevinného ľudského života, či už ho nazveme plod, embryo, bábätko, alebo nenarodené dieťa.“ (Glendon, M.A.: *Abortion and Divorce in Western Law*. Cambridge, Harvard University Press, 1987, s. 46). Zákonná úprava interrupcií by teda mala vyjadrovať náležitý rešpekt k právu na život a umožniť jeho obmedzenie iba v tých výnimočných prípadoch, v ktorých záujem na ochrane ústavného práva ženy na súkromný život nestanovuje zákonodarcovi povinnosť interrupcie zakázať (napr. v prípade, ak je tehotenstvo dôsledkom trestného činu, alebo ide o ťažko poškodený plod).

III.

Ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. umožňuje umelo prerušiť tehotenstvo z genetických dôvodov do 24 týždňov jeho trvania. Zákon o umelom prerušení tehotenstva však v § 4 dovoľuje ukončiť iba tehotenstvo, ktoré nepresahuje 12 týždňov. Zákonné splnomocnenie v § 12 citovaného zákona presne vymedzuje obsah, ktorý má upravovať podzákonný právny predpis určený na jeho vykonanie. Zákonné splnomocnenie však neumožňuje vyhláškou predĺžiť zákonnú lehotu

12 týždňov, ktorá je podmienkou toho, aby bola interrupcia vykonaná v súlade so zákonom.

Ústava v čl. 123 zakotvuje všeobecné delegačné pravidlo pre podzákonné právne predpisy, ktoré znie:

„Ministerstvá a iné orgány štátnej správy na základe zákonov a v ich medziach môžu vydávať všeobecne záväzné právne predpisy, ak sú na to splnomocnené zákonom. Tieto všeobecne záväzné právne predpisy sa vyhlasujú spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“

Podľa rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky z roku 1997: *„Všeobecne záväzným právnym predpisom orgánu výkonnej moci nemožno upraviť spoločenský vzťah vo väčšom rozsahu, než ustanovuje zákon, ani spôsobom odporujúcim zákonu.“* (sp.zn. PL. ÚS 7/96).

Tým, že ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. prekračuje medze § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva, nespĺňa právne kritérium, ktoré sa vzťahuje na podzákonné právne predpisy v zmysle čl. 123 ústavy. Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SSR sa tak dostáva do rozporu aj čl. 2 ods. 2 ústavy, podľa ktorého môžu štátne orgány konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

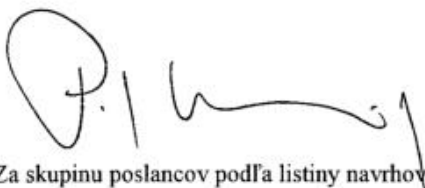
IV.

Na základe horeuvedeného právneho stavu navrhujeme, aby Ústavný súd Slovenskej republiky prijal tento:

n á l e z

1. Ustanovenia § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. n i e s ú v súlade s čl. 15 ods. 1, ods. 4 Ústavu Slovenskej republiky.

2. Ustanovenia § 4, § 5 ods. 2, ods. 3, § 8 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva **n i e s ú** v súlade s čl. 15 ods. 1, ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky.
3. Ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva č. 74/1986 Zb. **n i e j e** v súlade s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a s § 4 a § 12 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb.

Za skupinu poslancov podľa listiny navrhovateľov

JUDr. Pavol Hrušovský

poslanec Národnej rady Slovenskej republiky

Stanovisko občianskeho združenia Fórum života

Stanovisko občianskeho združenia Fórum života podporujúce návrh skupiny poslancov Národnej Rady Slovenskej republiky zo dňa 7. 5. 2001 na vyslovenie nesúladu zák. č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zák. č. 419/1991 Zb. s ústavou, spis. zn. PL. ÚS 12/01.

Vypracoval: Mgr. Patrik Daniška
Bratislava, 1. október 2007

Základný argument

Právo na život je základné ľudské právo, ktoré podľa Ústavy Slovenskej republiky patrí každému človeku bez rozdielu. Ústava SR považuje za ľudský život už život pred narodením, a súčasne zakazuje diskrimináciu na základe akéhokoľvek kritéria. Na základe toho možno konštatovať, že naša ústava chráni život nenarodených detí rovnako intenzívne ako všetkých ostatných ľudí. Tento argument sa dá vyjadriť nasledovnou logickou štruktúrou:

- 1) Nenarodené dieťa je človek.
- 2) Každý človek má (rovnaké) právo na život.
- 3) Nenarodené dieťa má (rovnaké) právo na život (ako ostatní ľudia).

Prvé dve vety, teda premisy tohto argumentu, sú zakotvené priamo v ústave, čo preukážeme neskôr v texte. Posledná veta argumentu je logickým záverom, ktorý vyplýva z premís.

Zastávame tiež názor, že právo na život sa vzťahuje na celé obdobie života pred narodením, teda od počatia, čo taktiež podporíme argumentmi neskôr. Preto sme presvedčení, že právo na život má každé nenarodené dieťa už od počatia, rovnako ako majú toto právo všetci ostatní ľudia.

Preto ustanovenia zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej tiež „zákon o umelom prerušení tehotenstva“) a vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení

tehotenstva, ktoré zužujú rozsah ochrany života nenarodených detí v porovnaní s už narodenými ľuďmi, považujeme za protiústavné.

I. Právo na život podľa Ústavy SR

Život je predpokladom pre všetky práva, preto právo na život je prvoradé ľudské právo. V súvislosti s interrupciami je potrebné poznamenať, že toto právo znamená predovšetkým to, že každý jeho nositeľ má právo nebyť úmyselne usmrtený, s čím korešponduje povinnosť všetkých úmyselne neusmrtiť nositeľa takéhoto práva. Keď hovoríme o práve na život nenarodených detí v súvislosti s interrupciami, máme na mysli práve tento aspekt práva na život, teda právo nebyť úmyselne usmrtený. Tento aspekt je základom práva na život, patrí všetkým ľuďom bez rozdielu a bez neho by právo na život stratilo svoj význam.

Ústava SR v čl. 15 ods. 1 prvá veta hovorí, že „každý má právo na život“. Pojem „každý“ treba vnímať v kontexte čl. 12 ods. 1 ústavy ako „každý človek“. Ustanovenie čl. 12 ods. 1 prvá veta poskytuje slobodu a rovnosť všetkým ľuďom, teda inými slovami povedané každému človeku. Takisto čl. 12 ods. 2 zaručuje základné práva a slobody všetkým bez ohľadu na akékoľvek postavenie. Ústava teda odmieta diskrimináciu na základe akéhokoľvek kritéria a požaduje rovnosť v dôstojnosti a právach. To platí aj v prípade práva na život, ktoré teda podľa ústavy patrí každému človeku bez rozdielu. Kľúčovým interpretačným pravidlom je princíp nediskriminácie, resp. princíp rovnosti všetkých ľudí, ktorý musí byť podľa nás zohľadnený pri riešení dôležitých otázok týkajúcich sa ústavnosti interrupcií, predovšetkým otázky (A), od akého momentu má človek právo na život, ako aj otázky (B), aký je rozsah tohto práva.

A. Právo na život začína momentom počatia

Prvá otázka, s ktorou sa treba vysporiadať pri riešení práva na život nenarodených detí, znie: „Od akého momentu má človek podľa ústavy právo na život?“

Podľa ústavného princípu nediskriminácie možno povedať, že to bude moment vzniku človeka, resp. moment vzniku ľudského života, ktoré sú identické. Keďže právo na život má každý človek, logicky musí mať toto právo od momentu svojho vzniku, inak by aspoň po určitú dobu nemal rovnaké práva ako ostatní ľudia, čo by bolo v rozpore s ústavným princípom nediskriminácie. Aký je však moment vzniku človeka, resp. ľudského života?

Aj keď je táto otázka primárne biologická otázka, je dôležité zistiť, čo o momente vzniku ľudského života hovorí ústava, ktorá je pre účel posúdenia ústavnosti interrupcií relevantná. Ústava v čl. 15 ods. 1 druhá veta označuje za ľudský život už život pred narodením. Z vety „ľudský život je hodný ochrany už pred narodením“ jednoznačne vyplýva, že podľa ústavodarcu ľudský život, teda život človeka, začína už pred narodením. Z odbornej diskusie k ústavnosti interrupcií vyvstala otázka, či tento moment nastáva počatím (splynutím mužskej a ženskej pohlavnej bunky, čiže vytvorením ľudskej zygoty), alebo tento moment nastáva niekedy neskôr počas tehotenstva. Zo znenia čl. 15 ods. 1 druhá veta môžeme vylúčiť, že by tento moment nastal až narodením, alebo po narodení.

Ústava však nehovorí explicitne, že by momentom vzniku bolo počatie, alebo iný moment počas tehotenstva (napríklad uplynutie dvanásteho týždňa tehotenstva). Preto k riešeniu tejto otázky treba dospieť interpretáciou.

Zhodne so skupinou poslancov, ktorí podali návrh na preskúmanie ústavnosti interrupcií, sa domnievame, že momentom vzniku človeka, a teda aj jeho práva na život, je moment počatia. Okrem argumentu, uvedenom v návrhu skupiny poslancov, založenom na zistení vôle ústavodarcu analýzou parlamentnej rozpravy, ktorá ústave (resp. Listine základných práv a slobôd) predchádzala, nás k tomuto záveru vedú aj nasledovné dôvody.

1. Sama ústava nijako neobmedzuje obdobie ochrany života pred narodením, preto za obdobie ochrany života treba považovať celý čas pred narodením. Do časového vymedzenia „pred narodením“ totiž spadá tak dvadsiaty týždeň po počatí, ako aj prvý deň po počatí. So slovným spojením „pred narodením“ by bolo kompatibilné akékoľvek ústavné obmedzenie, napríklad „tri mesiace pred narodením“, alebo „tri mesiace po počatí“. Žiadne takéto obmedzenie však ústava neobsahuje. Preto treba vychádzať z všeobecného úmyslu ústavodarcu nikoho nediskriminovať, vyjadreného v čl. 12, a dospieť k záveru, že ústavodarcu má v úmysle chrániť každý ľudský život počas celého obdobia pred narodením, teda už od počatia.

2. Na základe ústavného princípu nediskriminácie môžeme dôjsť k tomu istému záveru aj preto, že právnu spôsobilosť podľa právneho poriadku majú už nenarodené deti od momentu počatia. Napríklad podľa § 7 Občianskeho zákonníka má právnu spôsobilosť „aj počaté dieťa“ za predpokladu, že sa narodí živé. V občianskom zákonníku sa teda hovorí o počatom dieťati, nie napríklad o dieťati, od ktorého počatia uplynulo 12 týždňov. Podmienka živého narodenia má zaiste praktický význam, aby nedochádzalo k zbytočným komplikáciám v právnych vzťahoch počatých detí, ktoré sa nenarodia živé. Táto podmienka však nijako neoslabuje právnu spôsobilosť počatých detí, ktoré sa narodia živé, už od momentu počatia. A ak má dieťa občianske práva už od momentu počatia, bola by to diskriminácia, ak by sme tomu istému dieťaťu odopreli základné ľudské práva, vrátane práva na život, pretože ústava jednoznačne poskytuje základné ľudské práva každému.

3. Tretím dôvodom, prečo sa domnievame, že ústava chráni život od momentu počatia, je vedecký dôvod. Keďže ústava z časového hľadiska nijako explicitne neobmedzuje ochranu života počas tehotenstva, treba ju priznať každému, kto je podľa súčasnej vedy považovaný za človeka. Podľa najnovších vedeckých poznatkov je jednoznačne preukázané, že počatím začína nový ľudský život. Ľudské embryo je od momentu počatia individuálnym ľudským organizmom, teda človekom. Vzniká splynutím pohlavnej bunky muža, spermie, a pohlavnej bunky ženy, vajíčka. Pohlavné bunky sú bunky otca a matky, ktoré v jadre obsahujú dvadsaťtri chromozómov s genetickou informáciou otca a matky. Pohlavné bunky teda nie sú ľudskými bytosťami, aj keď sú pre vznik nového ľudského jedinca dôležité. Pri oplodnení nastane syntéza DNA otca a matky a vznikne nová bunka, *zygota*, ktorá obsahuje štyridsaťšesť chromozómov. Splynutím mužskej a ženskej pohlavnej bunky tak dochádza k substanciálnej zmene, pri ktorej pohlavné bunky zanikajú a namiesto nich vzniká celkom nový ľudský jedinec. Ak by nedošlo k počatiu, pohlavné bunky by navždy zostali len pohlavnými bunkami a čoskoro by zanikli. Ich splynutím však vzniká úplne

iná entita, embryo so svojou vlastnou genetickou informáciou, ktoré bude ďalej žiť, vyvíjať sa a realizovať svoj plán. Genetická výbava zygoty, odlišná od genetickej výbavy otca a matky, sa uplatní v ďalšom vývoji až do štádia dospelého jedinca. Táto nová bunka, zygot, „je prvé a najjednoduchšie vývojové štádium všetkých mnohobunkových organizmov vrátane človeka.“⁶¹ Tento nový človek má biologické charakteristiky ako všetci ostatní ľudia. Je individuálnym organizmom, ktorý zostáva tým istým organizmom počas celého svojho života až do momentu smrti. Celý vývoj, ktorý nasleduje po oplodnení, je riadený zvnútra; zvonka už nebude pridaný žiadny dodatočný riadiaci plán. DNA človeka od momentu počatia zostáva nemenná až do jeho smrti. Embryo je teda novým človekom s aktívnou potencialitou ďalšieho rozvoja, nielen entitou s pasívnou potencialitou stať sa človekom. Zygot je tým istým organizmom, ktorý sa bude v tele matky nachádzať o niekoľko týždňov či mesiacov, a je to ten istý organizmus, ktorý o niekoľko rokov bude celkom samostatný dospelý človek. Od momentu počatia po smrť nenastane žiadna zmena, ktorá by nás oprávňovala označiť za moment vzniku novej ľudskej bytosti akúkoľvek inú udalosť ako počatie.

Z antropológického hľadiska možno ďalej konštatovať, že začiatok ľudskej telesnosti (vytvorenie zygoty) znamená začiatok ľudského jedinca. Človek je telesnou bytosťou. To znamená, že telesnosť nepatrí do oblasti mať, ale do oblasti byť. Človek *nevlastní* svoje telo (organizmus), človek *je* telo (organizmus). Ľudské telo sa vyvíja, mení svoju veľkosť, tvar, rastie, dospieva a starne. Človek prechádza počas svojho života množstvom akcidentálnych zmien, to znamená, že sa mení to, *aký je*. Jeho identita, substancia, teda to, *kým je*, sa však nemení. Dôležitou vlastnosťou embrya je jeho aktívna potencialita, to znamená, že akcidentálne zmeny smerujúce až k úplnému rozvoju ľudskej bytosti realizuje zygot sama od seba, nezávisle od vonkajších faktorov (samozrejme za predpokladu, že má vytvorené vhodné podmienky).

Princíp nediskriminácie nás opäť privedie k záveru, že ústavodarca mal v záujme chrániť život všetkých ľudí. A ak moderná veda preukazuje, že z biologického hľadiska je vznikom nového ľudského jedinca počatie, treba právo na život priznať každému človeku už od momentu počatia.

Tu sa ešte treba zmieniť o ustanovení čl. 15 ods. 4 ústavy, ktorý hovorí nasledovné: „Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.“ Toto ustanovenie by mohlo navodiť dojem, že interrupcia, pokiaľ nie je trestná, je v súlade s ústavou, podobne ako možnosť nutnej obrany či iných trestnoprávných inštitútov, uplatnením ktorých môže dôjsť k pozbaveniu života. Tento názor však podľa nás nie je akceptovateľný, pretože čl. 15 ods. 4 umožňuje len také výnimky z ochrany života, ktoré nie sú v rozpore s inými ustanoveniami ústavy, najmä s čl. 12. Interrupcia, hoci nie je trestná, je v rozpore s ústavným princípom nediskriminácie, kým inštitúty ako je nutná obrana v rozpore s princípom nediskriminácie nie sú. Predstavme si situáciu, že by podľa zákona nebolo trestné pozbavenie života človeka čiernej pleti. Aj keď by nešlo o trestný čin, takéto pozbavenie života by bolo v rozpore s ústavným právom na život, a takýto zákon by bol

⁶¹ Karol Kepeller, Viera Pospíšilová: *Embryológia človeka, učebnica pre lekárske fakulty*, Vydavateľstvo Osveta, Martin, 2001, s. 48

celkom iste v rozpore s čl. 12 ústavy, ktorý zakazuje diskrimináciu. Podobne tak treba pristúpiť aj k otázke interrupcií, a treba skúmať, či zákon, podľa ktorého interrupcia nie je trestná, nie je v rozpore s ústavou ako celkom. Ako sme už vyššie uviedli, ústava dáva právo na život všetkým ľuďom, bez ohľadu na to, či je niekto čierny alebo biely, ale tiež bez ohľadu na iné postavenie, teda aj bez ohľadu na to, či je niekto narodený alebo nenarodený. Preto ustanovenie čl. 15 ods. 4 sa nedá použiť na legitimizáciu zákona dekriminalizujúceho interrupciu, pretože takýto zákon je v rozpore s ústavou, konkrétne s ustanovením o práve na život v spojení s čl. 12 zakazujúcim diskrimináciu. Nutná obrana, teda odvracanie priamo hroziaceho alebo trvajúceho útoku, v rozpore s ústavou nie je, pretože útok ako aktivita nie je žiadnym ustanovením ústavy chránený.

B. Právo na život má od momentu počatia až do smrti rovnaký rozsah

Ústavný princíp nediskriminácie nás privedie tiež k záveru, že rozsah práva na život nenarodených detí je rovnaký ako u narodených ľudí. Rozsahom pritom myslíme okruh situácií alebo podmienok, pri ktorých nie je možné úmyselne usmrtiť nositeľa práva na život. Podľa čl. 12 ods. 1 „ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach“, preto za rovnakých podmienok a v rovnakých situáciách musia mať všetci rovnaké práva.

Opäť použijeme paralelu s človekom čiernej pleti. Ak by zákon nedovoľoval úmyselne usmrtiť človeka bielej pleti v určitej situácii, ale dovoľoval by v tej istej situácii úmyselne usmrtiť černocha, bol by v rozpore s ústavou, pretože by bol diskriminačný. Napríklad ak by podľa zákona bolo možné úmyselne usmrtiť človeka čiernej pleti preto, že je postihnutý, geneticky chybný alebo sa zistí, že bol počatý v dôsledku spáchania trestného činu, alebo je ekonomickou príťažou pre spoločnosť či jeho rodinu, a za rovnakých podmienok a v rovnakých situáciách by nebolo možné úmyselne usmrtiť belocha, takýto zákon by bol celkom určite v rozpore s princípom nediskriminácie a musel by byť zrušený.

Podobne tak treba pristupovať aj k otázke legálnosti interrupcií, teda úmyselnému usmrteniu nenarodeného dieťaťa. Ak naše zákony nedovoľujú úmyselne usmrtiť narodeného človeka pre jeho genetické poškodenie, nemožno pre genetické poškodenie dovoliť usmrtenie človeka ešte nenarodeného a pod. V opačnom prípade by v tých istých situáciách a za tých istých podmienok platili odlišné pravidlá, čo by bolo v rozpore s požiadavkou ústavy, aby všetci ľudia boli „slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach“, ako aj s čl. 13 ods. 3, podľa ktorého „zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky“.

Z rovnakých dôvodov treba zamietnuť aj diskrimináciu podľa štádia tehotenstva, ktoré sa v slovenskej potratovej legislatíve rozdeľuje na tri časti: do dvanásť týždňov trvania tehotenstva, po dvanástom týždni do dvadsaťštyri týždňov a po dvadsiatom štvrtom týždni trvania tehotenstva. Takéto odlišné zákoné obmedzenie práva na život nenarodeného dieťaťa podľa trvania tehotenstva nemá žiadnu oporu ani v ústave, ani v biológii; je úplne arbitrárne. Aplikovaním princípu nediskriminácie dospejeme k záveru, že ústavodarca odmieta obmedzovanie práva na život na základe akéhokoľvek postavenia a požaduje rovnosť v dôstojnosti i v právach, teda aj bez ohľadu na trvanie tehotenstva alebo iné časové vymedzenie. Rozlišovanie podľa trvania tehotenstva do

dvanásteho, resp. dvadsiateho štvrtého týždňa nemá opodstatnenie ani z biologického hľadiska. „Tak ako život iných živých organizmov, s výnimkou nepohlavného rozmnožovania, začína i ľudský život splynutím ľudských pohlavných buniek. Od tohto okamihu je potom zrejmá kontinuita ľudského života až do okamihu smrti.“⁶² Kontinuitu ľudského vývoja pred narodením je možno vidieť aj zo slovenskej učebnice embryológie (viď poznámku č. 1). Hľadanie akýchkoľvek morálne relevantných deliacich čiar, podľa ktorých by sme mohli rozlišovať v miere ochrany života človeka pred narodením či po ňom, vyznieva vo svetle moderných vedeckých poznatkov nepresvedčivo, účelovo a arbitrárne, pretože žiadne takéto deliace čiary nemajú oporu vo vedeckom poznaní.

Relevantnou deliacou čiarou pre obhájenie odlišnej právnej ochrany nenarodeného dieťaťa nie je ani jeho viabilita, teda životaschopnosť. Teoretici, považujúci za moment vzniku samostatného ľudského jedinca viabilitu vravia, že pokiaľ plod nie je životaschopný, tak nie je nezávislou (samostatnou) ľudskou bytosťou, a iba samostatný ľudský život má skutočnú hodnotu a ľudské práva. (Viabilitou vo svojom rozhodnutí argumentoval aj Najvyšší súd USA v prípade Roe vs. Wade z roku 1973.) Aj keď schopnosť prežiť je u ľudí často závislá od pomoci druhých (napríklad malé deti, chorí, starci a pod. by bez pomoci iných nevedeli prežiť), v diskusii o potratoch sa zvyrazňuje najmä otázka schopnosti prežitia dieťaťa mimo tela matky, teda závislosť dieťaťa na matkinom tele. Zástancovia tejto teórie vravia, že kým dieťa nie je schopné prežiť mimo tela matky, nie je samostatnou (nezávislou) bytosťou, a preto mu nemožno priznať ani ľudské práva. Dali by sa však nájsť príklady, kedy je niekto závislý na tele druhého človeka, a predsa ho považujeme za človeka so spôsobilosťou na práva. Predstavme si situáciu siamských dvojčiat, z ktorých jedno by mohlo byť od druhého oddelené bez rizika straty života, ale druhé je závislé od životného orgánu svojho súrodenca a oddelenie by pre neho znamenalo istú smrť. Toto druhé dvojča je rovnako ako plod závislé od tela druhého človeka, nie je teda viabilné vo vyššie uvedenom zmysle. Predsa však tohto závislého súrodenca jednoznačne považujeme za človeka spôsobilého mať práva.

Zdá sa, že myšlienka viability ako deliaceho kritéria, spočíva v zamieňaní pojmov nezávislosť (independence) a odlišnosť (distinctness). Embryo je závislé od svojej matky, ale to neznamená, že by nebolo odlišnou bytosťou. Biologické poznatky jednoznačne preukazujú, že embryo je odlišnou bytosťou ako jeho matka. Dôkazom je odlišná genetická výbava dieťaťa, často odlišná krvná skupina, pohlavie a podobne. Viabilita je len jedným z množstva momentov v živote, keď človek dospeje do štádia, že je schopný niečoho, čo predtým ešte nebol. To všetko je však už od počatia dané a potrebné je len čas a vhodné prostredie na realizáciu týchto daností.

Schopnosť dieťaťa prežiť nezávisle od tela matky okrem toho závisí od momentálnych vedeckých poznatkov, dostupnej zdravotníckej starostlivosti a techniky. Vo vyspelých krajinách vedia zachrániť dieťa, ktoré sa predčasne narodí v dvadsiatom

⁶² Augustín Svoboda: *Kdy vzniká lidský život? Biologie zná odpověď*, in: Bioetika – Scripta bioethica, číslo 1-2/2006, Vydavatel'stvo Hyppokrates, Brno, s. 20

týždni tehotenstva, kým v zaostalej krajine to bude oveľa neskôr. Bolo by divné, aby moment, odkedy priznávame právo na život, závisel od aktuálnych medicínskych možností, a aby sa neustále menil, prípadne aby bol tento moment odlišný v závislosti od krajiny či dokonca nemocnice, ktorá by bola rozhodnou pre jeho posúdenie. Preto viabilita, ako aj všetky ostatné deliace čiary počas tehotenstva, sú umelo vykonštruovanými konceptmi, ktoré nemajú oporu v biologickom fakte, že život človeka sa od počatia vyvíja kontinuálne až do jeho smrti, preto ich treba zamietnuť ako nevedecké a neústavné.

Ak teda na základe ústavy niekomu priznávame právo nebyť úmyselne zabitý, tak potom to na základe princípu nediskriminácie musíme urobiť v plnej sile a rozsahu, ako u každého iného človeka. Preto diskriminácia nenarodených detí počas prvých dvanásť týždňov tehotenstva voči nenarodeným deťom po dvanástom týždni tehotenstva, ako aj diskriminácia nenarodených detí voči už narodeným ľuďom je nepripustná.

Tu sa treba ešte zmieniť o tehotenstve ako o špecifickej situácii z pohľadu telesnej integrity ženy. Táto špecifická situácia si niekedy môže vyžadovať také špecifické prístupy, ktoré v čase, keď žena nie je tehotná, teda keď sa dieťa nenachádza v jej tele, nie sú uplatniteľné. Tiež sa treba zmieniť o čl. 16 ods. 1 ústavy, ktorý zaručuje „nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia“. O tomto článku ústavy sa totiž najčastejšie uvažuje ako o ustanovení, ktoré môže potenciálne chrániť možnosť ženy slobodne sa rozhodnúť o pokračovaní jej tehotenstva.

Čl. 16 ods. 1 chráni nedotknuteľnosť osoby tehotnej ženy presne tak, ako chráni nedotknuteľnosť každej inej osoby, teda aj nenarodeného dieťaťa. Ako sme už uviedli vyššie, nenarodené dieťa je ľudskou bytosťou odlišnou od svojej matky. Preto matka, keď rozhoduje o živote a smrti svojho nenarodeného dieťaťa, nerozhoduje len o sebe, ale aj o svojom dieťati, ktorého záujmy a práva musia byť rešpektované. Zdá sa, akoby v takejto situácii bolo potrebné vyvažovať záujmy či práva matky a jej nenarodeného dieťaťa. Preto sa napríklad aj v návrhu skupiny poslancov uvádza nasledovné:

„Zákonná úprava interrupcií by teda mala vyjadrovať náležitý rešpekt k právu na život a umožniť jeho obmedzenie iba v tých výnimočných prípadoch, v ktorých záujem na ochrane ústavného práva ženy na súkromný život nestanovuje zákonodarcovi povinnosť interrupcie zakázať (napr. v prípade, ak je tehotenstvo dôsledkom trestného činu alebo ide o ťažko poškodený plod).“

So záverom, že ústava nestanovuje zákonodarcovi povinnosť zakázať interrupcie napr. v prípade, ak je tehotenstvo dôsledkom trestného činu, alebo ide o ťažko poškodený plod, sa nemôžeme stotožniť. Opäť nás k takémuto záveru vedie aplikácia čl. 12, ktorá zakazuje diskrimináciu. Podľa platnej právnej úpravy totiž nie je prijateľné, aby bolo možné úmyselne usmrtiť už narodeného človeka za predpokladu, že bol počatý v dôsledku trestného činu alebo že je ťažko poškodený. Ústava totiž zakazuje diskrimináciu na základe akéhokoľvek stavu a požaduje rovnosť v právach všetkých ľudí, teda aj tých, ktorí boli počatí v dôsledku spáchania trestného činu, ale aj ľudí s ťažkým postihnutím. Aplikáciou tohto pravidla na nenarodené dieťa musíme jednoznačne dospieť k záveru, že ani nenarodené deti nemožno diskriminovať len preto, že boli počaté v dôsledku trestného činu, alebo preto, že sú ťažko postihnuté.

Ustanovenia čl. 16 ods. 1, či čl. 19 ods. 2 nedávajú žiadny špeciálny mandát na výnimky z pravidla nediskriminácie nenarodených detí, a tieto ustanovenia treba uplatňovať rovnako pred narodením, ako po narodení. Relevantný v tomto prípade je tiež čl. 13 ods. 3 ústavy, ktorý stanovuje, že „zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky“. Preto ak nie je zákonom obmedzené právo na život napr. narodeného ťažko postihnutého človeka, nemôže byť zákonom obmedzené ani právo na život ťažko postihnutého nenarodeného človeka. V žiadnom prípade týmto nechceme navodiť dojem, že by zákon mal obmedzovať právo na život už narodených postihnutých ľudí, napríklad aby matka mohla rozhodnúť o usmrtení svojho narodeného, ťažko postihnutého dieťaťa, keďže túto možnosť umožňuje v prípade nenarodených detí. Práve naopak, právo na život má podľa ústavy každý človek, teda aj postihnutý človek, rovnako v prípade, keď už je narodený, ako aj v prípade, keď narodený ešte nie je.

Predsa však môže nastať taká situácia, ktorá je špecifická len pre tehotenstvo a nemôže sa teda použiť paralela s už narodenými ľuďmi. Takouto situáciou je potreba liečby tehotnej ženy, pričom táto liečba by mohla ako vedľajší efekt spôsobiť smrť nenarodeného dieťaťa. V praxi nastáva taká situácia, že by liečba jedného človeka mohla ako vedľajší efekt spôsobiť smrť iného človeka. V prípade, že takýmto pacientom je dojčiaci matka a dojčenie by mohlo ohroziť život novorodenca, dieťaťu bude poskytnutá náhradná výživa, čím sa riziku ohrozenia života predide. Vo veľmi vážnych prípadoch môže byť pacientovi dokonca uložená karanténa, aby sa predišlo ohrozeniu iných ľudí. Preto situácia, keď pacient potrebuje liečbu, ktorá by mohla ohroziť život iného človeka, je skutočne špecifická pre prípad tehotenstva. Pre riešenie takejto situácie bude potrebné špecifické riešenie. Jeho podstata bude spočívať v rešpektovaní práva matky na liečbu nevyhnutnú pre záchranu jej života aj vtedy, ak negatívnym následkom takejto liečby bude smrť nenarodeného dieťaťa. Predpokladom, samozrejme, bude, že pri vynaložení všetkého možného úsilia sa smrti nenarodeného dieťaťa v danom prípade nebude dať predísť. Pri takomto konaní nedôjde k porušeniu základných ľudských práv podľa ústavy, podobne ako k nemu nedochádza napríklad v prípade nutnej obrany.

II. Umelý potrat na žiadosť ženy

Návrh skupiny poslancov smeruje k vysloveniu protiústavnosti interrupcie na žiadosť ženy (§ 4, §6, §7, §8, §10 a §11 zákona o umelom prerušení tehotenstva a §4, §5 ods. 2, ods. 3, §8 a §9 vyhlášky č. 74/1986 Zb.), ako aj k vysloveniu protiústavnosti interrupcie z genetických dôvodov po 12. týždni tehotenstva (§2 ods. 3 vyhlášky č. 74/1986 Zb.).

V prvom prípade sa v návrhu skupiny poslancov uvádza, že umelý potrat na žiadosť ženy (bez dôvodu alebo bez uvedenia dôvodu) je v rozpore s čl. 15 ods. 1, ods. 4 ústavy. S týmto návrhom sa plne stotožňujeme. Vedú nás k tomu dôvody, ktoré sme popisali vyššie. Interrupcia na žiadosť ženy počas prvých dvanásť týždňov tehotenstva podľa nás porušuje právo na život nenarodeného dieťaťa. Povinnosť rešpektovať toto právo majú všetci, teda aj matka nenarodeného dieťaťa, aj zdravotnícky zamestnanec, ako aj všetci ostatní ľudia. Citované ustanovenia zákona a vyhlášky, umožňujúce umelý

potrat na požiadanie počas prvých dvanásť týždňov tehotenstva, považujeme za protiústavné aj preto, že sú v rozpore s čl. 12 ústavy, ktorá zakazuje diskrimináciu. Ochrana života nenarodeného dieťaťa do 12. týždňa tehotenstva je podľa týchto ustanovení nižšia ako po 12. týždni, čo je diskriminačné. Odlišná úprava pred uplynutím 12. týždňa tehotenstva a po ňom nemá oporu v ústave, práve naopak. Ústavodarca jednoznačne vyjadril svoj úmysel nikoho nediskriminovať, preto takúto diskriminačnú úpravu považujeme za protiústavnú.

III. Umelý potrat z genetických dôvodov

Skupina poslancov vo svojom návrhu požaduje vysloviť protiústavnosť tiež § 2 ods. 3 vyhlášky č. 74/1986 Zb., ktorý umožňuje vykonať interrupciu z genetických dôvodov až do 24. týždňa tehotenstva.

Podľa nášho názoru je aj táto požiadavka opodstatnená a vyjadrujeme jej podporu. Podstata našej argumentácie, prečo sa pripájame k tomuto bodu návrhu, je v tom, že toto ustanovenie vyhlášky je v rozpore s ústavným princípom nediskriminácie, zakotvenom v čl. 12 ústavy. Právo dieťaťa na život do 24. týždňa tehotenstva je týmto ustanovením oslabené v porovnaní s právom nenarodených detí po 24. týždni, či s právom na život už narodených ľudí. Diskriminácia však v tomto prípade spočíva aj na kritériu zdravotného stavu. Ústava požaduje rovnosť všetkých ľudí v právach a dôstojnosti, čo v prípade možnosti usmrtiť nenarodené dieťa z genetických dôvodov nie je dodržané. V súlade s ústavou bude podľa nás len taká úprava, ktorá bude odrážať ústavnú požiadavku rovnosti všetkých ľudí. Preto podporujeme, aby ustanovenie §2 ods. 3 vyhlášky bolo vyhlásené za protiústavné, a to do tej miery, do akej toto vyhlásenie smeruje k priznaniu práva na život aj pre nenarodené deti s genetickou chybou do 24. týždňa tehotenstva.

IV. Umelý potrat z iných dôvodov

Princíp rovnosti všetkých ľudí nás však vedie k záveru, že v rozpore s ústavou sú aj iné ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva a jeho vykonávacej vyhlášky, teda nielen tie, ktoré sú spochybnené v návrhu skupiny poslancov. Ústavný súd môže v zmysle § 40 zákona č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov vydať nález o nesúlade aj ďalších právnych predpisov (či ustanovení) s ústavou, ak pri rozhodovaní podľa čl. 125 ústavy zistí ich nesúlad s ústavou.

Preto sa domnievame, že ústavný súd by mal pri rozhodovaní o tejto veci ísť ešte ďalej, ako požaduje návrh skupiny poslancov a vydať taký nález, ktorý odbúra všetky formy diskriminácie nenarodených detí vo veci ochrany ich ústavného práva byť úmyselne usmrtený. V rozpore s čl. 12 ústavy sú podľa nás všetky ustanovenia zákona a vyhlášky, ktoré znižujú mieru ochrany nenarodených detí či už v porovnaní s nenarodenými deťmi v neskorších obdobiach tehotenstva, alebo v porovnaní s už narodenými ľuďmi. Ide o ustanovenie § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva a o ustanovenia § 1 ods. 2, § 2 ods. 1, ods. 2, § 3 a Prílohy 1 vyhlášky č. 74/1986 Zb. Zvlášť chceme upozorniť na diskrimináciu nenarodených detí zo zdravotných dôvodov

počas prvých dvanásť týždňov tehotenstva (zakotvenej v § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva a § 2 ods. 1, § 3 a Prílohy 1 vyhlášky), ako aj na diskrimináciu nenarodených detí, ktoré nie sú schopné života alebo sú ťažko poškodené (§ 2 ods. 2 vyhlášky), ktorých úmyselné usmrtenie je dovolené bez ohľadu na trvanie tehotenstva, teda prakticky až do pôrodu.

Vyhlásenie protiústavnosti § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva a § 2 ods. 2 vyhlášky č. 74/1986 Zb. v časti umožňujúcej úmyselné usmrtenie nenarodeného dieťaťa v prípade ohrozenia života matky prichádza do úvahy za predpokladu, že toto vyhlásenie neobmedzí právo tehotnej ženy na liečbu nevyhnutnú pre záchranu jej života, a to aj vtedy, ak by negatívnym následkom takejto liečby bola smrť nenarodeného dieťaťa, ktorej by sa pri vynaložení všetkého možného úsilia nedalo predísť.

Záver

Ústava v druhej vete čl. 15 ods. 1 označuje nenarodené dieťa za človeka. V čl. 12 zakazuje diskrimináciu a zakotvuje rovnosť všetkých ľudí v dôstojnosti i v právach. Tento princíp nediskriminácie nás vedie k záveru, že právo na život patrí všetkým ľuďom od momentu ich vzniku, ktorým je počatie, až po smrť. Princíp nediskriminácie taktiež požaduje, aby právo na život patrilo všetkým ľuďom v rovnakej miere, a teda aby život všetkých ľudí bol chránený v rovnakom rozsahu.

Rozhodnutie ústavného súdu v tejto veci bude dôležité z hľadiska odstránenia diskriminácie nenarodených detí a priblíženia našich právnych predpisov k požiadavke rovnosti všetkých ľudí. Preto Ústavný súd SR úctivo žiadame, aby vyhovel návrhu skupiny poslancov NR SR, ktorí požadujú vyhlásenie niektorých ustanovení zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva a vyhlášky č. 74/1986 Zb. ktorou sa vykonáva zákon o umelom prerušení tehotenstva za protiústavné a taktiež aby vyhlásil za protiústavné aj všetky ďalšie ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva a jeho vykonávacej vyhlášky, ktoré znižujú rozsah ochrany života nenarodených detí v porovnaní s už narodenými ľuďmi a rozšíril tak ochranu života nenarodených detí do tej miery, ako si to vyžaduje ústavná požiadavka rovnosti všetkých ľudí v dôstojnosti a v právach.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky
V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 12/01-297

Ústavný súd Slovenskej republiky na verejnom zasadnutí 4. decembra 2007 v pléne zloženom z predsedníčky Ivety Macejkovej a zo sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Ľubomíra Dobríka, Ľudmily Gajdošíkovej, Sergeja Kohuta, Jána Lubyho, Milana Ľalíka, Lajosa Mészárosa, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpenej JUDr. D. L., poslancom Národnej rady Slovenskej republiky, na začatie konania podľa čl. 125 písm. a) a b) Ústavy Slovenskej republiky o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. s čl. 15 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky, o súlade § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva, s čl. 15 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky a o súlade § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva, s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a s § 4 a § 12 zákona Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., za účasti Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpenej JUDr. M. A., Z., a Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, zastúpeného MUDr. I. V., ministrom zdravotníctva Slovenskej republiky, takto

rozhodol:

1. Ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., nie je v súlade s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Vo zvyšnej časti návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky nevyhovuje.

Odôvodnenie:

I.

Predmet konania

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol doručený návrh skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „navrhovateľ“ alebo „navrhovatelia“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) a b) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „ústava“)

- 5) o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej len „zákon o umelom prerušení tehotenstva“ alebo „zákon“) s čl. 15 ods. 1 a ústavy,
- 6) o súlade § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení vyhlášky č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o umelom prerušení tehotenstva (ďalej len „vyhláška“), s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy, a
- 7) o súlade § 2 ods. 3 vyhlášky s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

2. Napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva znejú:

„Podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva

§ 4

Žene sa umelo preruší tehotenstvo, ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody.

§ 6

(1) Žene, ktorá nedovŕšila šesťnásť rokov, možno umelo prerušiť tehotenstvo podľa § 4 so súhlasom zákonného zástupcu, prípadne toho, komu bola zverená do výchovy.

(2) Ak bolo podľa § 4 umelo prerušené tehotenstvo žene vo veku od šesťnásť do osemnásť rokov, vyrozumie sa o tom zdravotnícke zariadenie jej zákonného zástupcu.

Postup pri prejednávaní umelého prerušenia tehotenstva

§ 7

Žena písomne požiada o umelé prerušenie tehotenstva ženského lekára zdravotníckeho zariadenia príslušného podľa miesta jej trvalého pobytu alebo miesta pracoviska alebo školy. Lekár je povinný poučiť ženu o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva aj o spôsoboch používania antikoncepčných metód a prostriedkov. Ak žena na umelom prerušení tehotenstva trvá, a ak zistí lekár, že sú splnené podmienky pre jeho výkon, určí zdravotnícke zariadenie, kde sa výkon urobí.

§ 8

(1) Ak lekár nezistí podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva (§ 4 a 5), môže žena do troch dní písomne požiadať o preskúmanie jeho záveru riaditeľa zdravotníckeho zariadenia, ktorý túto žiadosť preskúma najneskoršie do dvoch dní od jej doručenia. Na preskúmanie žiadosti si riaditeľ zdravotníckeho zariadenia prizve dvoch ďalších lekárov z odboru gynekológie a pôrodníctva, prípadne aj lekára z iného odboru. Ak zistí, že podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva sú splnené, oznámi žene, že v ktorom zdravotníckom zariadení sa umelé prerušenie tehotenstva vykoná.

(2) Ak riaditeľ zdravotníckeho zariadenia nezistí podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva, oznámi žene písomne výsledok preskúmania, ktorý je konečný.

§ 10

Umelé prerušenie tehotenstva cudzinkám

Umelé prerušenie tehotenstva podľa § 4 sa nevykoná cudzinkám, ktoré sa v Slovenskej socialistickej republike zdržiavajú len prechodne.

§ 11

(1) Za umelé prerušenie tehotenstva vykonaného podľa § 4 uhradí žena v prípadoch ustanovených všeobecne záväzným právnym predpisom zdravotníckemu zariadeniu príplatok.

(2) Úhradu za umelé prerušenie tehotenstva cudzinkám upravuje osobitný predpis.

§ 12

Splnomocnenie

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej (...) republiky vydá všeobecne záväzný právny predpis, ktorým podrobnejšie upraví podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva, postup pri prejednávaní umelého prerušenia tehotenstva a výšku príplatku a podmienky jeho platenia. Tento predpis tiež upraví okruh cudzinciek, ktorým možno umelé prerušenie tehotenstva vykonať za úhradu.“

3. Napadnuté ustanovenia vyhlášky znejú nasledovne:

„Umelé prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov

§ 2

Z genetických dôvodov možno umelo prerušiť tehotenstvo do dvadsaťštyri týždňov jeho trvania.

Postup pri umelom prerušení tehotenstva

§ 4

(1) Žena písomne požiada o umelé prerušenie tehotenstva ženského lekára zdravotníckeho zariadenia príslušného podľa jej miesta pobytu, miesta pracoviska alebo školy. Žiadosť musí obsahovať prejav vôle ženy, že chce, aby jej bolo umelo prerušené tehotenstvo. Žiadosť sa podáva na tlačíve, ktoré jej poskytne zdravotnícke zariadenie.

(2) Ženský lekár príslušného zdravotníckeho zariadenia ženu vyšetrí, určí trvanie tehotenstva, zistí, či umelému prerušeniu tehotenstva nebráni zdravotná prekážka

(kontraindikácia) a urobí záver. Trvanie tehotenstva sa ráta v dokončených týždňoch počínajúc prvým dňom poslednej menštruácie.

(3) Žena písomne potvrdí zdravotníckemu zariadeniu na predpísanom tlačive, že ju lekár oboznámil so svojím záverom a že ju poučil o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva, ako aj o spôsobe použitia antikoncepčných metód a prostriedkov. Povinnosť poučenia má aj okresný, prípadne krajský odborník pre odbor gynekológie a pôrodnictva, ktorý písomnú žiadosť ženy preskúmal.

(4) Žena môže až do výkonu umelého prerušenia tehotenstva vziať svoju žiadosť späť. Túto skutočnosť uvedie lekár v zdravotníckej dokumentácii.

(5) Ak pre umelé prerušenie tehotenstva je potrebný súhlas zákonného zástupcu alebo toho, komu bola tehotná žena zverená do výchovy, uvedie svoj súhlas v zdravotníckej dokumentácii alebo zašle overený súhlas, ktorý sa k nej pripojí.

Miesto výkonu umelého prerušenia tehotenstva, hlásenie o povinnosti zdravotníckych pracovníkov

§ 5

(2) Zdravotnícke zariadenie ústavnej starostlivosti tehotenstvo umelo preruší bez meškania. O čase umelého prerušenia tehotenstva lekár upovedomí ženu.

(3) O umelom prerušení tehotenstva vykonanom na žiadosť ženy vo veku od 16 do 18 rokov bez meškania vyrozumie zdravotnícke zariadenie jej zákonného zástupcu alebo toho, komu bola zverená do výchovy, ústne alebo písomne do vlastných rúk. Vyrozumenie sa zaznačí do zdravotníckej dokumentácie.

§ 9

Umelé prerušenie tehotenstva cudzinkám

(1) Umelé prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy sa nevykoná cudzinkám, ktoré sa v Slovenskej socialistickej republike zdržiavajú len prechodne. Za prechodný pobyt sa nepovažuje pobyt cudzínok, ktoré pracujú na orgánoch a v organizáciách so sídlom v Slovenskej socialistickej republike, alebo členiek rodín pracovníkov týchto orgánov a organizácií, pobyt študujúcich a iných cudzínok, ktoré majú povolenie na pobyt v Slovenskej socialistickej republike podľa osobitných predpisov, prípadne podľa medzištátnych dohôd. Zdravotnícke zariadenie má povinnosť požadovať predloženie príslušného dokladu.

(2) Cudzinky, ktoré majú nárok na bezplatnú liečebno-preventívnu starostlivosť, uhradia zdravotníckemu zariadeniu príplatok podľa § 8. Ostatné cudzinky platia úhradu podľa osobitného predpisu.“

Priebeh konania

1. Ústavný súd návrh predbežne prerokoval na neverejnom zasadnutí pléna 30. mája 2001 a uznesením č. k. PL. ÚS 12/01-21 ho prijal na ďalšie konanie s výnimkou ustanovenia § 8 vyhlášky, ktoré bolo zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 98/1995 Z. z. o Liečebnom poriadku v znení neskorších predpisov zrušené a prestalo byť súčasťou platného právneho poriadku Slovenskej republiky.

2. V súlade s § 29 ods. 6 a § 39 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) predložili na výzvu ústavného súdu k návrhu navrhovateľa písomné stanovisko:

- 3. septembra 2001 Národná rada Slovenskej republiky (ďalej aj „národná rada“), v prílohe jej stanoviska bolo aj stanovisko Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej aj „ministerstvo zdravotníctva“) č. M/2613/2001;
- 6. augusta 2001 Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej aj „najvyšší súd“);
- 27. júla 2001 Generálna prokuratúra Slovenskej republiky (ďalej aj „generálna prokuratúra“).

3. Predseda národnej rady oznámil ústavnému súdu, že podľa § 30 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde sa rozhodol trvať na ústnom pojednávaní v predmetnej veci. Právny zástupca navrhovateľa tiež oznámil ústavnému súdu, že trvá na ústnom pojednávaní v danej veci.

Návrhy a stanoviská účastníkov konania, najvyššieho súdu a generálnej prokuratúry

1. Navrhovateľ na podporu svojho návrhu na vyslovenie nesúladu napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s ústavou a napadnutých ustanovení vyhlášky s ústavou a zákonom o umelom prerušení tehotenstva uviedol dôvody, podstatu ktorých možno zhrnúť nasledovne:

Právo na život je prvotným právom každého jednotlivca, je základným právom a podmienkou existencie všetkých ostatných práv. Pozbavenie života má za následok zánik ľudskej bytosti ako subjektu práv a povinností. Ľudský život je hodnotou, ktorá musí byť v demokratickej spoločnosti chránená v každej svojej vývojovej fáze. Právo na život pritom pôsobí *erga omnes*, teda voči ktorejkoľvek osobe, ktorá by právo na život ohrozovala.

Právne poriadky veľkej väčšiny demokratických štátov zabezpečujú ochranu ľudského života aj pred narodením, a to tak vo sfére občianskoprávnej, ako aj trestnoprávnej. Túto ochranu priznáva nenarodenému životu aj slovenský právny poriadok. V občianskoprávnej oblasti ide o právnu úpravu postavenia nascitura za predpokladu, že sa narodí živý (§ 7 ods. 1 Občianskeho zákonníka). Obdobné postavenie priznáva nasciturovi aj pracovné právo (§ 8a Zákonníka práce). V trestnoprávnej oblasti ide skôr o nepriamu ochranu prejavujúcu sa v použití prísnejšej trestnoprávnej kvalifikácie v prípade, ak ublíženie na zdraví ženy vyvolá potrat alebo usmrť plod [§ 89 ods. 6 písm. g) Trestného zákona].

Ochrana nenarodeného života sa nepochybne odvíja od čl. 15 ods. 1 ústavy, ktorého znenie bolo doslovne prevzaté z čl. 6 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky - ďalej aj „listina“). Na základe správy o 11. spoločnej schôdzi Snemovne ľudu a Snemovne národov z 8. - 11. januára 1991, ktorá môže nepochybne napomôcť identifikácii zmyslu a cieľa predmetnej normy, je možné dospieť k záveru, že z viacerých okolností prijatia predmetnej úpravy (napríklad zo skutočnosti, že poslanci, ktorí navrhovali výslovne

zakotviť ochranu života od počatia, sa svojich pozmeňujúcich návrhov vzdali po predložení návrhu, ktorý bol nakoniec aj schválený) vyplýva, že predmetná úprava bola prijatá s cieľom chrániť život od počatia. Keďže v dobe medzi schválením listiny a schválením ústavy neprišlo k zmene žiadnych skutkových okolností ani právnych doktrín, je účel čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy potrebné interpretovať rovnako ako *ratio legis* čl. 6 ods. 1 druhej vety listiny.

Viaceré európske ústavné sudy, napríklad Spolkový ústavný súd v Nemecku, Ústavný tribunál Poľskej republiky alebo Španielsky ústavný súd, poskytli ľudskému životu ochranu už od okamihu počatia alebo od okamihu nidácie oplodneného vajíčka v maternici napriek absencii podobných ustanovení, akým je čl. 15 ods. 1 druhá veta ústavy. *A fortiori* je teda nevyhnutné prísť k záveru, že aj čl. 15 ods. 1 ústavy zakotvuje ochranu nenarodeného života od počatia.

Ustanovenie § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva však umožňuje vykonanie interrupcie v prvých 12 týždňoch tehotenstva bez preukázania konkrétneho dôvodu, len na základe žiadosti ženy, čo znamená, že nenarodený ľudský život do 12. týždňa svojho vývoja nepoživa žiadnu ochranu. Zákonná úprava interrupcií teda priznáva nenarodenému životu ochranu až po 12 týždňoch jeho vývoja, pričom však nenarodený život v prvých 12 týždňoch nie je o nič menej hodný ústavnej ochrany, ako nenarodený život po 12 týždňoch svojho vývoja. Zákonodarcu nemá žiaden legitímny cieľ pre podobné rozlišovanie, čo potvrdil aj Spolkový ústavný súd v Nemecku vo svojom rozhodnutí z roku 1975, v zmysle ktorého „*nie je možné robiť žiadne rozdiely medzi jednotlivými fázami rozvíjajúceho sa života pri narodení, alebo medzi prenatalným a postnatalným životom*“ [BVerfGE, 39, 1 (1975)].

Pokiaľ ide o možnosť zákonodarcu stanoviť na základe čl. 15 ods. 4 ústavy výnimky z nepripustnosti pozbavenia života, musí aj takéto obmedzenie práva na život dbať na podstatu a zmysel tohto základného práva (čl. 13 ods. 4 ústavy). Inými slovami, zákonodarcu môže pripustiť obmedzenie práva na život iba v prípade, ak (1) cieľom takéhoto obmedzenia je ochrana ústavných práv iných osôb a (2) ochrana ústavných práv iných osôb má v konkrétnom kontexte prednosť pred právom na ochranu života. Druhé kritérium tak vnáša do podmienok obmedzenia práva na život prvok proporcionality.

Pri právnej úprave interrupcií prichádza k stretu dvoch ústavných práv - práva na život podľa čl. 15 ods. 1 ústavy a práva ženy slobodne sa rozhodnúť o pokračovaní svojho tehotenstva, ako nemateriálnej hodnoty súkromnej povahy chránenej čl. 19 ods. 2 ústavy. Právo na súkromie však nemá absolútnu povahu a jeho limitom sú hranice stretu s iným právom. Ústavný súd k čl. 19 ods. 2 ústavy v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1/97 uviedol, že „týmto ustanovením sa nezaručuje absolútna ochrana súkromného a rodinného života, ale priznáva sa len ochrana pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. Ústava teda umožňuje také zásahy do súkromného a rodinného života, ktoré sú oprávnené“. Nedovolené prerušenie tehotenstva je pritom v Slovenskej republike trestným činom po niekoľko stáročí. Súčasný zákon o umelom prerušení tehotenstva stanovuje len určité podmienky, za ktorých je interrupcia dovoľaná. V prípade nedodržania týchto podmienok sa vykonanie interrupcie kvalifikuje ako trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva podľa § 227 a § 228 Trestného zákona. Z uvedeného vyplýva, že čl. 19 ods. 2 ústavy neobsahuje žiadne „ústavné právo

na interrupciu“. Právo na umelé prerušenie tehotenstva nie je chránené ani v rámci práva na súkromný život podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „dohovor“) ani v judikatúre Európskej komisie pre ľudské práva [(ďalej len „Komisia“), Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany, European Human Rights Reports 3, 244 (1997)].

Ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy nepochybne umožňuje zákonodarcovi - v prípade stretu dvoch ústavných práv - určiť výnimočné prípady, za ktorých nemusí byť vykonanie interrupcie zakázané, pričom ale musí zohľadniť význam dotknutých ústavných práv, a to tak samostatne, ako aj v ich vzájomnej súvislosti. Zákonná úprava interrupcií by preto mala vyjadrovať náležitý rešpekt k právu na život a umožniť jeho obmedzenie iba v tých výnimočných prípadoch, v ktorých záujem na ochrane ústavného práva ženy na súkromný život nestanovuje zákonodarcovi povinnosť interrupcie zakázať (napr. v prípade, ak je tehotenstvo dôsledkom trestného činu, alebo ide o ťažko poškodený plod). Ustanovenie § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva však umožňuje žene požiadať o vykonanie interrupcie v prvých 12 týždňoch tehotenstva bez toho, aby musela preukázať ohrozenie iného ústavného práva. Podstata stretu ústavnej ochrany nenarodeného života a možných ústavou chránených záujmov tehotnej ženy sa pritom nemení pred alebo po 12. týždni tehotenstva. Takáto zákonná úprava je preto v rozpore s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy.

Ďalšie napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva bližšie upravujú postup vykonania interrupcie na žiadosť ženy (§ 6 - postup pri maloletých ženách; § 7 - príslušnosť podania žiadosti, poučovací povinnosť lekára; § 8 - preskúmanie lekárskeho záveru; § 10 - postup pri cudzinkách; § 11 - príplatok alebo úhrada za interrupciu). Bližšie podrobnosti jednotlivých zákonných inštitútov interrupcie vykonávanej na žiadosť ženy (§ 4 zákona) následne upravuje § 4, § 5 ods. 2 a 3, § 8 a § 9 vyhlášky. V prípade vyslovenia nesúladu § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva s ústavou bude preto potrebné vysloviť aj nesúlad citovaných právnych noriem s ústavou, keďže svoj základ majú v § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

Ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky umožňuje umelo prerušiť tehotenstvo z genetických dôvodov do 24 týždňov jeho trvania. Zákon o umelom prerušení tehotenstva však v § 4 dovoľuje ukončiť iba tehotenstvo, ktoré nepresahuje 12 týždňov. Záonné splnomocnenie v § 12 zákona presne vymedzuje obsah, ktorý má upravovať podzákonný právny predpis určený na jeho vykonanie. Záonné splnomocnenie však neumožňuje vyhláškou predĺžiť zákonnú lehotu 12 týždňov, ktorá je podmienkou na to, aby bola interrupcia vykonaná v súlade so zákonom. Tým, že ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky prekračuje medze § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva, nesplňa právne kritérium, ktoré sa vzťahuje na podzáonné právne predpisy v zmysle čl. 123 ústavy. Vyhláška sa tak dostáva do rozporu aj s čl. 2 ods. 2 ústavy, podľa ktorého môžu štátne orgány konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Z uvedených dôvodov navrhovateľ žiadal, aby ústavný súd prijal nález, v ktorom by vyslovil, že ustanovenia § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva a ustanovenia § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky nie sú v súlade s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy a ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky nie je v súlade s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

2. Národná rada zaujala k danej veci nasledovné stanovisko:

Zatiaľ čo čl. 15 ods. 1 prvá veta ústavy dáva jasnú odpoveď na otázku, kto je chránený, i čo je predmetom ochrany, druhá veta tohto odseku označuje iba predmet ochrany a aj to iba nepriamo, v podobe deklarácie v budúcnosti želaného stavu. Dikciu „ľudský život je hodný ochrany“ nemožno považovať za prikazovaciu ani zakazovaciu normu. V tomto predpise nemožno určiť ani hranice, v ktorých by bolo dovolené určité konanie. Citovaná formulácia neumožňuje jednoznačne odpovedať ani na otázku, či do narodenia je ľudský plod súčasťou života matky, alebo má samostatnú, či obmedzenú subjektivitu. Nepochybne je však vo formulácii „je hodný ochrany“ inkorporovaná etická norma. Možno teda konštatovať, že druhá veta čl. 15 ods. 1 ústavy je interpretačným pravidlom k niektorým ďalším článkom ústavy a základným pravidlom regulácie vzťahov postavenia tehotnej ženy, a teda aj ľudského plodu. Výklad druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy nemožno precizovať jednoznačne ani na základe medzinárodných zmlúv, ktoré Slovenská republika ratifikovala. Jediným rozhodnutím, ktoré naznačuje, že dohovor vychádza z toho, že ľudský život sa začína až narodením, je rozhodnutie Komisie vydané pod č. 8416/78. Podľa tohto rozhodnutia priznanie absolútneho práva na život ľudskému plodu by bolo v rozpore s už citovaným dohovorom. V rámci judikatúry Komisie možno poukázať aj na riešenie otázky, či čl. 2 dohovoru bol koncipovaný tak, že uznáva absolútne „právo plodu na život“. Komisia ale takýto výklad vylúčila s odôvodnením, že „život plodu je vnútorne spojený a nemôže byť izolovaný od života tehotnej ženy“. Ak by bol čl. 2 dohovoru pokrýval plod a ak by ochrana plodu podľa tohto článku bola absolútna pri absencii akýchkoľvek výslovných obmedzení, umelé prerušenie tehotenstva by muselo byť považované za zakázané, a to aj tam, kde by ďalšie tehotenstvo mohlo zaznamenať vážne nebezpečenstvo života tehotnej ženy. To by znamenalo, že „nenarodený život“ plodu by bol považovaný za väčšiu hodnotu ako život tehotnej ženy. Takýto výklad by bol v rozpore s cieľom a účelom dohovoru. Komisia pripomenula, že už v čase podpisu dohovoru (4. november 1950) všetky zmluvné štáty s jednou výnimkou povolili umelé prerušenie tehotenstva, ak je to nevyhnutné na záchranu života matky, a že národné zákonodarstvá medzitým preukázali tendenciu ďalšej liberalizácie, pokiaľ ide o prerušenie tehotenstva. Obmedzenie práva na umelé prerušenie tehotenstva zo strany štátu však nenarušuje právo na súkromný život tehotných žien - konštatuje sa v inom rozhodnutí Komisie. Z toho vyplýva, že ani medzinárodné dohody, ktorými je Slovenská republika viazaná, neriešia právne postavenie či status ľudského plodu (Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica slovenská, 1997. 87 s.).

Podľa preambuly k Deklarácii práv dieťaťa (New York 20. november 1959) dieťa z dôvodu svojej fyzickej i duševnej nezrelosti potrebuje osobitné záruky a starostlivosť vrátane primeranej právnej ochrany pred aj po narodení. Toto ustanovenie sa však nepriemeta, pokiaľ ide o štádium nascitura, do jednotlivých zásad Deklarácie práv dieťaťa. Aj Dohovor o právach dieťaťa (oznámenie FMZV č. 104/1991 Zb.) považuje na svoje účely každú ľudskú bytosť mladšiu ako 18 rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr. To isté možno vyvodit' aj z Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (čl. 6 ods. 1 a čl. 24 ods. 1). Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (vyhláska Ministerstva zahraničných vecí č. 62/1987 Zb.) uvádza v čl. 16 bode 1 písm. e), že

ženám treba zaručiť rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva.

Podľa tabuľky o interrupčných politikách vydaney populačným oddelením odboru ekonomických a sociálnych vecí Organizácie spojených národov v marci 1999 vyvolaná interrupcia je legálne povolená vo všetkých 193 krajinách. Z toho je vykonanie interrupcie povolené v 98 % krajinách na záchranu života ženy; v 63 % na zachovanie telesného zdravia ženy; v 62 % na zachovanie duševného zdravia ženy a v 43 % ak je tehotnosť výsledkom znásilnenia alebo incestu.

Podľa dôvodovej správy k zákonu o umelom prerušení tehotenstva sa slobodné rozhodovanie o ukončení nežiaduceho tehotenstva na žiadosť ženy odôvodňuje jej slobodným rozhodovaním; tomuto právu môžu brániť len kontraindikácie a prekročenie 12-týždňového tehotenstva. Ďalej sa v dôvodovej správe uvádza štatistika, podľa ktorej počty prerušenia tehotenstva sú nižšie v prípadoch, ak zákonodarstvo pristupuje k umelému prerušeniu tehotenstva liberálnejšie.

Ústava v čl. 15 ods. 1 druhej vete dáva širší, presne nevymedzený priestor na právnu úpravu ochrany nascitura. V danom prípade skôr ako o protiústavnosti možno uvažovať o správnom alebo nesprávnom, resp. o etických hodnotách terajšej úpravy, pričom otázku liberálnejšieho alebo rigoróznejšieho prístupu k riešeniu otázok umelého prerušenia tehotenstva možno riešiť v rámci novelizácie platného zákona.

Pokiaľ ide o ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky, možno súhlasiť s názorom navrhovateľa, že toto ustanovenie prekračuje medze § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva a nespĺňa tak kritérium, ktoré sa vzťahuje na podzákonné právne predpisy v zmysle čl. 123 ústavy. Tak isto toto ustanovenie vyhlášky nie je v súlade s čl. 2 ods. 2 ústavy, podľa ktorého môžu štátne orgány konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Vo zvyšnej časti národná rada navrhuje, aby ústavný súd návrh skupiny 31 poslancov zamietol, teda návrhu nevyhovel.

3. Vyjadrenie ministerstva zdravotníctva:

Účelom zákona o umelom prerušení tehotenstva a vyhlášky je vysporiadať sa výlučne so znením čl. 15 ods. 4 ústavy a ustanoviť podmienky konania, resp. konanie, v rámci ktorého môže byť niekto pozbavený života, a vytvoriť tak právny rámec pre možnosť pozbaviť niekoho života.

Uplatňovaním zákona o umelom prerušení tehotenstva sa nenaplnila obava zo zvýšeného počtu umelých prerušení tehotenstiev, naopak oproti predchádzajúcemu stavu došlo a dochádza k ich zníženiu. Ministerstvo zdravotníctva sa však necíti oprávnené rozhodnúť, či umelé prerušenie tehotenstva z iných než zdravotných dôvodov je v súlade s ústavou, resp. či vôľu ženy nebyť tehotná ako jej osobné právo možno nadradiť nad ústavné právo na život. Ide o etický problém, riešenie ktorého ponecháva ministerstvo zdravotníctva v plnom rozsahu na ústavný súd. Stotožňuje sa ale s názorom navrhovateľa, že nemožno pripustiť umelé prerušenie tehotenstva v inej lehote, než ktorá je uvedená v § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

4. Stanovisko najvyššieho súdu je nasledovné:

„Najvyšší súd Slovenskej republiky navrhuje, aby Ústavný súd Slovenskej republiky uvedenému návrhu skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky vyhovel v

celom rozsahu, lebo napadnuté ustanovenia právnych predpisov sú v rozpore s čl. 15 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.“

5. Stanovisko generálneho prokurátora možno v jeho podstate zhrnúť nasledovne:

Právna úprava, proti ktorej smeruje návrh navrhovateľa, vo svojej terajšej podobe plne rešpektuje a realizuje medzinárodnoprávne záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce pre ňu z Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien uverejneného v Zbierke zákonov vyhláškou ministerstva zahraničných vecí z 13. mája 1987 č. 62/1987 Zb. Podľa čl. 16 ods. 1 písm. e) Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien vo všetkých veciach týkajúcich sa manželstva a rodinných vzťahov a najmä zabezpečia, na základe rovnoprávnosti mužov a žien: rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva.

Ľudský život, tak ako ho má na mysli čl. 15 ústavy, nemožno stotožňovať s okamihom vzniku plodu. Ide tu síce tiež o život, tento sa však stane ľudským až po vytvorení základného atribútu ľudského života odlišujúceho ľudský život od akýchkoľvek iných foriem života. Týmto atribútom je ľudské vedomie. Nebolo nezvratne medicínskou vedou preukázané, že by ku vzniku ľudského vedomia dochádzalo bezodkladne pri splynutí spermiu a vajíčka.

Jednotlivé ustanovenia ústavy je potrebné vykladať a používať v ich vzájomnom súlade. V právnom štáte nemožno pripustiť izolovaný výklad jednotlivých článkov ústavy. Terajšia právna úprava, proti ktorej návrh smeruje, umožňuje uplatňovanie práva na život plne pritom rešpektujúc právo na súkromie a súčasne vylučujúc diskrimináciu ženy pre jej pohlavie.

6. Na ústnom pojednávaní konanom 10. apríla 2003 zástupca navrhovateľov predniesol podstatný obsah návrhu.

Právny zástupca národnej rady sa v plnej miere pridržiaval písomného stanoviska, ktoré bolo zaslané ústavnému súdu predsedom národnej rady 31. augusta 2001, a poukázal najmä na stupňovitý vývoj ľudskej bytosti, vychádzal pritom zo znaleckého posudku doc. RNDr. P. S., ktorý bol zadovážený ústavným súdom, pričom zdôraznil, že tento znalecký posudok by mal byť významným prameňom na rozhodnutie pléna ústavného súdu.

Menovaný bioetik vypracoval svoju expertízu pod názvom „Interrupcie vo filozofickej, etickej a biologickej perspektíve“. Sudca spravodajca oboznámil účastníkov konania s jej záverom, ktorý je zhrnutý v odpovedi na dve otázky:

«a) Z čoho pramení a aký má obsah morálna zodpovednosť spoločnosti?

Morálna zodpovednosť spoločnosti pozostáva z morálnej zodpovednosti jej jednotlivých členov a zo spoločného konsenzu spoločnosti ohľadne základných morálnych hodnôt, ktoré chcú jej členovia rešpektovať. Tento spoločný konsenzus je výsledkom celospoločenského vyjednávania, a teda nutného kompromisu. Celospoločenské morálne hodnoty nemôžu byť vnútené, ľudia sa s nimi musia stotožniť.

Štát v konaní svojich inštitúcií musí konať tak, aby nebol v rozpore s týmito morálnymi hodnotami, a pomocou svojich inštitúcií musí dbať o to, aby tieto morálne

hodnoty boli napĺňané. V situácii, že tieto hodnoty sú v konflikte, štát musí usilovať o ich kompromisné riešenie.

Štát má svoje špecifické celospoločenské záujmy, ktoré môžu presahovať individuálne záujmy jednotlivcov. Jedným z takýchto záujmov je ochrana zdravia svojich občanov, ako aj zdravého populačného vývoja spoločnosti. Každé posudzovanie ohľadne viac alebo menej reštriktívnych zákazov interrupcií musí zvažovať dôsledky takýchto rozhodnutí a posúdiť, či tieto dôsledky nevedú k rozporu so štátnymi záujmami sledujúce zdravie svojich občanov, ako aj k rozporu s individuálnymi právami občanov.

b) Ako sa mení, pokiaľ sa mení, rozsah morálnej povinnosti spoločnosti od jednotlivých štádií biologického vývoja ľudského plodu?

Rozsah morálnej povinnosti spoločnosti v závislosti od jednotlivých štádií plodu sa mení v dôsledku hľadania kompromisnej polohy medzi dvoma rovnako dôležitými, ale vo svojich dôsledkoch kontradiktórnymi humanitnými hodnotami, ktoré súčasne európske spoločnosti vyznávajú. Jednou hodnotou je úcta k ľudskému životu. Druhou hodnotou je osobná sloboda. Plné a absolútne uplatnenie jednej hodnoty by sa dialo vždy na úkor potlačenia druhej hodnoty. Preto rozhoduje miera a stupeň uplatnenia každej z týchto hodnôt v praxi. V prípade úcty k ľudskému životu sa táto odvíja od „stupňa ľudského života“, ktorý narastá s vekom ľudského plodu.

Pokiaľ sa chceme vyhnúť potlačeniu jednej z týchto hodnôt, musíme usilovať o kompromisné stanovisko. Kompromisnosť morálneho stanoviska je podľa môjho názoru (teda názoru bioetika, pozn.), zakotvená v samotnej ústave tým, že rešpektuje obe spomínané humanitné hodnoty v práve na život osoby a ochranu života plodu pred narodením, ako aj v práve na osobnú slobodu tým, že svojou formuláciou nepovyšuje jednu z oboch hodnôt nad druhú. Súčasná interrupčná legislatíva na Slovensku je vyjadrením takéhoto kompromisného postoja spoločnosti. Nekompromisné presadenie v spoločnosti jednej z týchto humanitných hodnôt na úkor druhej humanitnej hodnoty, by znamenalo porušenie princípov liberálno-demokratického štátu.»

Vzhľadom na to, že na verejné ústne zasadnutie sa nedostavil zástupca účastníka konania - ministerstva zdravotníctva, bolo oboznámené jeho nasledovné písomné stanovisko:

«Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky vyjadruje názor, že rozpor právnej úpravy umelého prerušenia tehotenstva s Ústavou Slovenskej republiky vyplýva z premisy navrhovateľa spočívajúcej v tvrdení, že Ústava Slovenskej republiky zakotvuje ochranu nenarodeného ľudského života od počatia.

Ustanovenie čl. 1 druhej vety ústavy poskytuje východisko pre výklad na základe hodnotových preferencií. Prvá veta čl. 15 ods. 1 ústavy vymedzuje predovšetkým subjekt ochrany slovom „každý“ a jeho právo na život, zatiaľ čo druhá veta ods. 1 je etickým a morálnym vyjadrením hodnoty života už pred narodením.

Zákon o umelom prerušení tehotenstva nie je a nemôže byť v rozpore s čl. 15 ods. 1 prvou vetou ústavy, lebo plod, ktorý bol iba počatý, nezodpovedá pojmu „každý“, ktorý je uvedený v citovanom ustanovení ústavy. Slovo „každý“ znamená subjekt práv a povinností. Ale nasciturus je subjektom práv a povinností iba ak sa narodí, a to živý (§ 7 ods. 1 druhá veta Občianskeho zákonníka). Ak sa nasciturus nenarodí, nemá právnu subjektivitu, preto nezodpovedá pojmu „každý“ uvedenému v čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy.

Ponechávame na uváženie Ústavného súdu Slovenskej republiky, či je možné ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhej vety chápať ako ochranu života od počatia.

Treba však vidieť, že čl. 15 ods. 1 ústavy robí výnimku čl. 15 ods. 4. Podľa tohto ustanovenia nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné. To znamená, že citované ustanovenie ústavy zužuje ústavnoprávnu ochranu na činy, ktoré sú trestné, a neposkytuje čl. 15 ods. 1 uvedenú ochranu konaniu, ktoré podľa zákona nie je trestné. Trestný zákon v § 227 až 229 vyhlasuje za trestné konanie tam uvedené, a to osôb, ktoré určuje. Všetky ostatné konania podľa zásady *nullum crimen sine lege* nie sú trestnými činmi, preto v zmysle čl. 15 ods. 4 nie sú porušením práv uvedených v čl. 15 ods. 1 ústavy.

Navrhovateľ nesprávne v rozpore s textom čl. 15 ods. 4 ústavy zužuje jeho obsah iba na konanie v nutnej obrane a v krajnej núdzi. Ale obsah čl. 15 ods. 4 ústavy je zjavne širší, lebo pokrýva nielen konania v nutnej obrane a v krajnej núdzi, ale aj ďalšie konania, ktoré Trestný zákon aprubuje, napr. výkon záväzného príkazu (t. j. konanie zdravotníckeho zariadenia a jeho pracovníkov podľa § 4 až 10 zákona o umelom prerušení tehotenstva). Alebo konanie tehotnej ženy, ktorá v súlade s § 229 Trestného zákona požiada o umelé prerušenie tehotenstva. Preto v dôsledku ustanovenia čl. 15 ods. 4 ústavy, podľa nášho názoru, teda podľa názoru ministerstva zdravotníctva, nie sú napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva v rozpore s čl. 15 ods. 1 ústavy.

Navyše čl. 15 ods. 1 ústavy nijako nevymedzuje druh a rozsah „ochrany“, ktorej „je hodný“ ľudský život „už pred narodením“. Tú ponecháva zákonodarstvu, ktoré ochranu poskytuje v podobe právnej subjektivity nascitura, ak sa narodí živý (§ 7 ods. 1 druhá veta Obč. zák.), v podobe zákonnej úpravy podmienok a postupu pri umelom prerušení tehotenstva (zák. č. 73/86 Zb. v platnom znení) a v podobe trestnoprávnej ochrany skutkov uvedených v § 227 až 228 Trestného zákona. Ustanovenia čl. 15 ods. 1 a 4 sú teda cit. zákonmi vykonané.

Sme toho názoru, že v odôvodnených prípadoch, najmä pri konflikte záujmov medzi matkou a plodom je potrebné ponechať matke možnosť ochrany jej ústavou garantovaných práv v existujúcej zákonnej úprave. Nemožno opomenúť skutočnosť, že pri nelegálnych, neodborne vykonaných interrupciách dochádza k nezvratnému poškodeniu zdravia.

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky uvedomujúc si nesúlad § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení neskorších predpisov s čl. 123 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ako i § 12 zákona č. 73/1986 Zb. v znení neskorších predpisov súhlasí s návrhom skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., ktorým sa zrušuje citované ustanovenie vyhlášky a dopĺňa sa zákon o ustanovenie upravujúce možnosť umelo prerušiť tehotenstvo do konca 24. týždňa veku plodu, ak je vývoj plodu geneticky chybný.

Ostatné ustanovenia citovanej vyhlášky, ktoré sú predmetom návrhu skupiny poslancov, považujeme za potrebné ponechať v platnosti ako vykonávajúce ustanovenia k príslušnému zákonu.

Z uvedených dôvodov Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky v časti namietajúcej nesúlad ustanovení § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z. s čl. 123 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ako i § 12 zákona Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. v znení zákona č. 419/1991 Zb. súhlasí s návrhom skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky.

Vo zvyšnej časti s návrhom skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky nesúhlasí.»

Na otázku, akú ochranu požíva podľa nášho právneho poriadku nenarodený ľudský život do dvanásteho týždňa svojho vývoja v prípade, ak sa žena rozhodne požiadať o umelé prerušenie tehotenstva, zástupca navrhovateľa uviedol, že „pri vykonaní interrupcie nepožíva podľa môjho presvedčenia žiadnu ochranu“. Zástupca národnej rady na rovnakú otázku uviedol, že „možno súhlasiť, že do (...) dvanásteho týždňa nie je chránený (...) ľudský plod žiadnym ustanovením, pretože je vyložene na rozhodnutí ženy, či podstúpi interrupciu alebo nie“.

Na ďalšiu otázku, prečo považujú prítomní zástupcovia účastníkov konania hranicu dvanástich týždňov za svojvoľnú, resp. arbitrárnú, zástupca navrhovateľa poukázal na to, že „je fakt, že prvýkrát (...) systém trimestrov, teda prvý trimester - prvých dvanásť týždňov, vyslovil Najvyšší súd Spojených štátov vo veci *Roe v. Wade*, ale aj najvyšší súd už od tejto svojej diferenciácie ustúpil práve kvôli tomu, že dvanásť týždňov je arbitrárna hranica a v rozhodnutí pred niekoľkými rokmi v inej veci prišiel k úplne inému záveru a opustil tú schému trimestrov“. Podľa zástupcu národnej rady „hranica dvanástich týždňov bola asi stanovená práve na základe (...) spoločenskej negociácie ako lehota primeraná aj z hľadiska lekárskeho poznania aj z hľadiska širších životných súvislostí“.

7. Dňa 4. septembra 2003 sa uskutočnilo ďalšie ústne pojednávanie, na ktorom sa zúčastnili všetci zástupcovia účastníkov konania. Vzhľadom na to, že minister zdravotníctva na ostatnom pojednávaní osobne nebol prítomný, predovšetkým predniesol stanovisko ministerstva zdravotníctva, z ktorého vyplynul tento záver: „uznávame, že vyhláška ministerstva zdravotníctva nie je v súlade s ústavou, ale v merite samotnej veci máme pocit, že zákon je v súlade s ústavou“. Minister zdravotníctva upresnil, že „nesúlad vyhlášky“ s označenými ustanoveniami ústavy nepovažuje za opodstatnený „vo všetkých jej ustanoveniach“, ale iba v „napadnutých ustanoveniach“.

Ďalej sa účastníci konania vyjadrovali najmä k dvom okruhom otázok. Prvý okruh otázok sa týkal toho, či možno spochybniť ľudskú podstatu, teda ľudskú kvalitu nenarodeného ľudského života, a či vývoj človeka (ontogenéza) sa môže zmeniť na iný druh života počas vývoja (filogenéza).

Podľa názoru zástupcu navrhovateľov „spochybenie kvality ľudského života nemá oporu v ústavnom texte. (...) zatiaľ nepoznám prípad, kedy by počaté dieťa, ktoré má fixovanú genetickú informáciu ľudského jedinca, sa počas prenatálneho vývoja vyvinulo v inú bytosť, nie ľudskú“.

Zástupca národnej rady poukázal na to, že „podľa názoru skupiny poslancov ľudský život existuje od počatia, podľa nášho názoru nie, a my tvrdíme, že plod sa stal ľudským životom neskôr“.

Minister zdravotníctva uviedol, že „my uznávame aj s dnešným poznatkom modernej medicínskej vedy, že každá, aj oplodnená bunka pri svojom prvom delení preukazuje potenciál, potenciál k budúcnemu životu. Ale tá základná otázka je, či potenciál je už život, alebo len možnosť a schopnosť stať sa životom“.

Zástupca navrhovateľa ďalej uviedol: „nie je mi celkom zrejmé, o čo je ľudský život menej alebo viac potenciálny v 11. a v 13. týždni. A ak by sme aj prijali argumentáciu, že ide len o potenciálny ľudský život, tak podľa mojej mienky stále legitímny záujem štátu vyplývajúci z ústavného imperatívu čl. 15 rovnaký počas celú dobu trvania tehotenstva, aj keby išlo o potenciálny ľudský život. Tam sa nijakým spôsobom ten diskurz podľa mňa nemôže meniť v závislosti od 12 týždňa. Navyše tá hranica je určená arbitrárne. (...) Vývoj ľudského života je kontinuálny a myslím si, že nekončí ani narodením; pokračuje aj po narodení a mnohé základné charakteristiky ľudskej bytosti sa vyvíjajú aj po narodení, a myslím si, že nie je možné arbitrárne určovanie hraníc alebo stupňov tohto vývoja, to si myslím, že nemá oporu ani v medicíne, a rozhodne podľa mojej mienky to nemá oporu v ústave.“

Podľa ministra zdravotníctva „tá hranica 12 týždňov nie je hranica ani administratívna ani magická. Filogenetický vývoj a ontogenetický vývoj, teda vývoj človeka, (...) jeho transformácia z nižších stupňov vývojového stupňa sa v skrátenej verzii opakuje v rámci vývoja každého plodu a následne človeka. To znamená, pokiaľ nie sú vytvorené všetky orgány, ktoré sú charakteristické a zlučiteľné so životom, srdce, pľúca, obličky, mozog atď. stále je len potenciál, že život môže vzniknúť 12. týždňom preukázateľne (...) je tento vývoj orgánov a všetkého završený. (...) Ale naozaj akokoľvek to znie možno nezmyselne, nemôže nikto dnes spoľahlivo prehlásiť, že keď dôjde k spojeniu dvoch zárodočných buniek mužskej spermie s polovičnou zostavou chromozómov a ženského vajíčka s polovičnou zostavou chromozómov, keď dôjde ku kombinácii, nikto so stopercentnou istotou nemôže prehlásiť, iba ak prehlási z titulu svojej viery, ale nie racionálneho poznania vývoja, že z tohto určite vznikne človek. Môžem len prehlásiť s vysokou pravdepodobnosťou, bude človek. Lebo inak by som musel poprieť Darwina, lebo keby to bola pravda, človek je nemenný.“

Zástupca národnej rady dodal: „ja myslím, že potvrdil aj pán minister vo svojom prednese teóriu stupňovitého vývoja plodu, ktorú zásadne odmieta skupina poslancov ako možnosť vývoja ľudského zárodku alebo ľudského plodu.“

Druhý okruh otázok sa týkal toho, či z ústavnoprávneho hľadiska možno vyvodit' rozdielnu úroveň ochrany alebo režimu ochrany podľa prvej a druhej vety čl. 15 ústavy a či súčasťou ústavného režimu ochrany nenarodeného dieťaťa je aj právo nenarodeného dieťaťa na život.

Podľa stanoviska zástupcu navrhovateľov: „pri narodenom ľudskom živote, to kritérium, keď je možné obmedziť, lebo je možné aj podľa odseku 4 obmedziť narodený ľudský život, podľa mňa vyžaduje relatívne striktný princíp proporcionality a on je v zásade určený v trestnom zákone, ktorý pozná určité obmedzenia práva na život v okolnostiach vylučujúcich trestnosť, či to je nutná obrana, či to je krajná núdza, ale všetky tieto kritériá, všetky tieto okolnosti vylučujúce trestnosť v sebe zahŕňajú relatívne striktný princíp proporcionality. (...) K druhej vete, ja si myslím, že to kritérium proporcionality by sa malo posudzovať voľnejšie, to znamená, že v prípade kolízie dvoch ústavných práv, ako v tomto prípade práva na život z čl. 15 a práva na súkromie, tak si

myslím, že v zásade obmedzenie práva na život je možné, teda nenarodeného života, ale samozrejme tiež musí byť formulovaný minimálne nejaký legitímny dôvod toho obmedzenia. Nemôže to byť formulované bez dôvodu. (...) Narodený ľudský život už z titulu ochrany súkromia asi ťažko by bolo možné obmedziť, tam si myslím, že tá závažnosť oproti sebe stojacich práv, je takmer vždy na strane práva na život. V prípade, aj keď ide o život, ktorý ešte nie je narodený, tam si myslím, že má zákonodarca voľnejšiu úvahu povedať, ktoré kolidujúce ústavné práva môžu byť závažnejšie, ako právo nenarodeného ľudského života.“

Zástupca národnej rady uviedol, že „podľa nášho názoru v článku 15 ods. 1 ústavy sa nepriznáva ochrana ľudského života od okamihu počatia“.

Napokon na návrh účastníkov konania bolo pojednávanie odročené za účelom predloženia návrhu skupiny poslancov na vydanie zákona z apríla 2003, parlamentná tlač č. 210 (súvisiacej dôvodovej správy, ako aj úplného záznamu o diskusii k zákonu), ktorým sa mal meniť a doplniť zákon o umelom prerušení tehotenstva, teda zákon, ktorý je predmetom tohto konania. Odročenia pojednávania sa domáhal zástupca navrhovateľa aj z dôvodu, že pred Veľkou komorou Európskeho súdu prebiehalo konanie vo veci Vo v. Francúzsko, č. sťažnosti 53924 z roku 2000, ktoré sa týka aj otázky práva na život.

8. Na ústnom pojednávaní konanom 4. decembra 2007 predsedníčka ústavného súdu oboznámila účastníkov konania s uznesením ústavného súdu č. k. PL. ÚS 12/01-170 z 26. septembra 2007, z ktorého vyplýva, že sudca ústavného súdu Peter Brňák - ktorý skôr oznámil možný dôvod svojho vylúčenia v danej veci - nie je vylúčený z výkonu sudcovskej funkcie v tejto veci. Ďalej poukázala na to, že 3. decembra 2007 zástupca navrhovateľa doručil ústavnému súdu námietku predpojatosti sudcu ústavného súdu Juraja Horvátha v prerokúvanej veci, pričom ústavný súd uznesením č. k. PL. ÚS 12/01-188 zo 4. decembra 2007 rozhodol, že menovaný sudca je „vylúčený z výkonu sudcovskej funkcie v konaní vo veci vedenej na Ústavnom súde Slovenskej republiky pod sp. zn. PL. ÚS 12/01.“

Vzhľadom na to, že na verejné ústne zasadnutie sa nedostavil zástupca účastníka konania - ministerstva zdravotníctva, sudca spravodajca oboznámil písomné stanovisko ministra zdravotníctva č. 26874-4/2007-OL z 22. novembra 2007, ktoré bolo v podstate zhodné s doterajšími stanoviskami ministerstva zdravotníctva. Ďalej sudca spravodajca oboznámil priebeh tohto konania a rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Vo v. Francúzsko z 8. júla 2004. Tiež bolo oboznámené, že skupina poslancov predložila národnej rade v III. volebnom období návrh na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o umelom prerušení tehotenstva (tlač č. 210). Podľa dôvodovej správy účelom tohto návrhu zákona bolo odstrániť nedostatky právnej úpravy umelého prerušenia tehotenstva spočívajúce v tom, že základné právo je obmedzené všeobecne záväzným právnym predpisom orgánu výkonnej moci, čo je v rozpore s čl. 13 ods. 2 ústavy, pričom podľa predkladateľov tento všeobecne záväzný právny predpis ani nebol vydaný na základe splnomocnenia predpokladaného v čl. 123 ústavy. Možnosť umelo prerušiť tehotenstvo z genetických dôvodov do dvadsiatichtyroch týždňov jeho trvania mala byť prevzatá do zákona namiesto vyhlášky a zároveň za účelom zvýšenia právnej istoty sa mala zaviesť podmienka preukázania genetického dôvodu pre umelé prerušenie tehotenstva odbornou lekárskou komisiou. Návrh zákona bol 3. júla 2003 po prerokovaní v národnej rade schválený v treťom čítaní s pozmeňujúcimi návrhmi z

Informácie o prerokovaní návrhu zákona vo výboroch národnej rady (tlač 210a). Zákon bol vrátený prezidentom Slovenskej republiky na opätovné prerokovanie národnou radou (ČPT 330). Do skončenia III. volebného obdobia národnej rady už vrátený zákon nebol prerokovaný. Vzhľadom na ustanovenie § 147 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v novom volebnom období už nebolo možné prerokovať zákon vrátený prezidentom Slovenskej republiky.

Účastníci konania v plnom rozsahu zotrvali na svojich doterajších písomných a ústnych stanoviskách, ktoré vo svojich záverečných vystúpeniach argumentačne zvýraznili a domáhali sa toho, aby ústavný súd vyhovel ich návrhom.

Zástupca navrhovateľov sa stručne vyjadril k expertíze bioetika RNDr. P. S., pričom poukázal na to, že podľa tejto analýzy *„je osobou až bytosť obdarená schopnosťou myšlienkového sebareflexie, s ktorou súvisí slobodná vôľa a svedomie“*. Podľa zástupcu navrhovateľov *„ak by sme pripustili tento argument (...), tak by pravdepodobne podľa tejto definície nebolo osobou ani novonarodené dieťa, pretože svedomie, vedomie sa vyvíja až po nejakej dobe po narodení“*. Ďalej dodal, že *„život plodu je samozrejme závislý na matkinom tele do okamihu viability, ale nie je jeho súčasťou a jeho genetická výbava je odlišná. Ľudský plod hoci žije vo svojej matke, nemá biologický status orgánu, jeho vývin prebieha vo vzťahu k jeho vlastným potrebám a jeho nové orgány získavajú funkcie v rámci neho, nie v rámci jeho matky.“* Poukázal aj na rozhodnutie Španielskeho ústavného súdu z 11. apríla 1985, podľa ktorého *„ľudský život je mimoriadna ústavná hodnota a sociálny štát ako Španielsko má pozitívny záväzok chrániť život zákonom. Nenarodený ľudský život je počas tehotenstva skutočnosťou odlišnou od matky a nasciturus je právnym dobrom chráneným Ústavou (...), čiže prišiel k záveru, že nasciturus je skôr objektom ako subjektom ústavnej ochrany, je skôr objektívnou spoločenskou hodnotou ako súkromným nárokom plodu alebo matky. Principiálny výklad čl. 15 ods. 1 našej ústavy je podobný. Kým prvá veta zakotvuje subjektívne právo, druhá veta zakotvuje objektívnu hodnotu hodnôt ochrany.“* Zástupca navrhovateľov napokon poukázal na vývoj právnej úpravy, ktorý v posledných rokoch *„znamenal väčšiu ochranu práva na súkromie v súvislosti s graviditou a vychovaním dieťaťa. Nová právna úprava zaviedla rýchlejší, efektívnejší proces osvojenia a utajených pôrodov. Od roku 2005 sa vytvorila možnosť pre ženu v ťažkej sociálnej situácii, aby nebola nútená niesť bremeno výchovy dieťaťa. V zákone o rodine, v Občianskom súdnom poriadku sa rozšírili možnosti osvojenia. Nevyžaduje sa súhlas rodičov v prípade, ak najmenej dva mesiace po narodení dieťaťa neprejavia o neho žiadny záujem. Upustilo sa od zrušiteľného osvojenia, zaviedlo sa nové konanie osvojiteľnosti, ak súd zistí, že dieťa je právne voľné, začne konanie aj bez návrhu. Tým sa zrýchlil proces osvojenia. V Občianskom súdnom poriadku sa zaviedli lehoty. Jednak na konanie pre rozhodnutie o osvojiteľnosti, jednak pre rozhodnutie o osvojení. Zaviedli sa utajené pôrody, kde je možné utajiť osobné údaje v zdravotníckom zariadení, ktoré vedie osobitnú zdravotnú dokumentáciu tak, aby sa žene dala možnosť vybrať si život a nie smrť nenarodeného dieťaťa. Vznikol hniezda záchrany práve preto, aby sa rozšírilo právo ženy na súkromie. Na druhej strane právo na život sa nijako neposilnilo. Naš právny poriadok nevyžaduje pre rozhodnutie o podstúpení interrupcie ani informovaný súhlas, ani konzultáciu, ani čakacie lehoty, v zásade je to možné urobiť okamžite a na počkanie. (...) Tým, že náš*

právny poriadok umožňuje vykonanie interrupcie aj bez dôvodu, tak umožňuje zároveň ju vykonať z akéhokoľvek dôvodu.“

Zástupca národnej rady poukázal tiež na dôležitosť tohto rozhodnutia ústavného súdu a navrhol, aby ústavný súd pri svojom rozhodovaní prihliadol predovšetkým na podklady, ktoré boli národnou radou predložené, na expertízu RNDr. P. S. a mal by „vziať do úvahy pri rozhodovaní o nastolených ústavných problémoch príslušnú judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva a Európskej komisie pre ľudské práva a bude tiež potrebné vziať do úvahy komparatívne porovnanie právnych úprav členských štátov Európy a členských krajín Európskej únie. (...) Máme za to, že interrupčný zákon je v súlade s čl. 15 ústavy, je v súlade s Európskym dohovorom a praxou európskych štátov vo všeobecnosti. Je tiež v súlade s medzinárodnými ľudskoprávnymi záväzkami Slovenska, ktoré Slovenská republika ratifikovala. Iné rozhodnutie v konečnom dôsledku by vážne ohrozovalo podľa nášho názoru život a zdravie žien, spôsobilo by neospravedliteľný krok späť a v konečnom dôsledku by poprelo rovnosť žien a medzinárodné chránené ľudské práva.“

II.

Posudzovanie ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva

A. Kľúčové východiská ústavného súdu na posúdenie ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva a ich interpretácia

Ústavný súd predovšetkým zdôrazňuje, že Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo (čl. 1 ods. 1 ústavy). Z tohto ústavného postulátu vychádzal ústavný súd aj pri svojom rozhodovaní v danom prípade. Úlohou ústavného súdu v tomto konaní nie je odpovedať na filozofickú, morálnu či etickú otázku, kedy začína ľudský život, ani na otázku správnosti či morálnosti umelého prerušenia tehotenstva a ani na otázku, ako by mala vyzeráť optimálna právna úprava umelého prerušenia tehotenstva v Slovenskej republike, ale iba na otázku, aké sú ústavné mantinely, ktoré ústava vo vzťahu k právnej úprave umelého prerušenia tehotenstva kladie zákonodarcovi. Inak povedané, kľúčovou otázkou, ktorú musí ústavný súd v tomto konaní zodpovedať, je, či ústava znemožňuje zákonodarcovi právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva spôsobom, aký vyplýva z napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva.

Z návrhu navrhovateľov vyplýva, že úlohou ústavného súdu v tomto konaní je v prvom rade posúdiť súlad § 4, § 6, § 7, § 8 a § 10 zákona o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy.

Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu ústava predstavuje právny celok, ktorý treba aplikovať vo vzájomnej súvislosti všetkých ústavných noriem. Len výnimočne a ojedinele môže nastať stav, keď sa spoločensky upravený vzťah upravuje jedinou normou ústavy (II. ÚS 128/95). Každé ustanovenie ústavy treba interpretovať a uplatňovať v nadväznosti na iné normy ústavy, pokiaľ existuje medzi nimi príčinná súvislosť (II. ÚS 48/97), a preto ústavný súd opakovaně vyslovil názor, že ustanovenia ústavy sa vysvetľujú a uplatňujú vo vzájomnej súvislosti všetkých relevantných noriem

(II. ÚS 31/97, PL. ÚS 13/97, PL. ÚS 15/98, II. ÚS 10/99, I. ÚS 53/01, m. m. PL. ÚS 9/04 atď.).

Opierajúc sa o uvedené úlohou ústavného súdu v tomto konaní je posúdiť súlad napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy v nadväznosti a v príčinnej súvislosti s inými ústavnými normami a princípmi, ako aj ústavou chránenými hodnotami.

Právna úprava umelého prerušenia tehotenstva môže v konkrétnych okolnostiach predstavovať zásah nielen do čl. 15 ods. 1 ústavy upravujúceho právo na život a ochranu nenarodeného ľudského života, ale aj do základného práva tehotnej ženy na súkromie upraveného v čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy, a prípadne aj do jej ďalších práv, ako sú právo na ochranu zdravia (čl. 40 ústavy) či práva na slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery (čl. 24 ods. 1 ústavy). Zároveň je potrebné právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva posudzovať a interpretovať v kontexte s ústavnými princípmi a ústavou chránenými hodnotami, osobitne s princípom proporcionality, ktorý tvorí neoddeliteľnú súčasť generálneho princípu právneho štátu vyjadreného v čl. 1 ods. 1 prvej vete ústavy a je základom ústavného vyvažovania, či princípom slobody vyplývajúcim najmä z čl. 2 ods. 3 ústavy. Ústavný súd musel tiež v nadväznosti na čl. 1 ods. 2 ústavy v spojení s čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ústavy pri posudzovaní návrhu navrhovateľov zohľadniť obsah medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky súvisiacich najmä s právom na život a právom na súkromie, ako aj dotknutú judikatúru medzinárodných súdnych orgánov, t. j. posúdiť napadnutú právnu úpravu z hľadiska limitov vyplývajúcich z medzinárodného práva.

Vzhľadom na mimoriadnu závažnosť a citlivosť problematiky, ktorá tvorí predmet návrhu navrhovateľov, ústavný súd považoval za potrebné aspoň stručne analyzovať aj právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva v iných štátoch, ako aj postoje niektorých zahraničných ústavných súdov k problematike umelého prerušenia tehotenstva v nadväznosti na ochranu práva na život tak, ako vyplývajú z ich judikatúry.

1. Právo na život a ochrana ľudského života pred narodením podľa čl. 15 ods. 1 ústavy - základné východiská interpretácie

Podľa čl. 15 ods. 1 ústavy: „Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“

1.1 Právo na život je vstupnou bránou a pilierom celého systému ochrany základných práv a slobôd. Ústavný súd nemá dôvod spochybňovať kľúčové miesto práva na život v systéme základných práv a slobôd. Účinná ochrana práva na život je totiž nevyhnutnou (i keď nie dostatočnou) podmienkou reálnych záruk telesnej a duševnej integrity fyzickej osoby, a tým aj všetkých jej ostatných práv a slobôd. Tie sú napokon „len“ rôznymi kvalitatívnymi stránkami práva na život, napríklad práva na život v zdravom prostredí alebo v prostredí, kde má každý slobodu pohybu, prejavu, zhromažďovania, spolčovania, či práva na život, ktorého súkromie požíva ochranu alebo v rámci ktorého je možné užívať, požívať a nakladať so svojím majetkom a pod.

Právo na život pôsobí *erga omnes* a je priamo aplikovateľné, keďže ústava nepredpokladá, že by jeho ochrana bola viazaná na vykonanie zákonom. Právo na život tak požíva ochranu jednak vo vertikálnom vzťahu verejná moc - fyzické osoby a jednak

v horizontálnych vzťahoch medzi fyzickými osobami a právnickými osobami navzájom. Ústavný súd pritom už vo viacerých rozhodnutiach vyslovil, že úlohou štátnej moci je chrániť základné práva a slobody nielen voči štátnym orgánom, ale aj voči komukoľvek inému, t. j. aj voči fyzickým či právnickým osobám. Z čl. 15 ods. 1 ústavy teda pre štát nevyplýva iba povinnosť zdržať sa zásahov do práva na život, ale aj pozitívny záväzok prijať a zabezpečiť realizáciu opatrení slúžiacich účinne a reálnej ochrane práva na život.

V kontexte s uvedeným zásadnou otázkou, na ktorú musí odpovedať v tomto konaní ústavný súd, je to, či nositeľom (subjektom) práva na život je nasciturus (plod) alebo až narodený človek.

1.2 Zo znenia čl. 15 ods. 1 ústavy zreteľne vyplýva, že ústavodarca rozlišuje medzi právom každého na život (prvá veta) a ochranou nenarodeného ľudského života (druhá veta). Toto rozlíšenie naznačuje rozdiel medzi právom na život ako osobným, subjektívnym nárokom a ochranou nenarodeného ľudského života ako objektívnou hodnotou (ako je ďalej uvedené).

Pre posúdenie (ne) súladu napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1 ústavy je kľúčová interpretácia jej druhej vety „Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením“. Význam druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy možno vyložiť dvomi krajnými spôsobmi, pričom ani s jedným z nich sa ústavný súd nemôže stotožniť.

Prvou možnosťou je normatívna irelevancia tohto ustanovenia. Podľa tohto prístupu nie je ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy právnou normou, ktorá by vyjadrovala príkaz, zákaz alebo hranice dovoleného, ale deklaráciou obsahujúcou prianie, v ktorej je nepochybne obsiahnutá etická norma (takto napr. Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica slovenská, 1997. 87 s.). Vyložiť druhú vetu čl. 15 ods. 1 ústavy len ako proklamáciu je však v zásadnom rozpore so súčasnou koncepciou ústavy, ktorá nie je dokumentom obsahujúcim normatívne irelevantné proklamácie, ktorých význam je určený až ďalšou zákonodarcovou činnosťou, ale je skutočným súborom priamo aplikovateľných noriem, princípov a hodnôt, ktoré majú svoj konkrétny normatívny dopad (pozri najmä čl. 152 ods. 4 ústavy).

Druhou možnosťou je priznať nasciturovi (nenarodenému ľudskému životu) právo na život, t.j. kvalitu základného práva. Druhá veta čl. 15 ods. 1 ústavy by tak bola chápaná ako špecifikácia prvej vety, teda odstraňovala by akékoľvek pochybnosti o tom, že pod „každým“ v zmysle čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy je nutné rozumieť tiež nascitura. K takémuto záveru sa prikláňajú navrhovatelia prinajmenšom v niektorých častiach svojej argumentácie. Inde navrhovatelia naopak smerujú svojou argumentáciou k tomu, že nenarodený ľudský život má právo na život, hoci toto právo nemusí byť rovnako intenzívne, ako právo na život osoby už narodenej. Z tohto hľadiska by bolo možné konštatovať, že čl. 15 ods. 1 ústavy zakotvuje v oboch vetách dve základné práva, ktorých ochrana je garantovaná rôznou intenzitou. Oba prístupy navrhovateľov ústavný súd z ďalej uvedených dôvodov odmieta, pričom tento jeho záver nie je v žiadnom rozpore s jeho prvou premisou, ktorou poprel tézu o normatívnej bezvýznamnosti čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy.

Z porovnania doslovného výkladu prvej a druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy, najmä spojenia „má právo na život“ v. „hodný ochrany“ vyplýva, že ústavodarca v čl. 15 ústavy celkom zjavne rozlišuje medzi právnym statusom nascitura a právnym statusom narodenej osoby. Tento jazykový výklad je podporovaný tiež systematickým výkladom. Katalóg základných ľudských práv a slobôd v druhom oddiele druhej hlavy ústavy je uvedený ustanovením čl. 14, podľa ktorého každý má spôsobilosť na práva. Je pritom bez akýchkoľvek pochybností, že pod pojmom každý, použitom v tomto (ale i v ďalších) ustanovení ústavy, treba rozumieť každého, kto sa narodí (pozri napr. Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica Slovenská, 1977. 82 s., alebo Prusák, J. Teória práva. Bratislava: UK, 1995. 279 s.), t. j. spôsobilosť na práva vzniká narodením a končí smrťou, prípadne vyhlásením za mŕtveho. Ústava teda zásadne spája vznik subjektívnych práv až s okamihom narodenia človeka, nie už s jeho počatím. V kontexte s problematikou, ktorá je predmetom tohto konania, sa javí vhodné podporne poukázať napr. na čl. 41 ods. 3 ústavy, podľa ktorého deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.

Akokoľvek z už uvedených dôvodov nemožno hovoriť o normatívnej bezvýznamnosti čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, pretože normatívny význam tohto ustanovenia už s ohľadom na jeho samotnú formuláciu a ústavný kontext nedosahuje takú intenzitu, aby o ňom bolo možné hovoriť ako o základnom práve, ktoré je obmedziteľné len na základe prísneho vyvažovania a proporcionality voči inému základnému právu v zmysle čl. 15 ods. 4 ústavy.

Poňatie druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy ako základného práva je v rozpore so samotným návrhom na zrušenie niektorých častí napadnutého zákona o umelom prerušení tehotenstva. Navrhovatelia totiž sami pripúšťajú, že nie každý dôvod umelého prerušenia tehotenstva by musel byť v rozpore s nimi tvrdým subjektívnym právom nascitura na život v zmysle čl. 15 ods. 1 ústavy.

Pokiaľ by ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy skutočne zakladalo absolútne subjektívne právo na život už pred narodením, bolo by nutné na celú vec aplikovať čl. 15 ods. 4 ústavy, ako správne vyvodzujú navrhovatelia.

Podľa čl. 15 ods. 4 ústavy nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy samozrejme nepripúšťa legalizáciu akéhokoľvek konania, ktorým môže byť niekto pozbavený života, ale legalizáciu len takého konania, ktoré je ospravedliteľné aplikáciou princípu proporcionality. V zmysle citovaného ustanovenia čl. 15 ods. 4 ústavy by tak dochádzalo ku stretu ústavných práv rôznej povahy - na jednej strane práva nascitura na život podľa čl. 15 ods. 1 ústavy a na strane druhej napríklad, a hlavne, práva ženy slobodne sa rozhodnúť o pokračovaní svojho tehotenstva ako nemateriálnej hodnoty súkromnej povahy chránenej čl. 16 ods. 1 ústavy, prípadne v čl. 19 ods. 2 ústavy, eventuálne s právami podľa čl. 40 a čl. 41 ods. 2 ústavy (právo na ochranu zdravia tehotnej ženy).

Poňatie druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy ako absolútneho subjektívneho práva a následná aplikácia čl. 15 ods. 4 ústavy (ktorý v sebe v zmysle horeuvedeného nevyhnutne obsahuje prvok proporcionality) by preto v rozpore s tým, čo sami požadujú navrhovatelia, celkom iste vylúčilo aj interrupciu z dôvodov ochrany zdravia tehotnej ženy, z dôvodov genetických alebo z dôvodu tehotenstva vzniknutého v dôsledku

trestného činu, lebo právo na život nascitura by nemohlo byť v situácii klasického vyvažovania základných práv prevážené ochranou zdravia ženy ani inými dôvodmi spojenými väčšinou s ochranou súkromia tehotnej ženy. A pokiaľ by snád podľa názoru navrhovateľov malo ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy ospravedlniť tiež zdravotnú, genetickú či sociálnu indikáciu prerušenia tehotenstva, naskytá sa jednak problém nebezpečného vyprázdňovania samotného pojmu základného práva na život a jednak problém vytvárania rôznych kategórií práva na život, z ktorých nie každá by mala rovnakú váhu. Hlavne ostatne uvedený problém by mohol mať potenciálne deštruktívne účinky na Slovenskú republiku ako právny štát.

Je nesporné, že ústava sama obsahuje rôzne koncipované základné práva, ktorých logická štruktúra a prípadne aj vynutiteľnosť súdnou mocou sa líši. Iba samotný čl. 15 ústavy obsahuje jednak základné právo na život podľa odseku 1 prvej vety, ktorému zodpovedá zákaz pozbaviť niekoho života (ods. 2) a z ktorého existujú výnimky spojené s ochranou práv iných (čl. 15 ods. 4 ústavy) a jednak zákaz trestu smrti, ktorý je bezpodmienečný a ktorý nie je predmetom vyvažovania (ods. 3). Obe tieto pravidlá sa tak líšia svojim charakterom a logickou štruktúrou, keďže základné právo zodpovedajúce prvej vete odseku 1 a odseku 2 predstavuje typické základné právo, ktoré je v priebehu svojej aplikácie predmetom vyvažovania. Takéto základné právo je súčasťou ústavnoprávnej teórie označované ako princíp, ktorý usiluje o svoje naplnenie v maximálne možnej miere, a to v závislosti na interakcii s inými (v jednotlivých prípadoch so základným právom, ktoré je s ním v konflikte) základnými právami a ústavnými hodnotami a s ohľadom na požiadavku proporcionality, ktorý predstavuje kľúčový koncept pre aplikáciu základných práv. Táto interakcia sa v individuálnom prípade prejavuje ako vyvažovanie jedného základného práva s ústavnými hodnotami a inými základnými právami.

Naproti tomu logická podoba zákazu trestu smrti podľa čl. 15 ods. 3 ústavy alebo napr. tiež ústavná maxima *nullum crimen, nulla poena sine lege* (čl. 49 ústavy) sú celkom zjavne bezvýnimočné a ako také ani nie sú predmetom vyvažovania (Alexy R. *Theorie der Grundrechte*, 3. Auf., Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1996). Napokon ústava ako tretiu zvláštnu skupinu základných práv zakotvuje sociálne práva, ktorých sa s ohľadom na ich zvláštnu povahu možno domáhať iba v rámci zákonov, ktoré tieto vykonávajú (čl. 51 ods. 1 ústavy).

Bez ohľadu na to, že ústava obsahuje prinajmenšom tri typy základných práv, nemožno priznať ustanoveniu čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy štatút zvláštného základného práva *sui generis* bez toho, aby sa to dramaticky neodrazilo na celkovej štruktúre základných práv podľa ústavy. O základných právach platí kľúčové ústavné východisko, podľa ktorého ľudia sú slobodní a *rovní* v dôstojnosti i právach (čl. 12 ods. 1 ústavy). Právny poriadok Slovenskej republiky chráni ľudský život ako kľúčovú hodnotu právneho štátu. S ohľadom na ústavný zákaz trestu smrti môže byť človek zbavený života v zásade len v prípade ochrany životov či zdravia iných osôb (napr. krajná núdza, nutná obrana, oprávnené použitie zbrane). Uvedené prípady pritom v žiadnom prípade nespochybňujú zásadu, že právo na život má rovnakú váhu bez ohľadu na jeho nositeľa (subjekt). Naproti tomu dotvorenie ústavy o „slabšie“ právo na život prostredníctvom judikatúry, ktorým by bol obdarený nositeľ práva *sui generis* (v danom prípade nasciturus), ako sa toho domáhajú v tomto konaní navrhovatelia, by bolo

nebezpečným precedensom. Vytváranie rôznych kategórií práva na život, z ktorých by nie každé malo rovnakú váhu, eventuálne dokonca vytváranie nových subjektov práva prostredníctvom judikatúry (vedľa klasickej dichotomie fyzické v. právnické osoby), by bolo v rozpore s ústavným postulátom rovnosti ľudí v právach. Súčasne by také dotváranie ústavy malo potencionálne nevypočítateľné následky vytvárania rozličných kategórií základných práv, obsah ktorých by bol určený v závislosti na nositeľoch týchto práv.

1.3 Žiadna moderná ústava, Ústavu Slovenskej republiky nevynímajúc, nie je hodnotovo neutrálna, naopak je založená na relatívne ucelenej sústave hodnôt, ktoré si štát váži, rešpektuje ich a prostredníctvom orgánov verejnej moci zabezpečuje ich ochranu. Tieto hodnoty majú objektívny charakter a sú vyjadrením spoločensky uznávaného všeobecného „dobrá“ a majú spravidla nemateriálnu povahu. Na rozdiel od štandardných právnych noriem (pravidiel správania) štát objektívne hodnoty podľa záverov súčasnej právnej vedy nemôže tvoriť, ale len uznať a rešpektovať, resp. z nich vychádzať a prípadne zvýrazňovať význam určitých hodnôt na úkor, či vo vzťahu k iným hodnotám (porovnaj napr. Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002. 94 s.). Tým, že je určitá objektívna hodnota explicitne vyjadrená v ústave, nadobúda charakter ústavnej hodnoty, ktorá požíva ústavnú ochranu.

Ústavný súd zastáva názor, že nenarodený ľudský život má charakter objektívnej hodnoty, a zároveň zdôrazňuje, že popri objektívnej hodnote nascitura sú v ústave vyjadrené, a teda aj ústavou chránené, mnohé iné objektívne hodnoty, ako napr. sloboda (čl. 2 ods. 3, čl. 12 ods. 1, ale napr. aj čl. 17, 21, 23, 24 a čl. 2 ústavy atď.), rovnosť (čl. 12 ods. 1, ale napr. aj čl. 30 ods. 3 alebo čl. 47 ods. 3 ústavy), ľudská dôstojnosť (čl. 12 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 ústavy), ale aj manželstvo, rodičovstvo, rodina (čl. 41 ods. 1 ústavy) alebo zdravie (napr. čl. 20 ods. 3, čl. 21 ods. 3, čl. 23 ods. 3 a čl. 24 ods. 4 ústavy), príroda (čl. 20 ods. 3 a čl. 23 ods. 3 ústavy), životné prostredie (napr. čl. 20 ods. 3 a čl. 44 ods. 3 ústavy) či mravnosť (čl. 24 ods. 4 ústavy) a pod.

Objektívnym hodnotám, ktoré sú explicitne vyjadrené v ústave, garantuje ústava ochranu rôznymi formami a s rozdielnou intenzitou. Základné ústavné hodnoty, akými sú sloboda, rovnosť či ľudská dôstojnosť, nadobúdajú prostredníctvom spôsobu ústavného vyjadrenia (pozri čl. 2 ods. 3 alebo čl. 12 ods. 1 ústavy) charakter všeobecných ústavných princípov ako najvšeobecnejších pravidiel správania, ktoré v koncentrovanej podobe vyjadrujú najvšeobecnejšie ciele práva a spoločne tvoria systém základných hodnôt, na ktorom je založený ústavný poriadok štátu. Zároveň ústava konkrétnym prejavom týchto základných hodnôt priznáva intenzitu ochrany základného práva, resp. základnej slobody; napr. osobná sloboda (čl. 17 ústavy), sloboda vyznania (čl. 24 ústavy), sloboda prejavu (čl. 26 ústavy), právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti (čl. 119 ods. 1 ústavy) a pod., t. j. konkrétne prejavy týchto základných hodnôt sú formulované v podobe subjektívneho nároku fyzickej osoby, prípadne právnickej osoby voči štátu. Intenzitu ochrany základného práva priznáva ústava aj ďalším objektívnym hodnotám, ako sú napr. zdravie alebo životné prostredie (čl. 40 prvá veta ústavy, resp. čl. 44 ods. 1 ústavy), aj keď „len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú“ (čl. 51 ods. 1 ústavy). Mimoriadne vysokú intenzitu ochrany poskytuje ústava aj ďalším zo spomenutých hodnôt (príroda, mravnosť), keď ich ochranu považuje

za legitímny dôvod k obmedzeniu niektorých základných práv alebo základných slobôd (napr. vlastníckeho práva - čl. 20 ods. 3 ústavy, slobody pohybu a pobytu - čl. 23 ods. 3 ústavy, resp. slobody náboženského vyznania a viery - čl. 24 ods. 4 ústavy). Manželstvu, rodičovstvu a rodine ústava garantuje ochranu prostredníctvom zákona (čl. 41 ods. 1 prvá veta ústavy). Z dikcie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy („Ľudský život je hodný ochrany aj pred narodením“) možno nesporne vyvodiť aj záväzok štátu chrániť hodnotu nenarodeného ľudského života (nascitura), ale z textu zjavne vyplýva, v porovnaní s ostatnými spomenutými objektívnymi hodnotami, jednak nižšia miera konkrétnosti tohto záväzku („je hodný ochrany“), ako aj iná miera intenzity jej ústavnej ochrany.

Ústavný súd pripomína, že ústava nevyklučuje vyvažovanie základných práv a slobôd s ústavnými hodnotami, ale toto vyvažovanie má inú kvalitu ako vyvažovanie jednotlivých základných práv a slobôd.

1.4 Z už uvedeného (bod 1.3 v spojení s bodom 1.2) vyplýva, že podľa Ústavy Slovenskej republiky nasciturus nie je subjektom práva, ktorému patrí základné právo na život podľa čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy. Nasciturus sa síce môže stať subjektom práva ex tunc, a teda ex tunc aj nositeľom základných práv, avšak pod podmienkou, že sa narodí živý.

Ústavný súd rovnako (bode 1.2) odmietol normatívnu irelevanciu ustanovenia čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy. Kľúčovou otázkou teda je, aký normatívny význam toto ustanovenie má. Podľa už uvedeného právneho názoru ústavného súdu analyzované ustanovenie ústavy koncipuje ochranu nenarodeného ľudského života ako ústavnú hodnotu, čím potrebe chrániť túto hodnotu priznáva normatívny status na úrovni ústavného imperatívu. Ústavný súd už zdôraznil, že ustanovenie čl. 15 ods. 1 ústavy nie je možné interpretovať izolovane, ale len v spojení s ústavnými princípmi vyjadrenými najmä v čl. 1 ods. 1 prvej vete, čl. 2 ods. 3 a čl. 12 ods. 1 ústavy, ako aj ďalšími relevantnými ústavnými ustanoveniami - najmä čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 1 a 2, ale aj čl. 41 ods. 1 a 2 ústavy.

Povinnosť chrániť nenarodený ľudský život je ústavnou povinnosťou všetkých orgánov verejnej moci, do pôsobnosti ktorých táto ochrana môže v konkrétnych okolnostiach patriť, vrátane zákonodarcu a ústavného súdu. Ochrana tejto ústavnej hodnoty je zabezpečovaná v prvom rade zákonodarnou cestou. Niektoré možnosti ochrany nenarodeného ľudského života sú pritom naznačené už priamo v niektorých ďalších ústavných ustanoveniach (napr. právo tehotných žien na osobitnú starostlivosť, ochranu v pracovných vzťahoch a právo na zodpovedajúce pracovné podmienky podľa čl. 41 ods. 2 ústavy a jeho realizácia prostredníctvom bežného zákonodarstva v zmysle čl. 51 ods. 1 ústavy). Táto povinnosť nie je závislá na tom, či nasciturus má alebo nemá postavenie subjektu práva; v podstate jeho predpokladom je práve to, že nasciturus samostatným subjektom práva bez ďalšieho nie je (inak by samozrejme disponoval základným právom na život).

Ústavný imperatív ochrany nenarodeného ľudského života má svoj autonómny obsah - jeho konečná špecifikácia je v prípade pochybností úlohou autorizovaného „vykladača“ ústavného textu, ktorým je v Slovenskej republike ústavný súd. Tak, ako ústavný súd nemôže v mene ústavodarcu rozhodnúť o tom, odkedy existuje nenarodený ľudský život, tak môže a v danom prípade musí rozhodnúť o tom, aký obsah má a aké účinky vyvoláva ústavná povinnosť ochrany nenarodeného ľudského života.

So zreteľom na právny charakter čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy ako ústavou explicitne vyjadrenej hodnoty, ktorá zakladá imperatív smerujúci ku všetkým orgánom verejnej moci, je nutné vyložiť význam tohto ustanovenia v porovnaní s klasickým základným právom. Povinnosť štátu zaistiť ochranu základnému právu, ktorá je pozitívnym aspektom koncepcie základného práva, pochopiteľne nie je identická s povinnosťou štátu zaistiť ochranu ústavou garantovanej hodnoty. Preto, zatiaľ čo o základnom práve platí, že „kde je právo, tam je aj právna ochrana“, a to i súdnou mocou (pozri nález II. ÚS 58/97), čo sa týka ústavou garantovanej hodnoty, táto právna ochrana je slabšia, a to vzhľadom na možnosť uváženia, ktorým aj v nadväznosti na ústavnú dikciu disponuje zákonodarca.

Všeobecné požiadavky zakotvené v čl. 13 ústavy (rovnosť pri obmedzovaní práv a slobôd, šetrenie ich podstaty a zmyslu), rovnako ako požiadavky proporcionality obmedzenia určitého základného práva, sú na ústavnú hodnotu a na z nej vyplývajúci ústavný imperatív ochrany aplikovateľné len primerane. Kľúčovou odlišnosťou v porovnaní s aplikáciou základných práv je hlavne rozsah prípustného uváženia, ktoré má na základe ústavy zákonodarca pri svojom rozhodovaní o právnej regulácii umelého prerušenia tehotenstva, hlavne pri vyvažovaní ústavného imperatívu vyjadreného v čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy na strane jednej a základného práva tehotnej ženy na ochranu súkromia podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy (eventuálne s ďalšími do úvahy prichádzajúcimi základnými právami, hlavne právom na ochranu zdravia - pozri nižšie), nehovoriac už o základnom práve tehotnej ženy na život podľa čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy na strane druhej. Je to preto predovšetkým zákonodarca, ktorý má rozhodnúť ako najlepšie dosiahnuť ústavný imperatív a prijať opatrenia zabraňujúce konaniu, ktoré je spôsobilé znemožniť transformáciu nenarodeného (a teda zatiaľ len potencionálneho) ľudského života na narodený ľudský život s výnimkou konania, záujem na ktorom presahuje spoločenský záujem na ochrane nenarodeného ľudského života. Tomuto ústavne prípustnému rozsahu uváženia je potom nutné prispôbiť tiež rozsah jeho prieskumu ústavným súdom. Iba v rámci takto stanoveného rozsahu postupoval ústavný súd ďalej pri svojom ústavnom prieskume (pozri nižšie časť III. B).

2. Právo na súkromie podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy - základné východiská interpretácie

Podľa čl. 16 ods. 1 ústavy nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Podľa čl. 19 ods. 2 ústavy každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.

Podľa čl. 2 ods. 3 ústavy každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.

2.1 Ústavný súd už viackrát špecifikoval obsah ústavnej úpravy všeobecného osobnostného práva konštituovaného ako právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia (čl. 16 ods. 1 ústavy) a práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (čl. 19 ods. 2 ústavy). Právo na ochranu súkromného života je neodňateľným právom fyzickej osoby. Ústavná ochrana súkromia podľa čl. 16 ods. 1 ústavy sa spája s nedotknuteľnosťou osoby. Predmetom takto koncipovanej

ochrany je súkromie osoby späté s jej telesnou integritou (II. ÚS 19/97) a právo jednotlivca v určitej sfére spoločenských vzťahov žiť podľa svojich predstáv - bez zbytočných obmedzení, príkazov či zákazov ustanovených orgánmi verejnej moci (II. ÚS 19/97, II. ÚS 7/99, II. ÚS 16/99). Podstata práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života podľa čl. 19 ods. 2 ústavy spočíva v práve jednotlivca rozhodnúť podľa vlastného uváženia, či a v akom rozsahu majú byť skutočnosti z jeho súkromného života sprístupnené iným.

V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva treba konštatovať, že rešpektovanie súkromnej sféry života musí zahŕňať aj právo na vytváranie a rozvíjanie vzťahov s inými ľudskými bytosťami, pričom súčasťou práva na súkromie je tiež rodinný život zahrňujúci i vzťahy medzi blízkymi príbuznými. S takto vymedzenými právami bezprostredne súvisí všeobecný ústavný princíp slobody (čl. 2 ods. 3 ústavy), ktorý, ako už bolo uvedené, je jednou zo základných hodnôt demokratického a právneho štátu a ktorý spočíva v povinnosti štátu rešpektovať a chrániť sféru osobnej autonómie jednotlivca.

Vo vzájomnej spojitosti tak predmetné práva a princípy garantujú istú „vnútornú sféru“, v ktorej môže jednotlivec žiť podľa vlastných predstáv a vylúčiť z nej „vonkajší svet“, a sféru, v ktorej sa môže jednotlivec slobodne rozvíjať, realizovať svoju osobnosť a vstupovať do vzťahov, ako aj rozvíjať vzťahy s inými osobami. Právo na súkromie a na ochranu súkromného života v spojení s princípom slobody, tak v tom najzákladnejšom vymedzení, opierajúc sa aj o základné právo na ľudskú dôstojnosť, garantuje jednotlivcovi možnosť autonómneho sebaurčenia.

2.2 Do tohto rámca patrí a je (ústavou) chránené aj rozhodovanie ženy o vlastnej duševnej a telesnej integrite a o jej vrstvách, okrem iného aj o tom, či počne dieťa a aký bude mať jej tehotenstvo priebeh. Otehotnením (plánovaným, neplánovaným, dobrovoľným alebo v dôsledku násillia) sa žena nevzdáva svojho práva na sebaurčenie. Tehotenstvo je pritom stav spojený so značným telesným, ale aj duševným vypätím ženy, s bolesťami, obmedzeniami a nepohodlím, a teda stav spôsobilý výrazne obmedziť možnosti ženy slobodne realizovať svoju osobnosť. Akékoľvek obmedzenie rozhodovania ženy o tom, či tieto prekážky v autonómnej sebarealizácii mieni znášať, a teda či v danom stave tehotenstva mieni zotrvať až do jeho prirodzeného ukončenia, preto predstavuje zásah do ústavného práva ženy na súkromie. Tento zásah môže byť ústavne oprávnený alebo ústavne neoprávnený.

2.3 Z judikatúry ústavného súdu vyplýva, že ani ústavné právo na súkromie v rozsahu, v akom už bolo vymedzené, nemá absolútnu povahu. Ústava totiž nezaručuje jeho ochranu pred akýmkoľvek zasahovaním. Zaručuje ochranu len pred takým zasahovaním, ktoré je neoprávnené. Vo všeobecnosti platí, že zásah do práva na súkromie je oprávnený výlučne vtedy, ak je v súlade s čl. 2 ods. 2 a 3, čl. 13 a čl. 152 ods. 4 ústavy, ako aj so všetkými ďalšími ustanoveniami ústavy, ktoré sú právne významné pri uplatňovaní práva na súkromie (I. ÚS 33/95, II. ÚS 7/99, II. ÚS 16/99). Oprávnenosť zásahu do práva na súkromie je teda funkciou jeho súladu tak s formálnymi, ako aj s materiálnymi náležitosťami ustanovenými ústavou. Z formálneho hľadiska sa takýto zásah musí opierať o zákonné oprávnenie príslušného orgánu verejnej moci na vykonanie zásahu, pričom zásah je možné vykonať len zákonom ustanoveným spôsobom (mutatis mutandis I. ÚS 33/95). Zásah do práva na súkromie je preto

pripustný jedine vtedy, ak je v súlade so zákonom. Takýto zákon však takisto musí spĺňať istú materiálnu kvalitu - musí sledovať niektorý alebo niektoré z tzv. legitímnych cieľov a zároveň musí byť v demokratickej spoločnosti v záujme ochrany takéhoto cieľa nevyhnutný. Zásah teda musí reflektovať naliehavú spoločenskú potrebu na ochrane jedného alebo viacerých z legitímnych cieľov a musí byť vo vzťahu k tomuto cieľu primeraným prostriedkom jeho ochrany. Skúmanie primeranosti zásahu do práva na súkromie vo vzťahu k legitímnemu cieľu jeho obmedzenia je otázkou vyvažovania tohto základného práva s inými základnými právami a slobodami, ako aj ústavnými princípmi a ústavnými hodnotami, ktoré sa s ním ocitnú vo vzájomnom napätí.

2.4 Vyvažovanie vo vzájomnom konflikte stojacich ústavných práv, princípov a hodnôt sa riadi zásadou tzv. praktickej konkordancie, podstata ktorej podľa Spolkového ústavného súdu v Nemecku spočíva v „harmonizácii príslušných ústavných hodnôt a v zachovaní ich tvorivého napätia“. Povinnosť vyvažovania vo vzájomnom napätí sa ocitajúcich ústavných práv, princípov a hodnôt vyplýva aj zo skutočnosti, že práva a slobody obsiahnuté v druhej hlave ústavy disponujú *prima facie* rovnakou hodnotou. Hierarchizácia týchto práv a slobôd sa neopiera o akúsi doktrínálnu predetermináciu, ale je funkciou konkrétneho kontextu a okolností, za ktorých sa dotknuté práva, princípy a hodnoty ocitajú vo vzájomnom napätí. Hodnota späť s ochranou nenarodeného ľudského života preto v pomyslenej hierarchii ústavných práv, princípov a hodnôt nestojí a vzhľadom na formu svojho ústavného vyjadrenia ani nemôže stáť *a priori* vyššie ako iné ústavné práva, princípy alebo hodnoty súvisiace s problematikou napätí prerušenia tehotenstva, *in concreto* právo na súkromie v jeho celostnom chápaní. Obsah a normatívne implikácie ústavnej povinnosti chrániť nenarodený ľudský život sú preto do výraznej miery aj otázkou obsahu a normatívnych implikácií práva tehotnej ženy na súkromie.

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca na jednej strane nesmie ignorovať imperatív obsiahnutý v znení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy - povinnosť poskytnúť nenarodenému ľudskému životu ochranu. Na strane druhej musí rešpektovať skutočnosť, že každý vrátane tehotnej ženy má právo rozhodovať o svojom súkromnom živote a chrániť realizáciu vlastnej predstavy o ňom pred neoprávneným zasahovaním. Možnosť tehotnej ženy požiadať príslušnú inštitúciu o umelé prerušenie tehotenstva je jednou z variácií, ktorými možno ústavné právo na súkromie a na sebaurčenie v spojení s princípom slobody uplatniť.

Z hľadiska predmetu tohto konania treba mať na zreteli, že úlohou ústavného súdu je hľadať východisko z kolízie medzi ústavou chránenou hodnotou (nenarodeným ľudským životom) a obmedziteľným ľudským – základným právom (právom ženy na súkromie). Pri obmedzovaní ľudských práv treba mať na zreteli ich podstatu a zmysel (čl. 13 ods. 4 ústavy). Ústavnú hodnotu nenarodeného ľudského života preto možno chrániť len do takej miery, aby táto ochrana nespôsobovala zásah do podstaty slobody ženy a jej práva na súkromie a v konečnom dôsledku neznamenala uloženie povinnosti, ktorá presahuje ústavný rámec.

Treba mať na zreteli, že ak by žena v žiadnom štádiu tehotenstva nemohla sama rozhodnúť o tom, či vynosiť plod alebo si nechá umelo prerušiť tehotenstvo, tak by to znamenalo povinnosť vynosiť plod, ktorá nemá oporu v ústave, a zároveň by to zasiahlo do podstaty jej práva na súkromie, ako aj jej osobnej slobody. Zákonodarca nesporne

môže a v záujme ochrany ústavnej hodnoty nenarodeného ľudského života aj musí ustanoviť postup a časové hranice v prípade, keď sa žena rozhodne pre umelé prerušenie tehotenstva, pričom jeho postup nesmie byť svojvoľný, má umožňovať reálne rozhodnutie ženy o umelom prerušení jej tehotenstva a rešpektovanie ústavnej hodnoty nenarodeného ľudského života.

Z potreby rovnováhy týchto práv, hodnôt a princípov dotknutých v posudzovanom prípade pritom vyplýva, že absolutizácia jednej či jedného z nich - napríklad absolútny zákaz umelého prerušenia tehotenstva alebo naopak zrušenie akýchkoľvek jeho obmedzení - je vylúčená. Ich vyvažovanie preto predpokladá jednak určenie rámca ochrany, ktorej je nenarodený ľudský život hodný, a jednak určenie rozsahu a účinkov práva ženy na sebaurčenie, na kontrolu nad vlastným telom a osudom, a to práve v ich vzájomnej relácii. Takéto vyvažovanie je síce v kompetencii zákonodarcu, avšak v kompetencii ústavného súdu je posúdiť, či konkrétny výsledok vyvažovania zo strany zákonodarcu zodpovedá vzťahu medzi ústavnou hodnotou špecifikovanou v ustanovení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy na jednej strane a právami, princípmi a hodnotami špecifikovanými v ustanoveniach čl. 16, čl. 19 a čl. 2 ods. 3 ústavy na strane druhej.

3. Čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ods. 1 ústavy a medzinárodné záväzky Slovenskej republiky súvisiace s právom na život a ochranou nascitura (nenarodeného ľudského života)

Podľa čl. 7 ods. 5 ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

Podľa čl. 154c ods. 1 ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd.

Z čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ods. 1 ústavy vyplýva, že zákonná úprava umelého prerušenia tehotenstva v Slovenskej republike musí byť nielen v súlade s ústavou, ale aj s medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, ktoré sa dotýkajú práva na život, resp. ochrany nascitura (nenarodeného ľudského života).

Z uvedeného hľadiska bolo potrebné analyzovať napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva najmä s dotknutými ustanoveniami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Medzinárodného paktu o ochrane občianskych a politických práv a Dohovoru o ochrane práv dieťaťa, ako aj Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, a to bez ohľadu na to, že navrhovatelia nenamietajú rozpor napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s príslušnými ustanoveniami uvedených medzinárodných dohôd.

3.1 Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Podľa čl. 2 ods. 1 dohovoru právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.

Podľa čl. 2 ods. 2 dohovoru zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné, pri:

- a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu;
- b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení útoku osoby zákonne zadržanej;
- c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury.

Z hľadiska posudzovania ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva je kľúčová odpoveď na otázku, či dikcia „právo každého na život“ obsiahnutá v čl. 2 ods. 1 dohovoru zahŕňa tiež nascitura.

Komisia sa k tejto otázke vyjadrila napr. vo veci Paton v. Spojené kráľovstvo (rozhodnutie z roku 1980), keď okrem iného uviedla, že «Život plodu je úzko prepojený so životom tehotnej ženy a nemôže byť posudzovaný v izolácii od neho. Ak by článok 2 mal zahŕňať plod a jeho ochrana podľa tohto článku by bola, bez žiadneho výslovného obmedzenia, chápaná ako absolútna, interrupcia by musela byť považovaná za zakázanú dokonca vtedy, ak by pokračovanie tehotenstva predstavovalo vážne riziko pre život ženy. To by znamenalo, že „nenarodený život“ plodu by bol považovaný za majúci vyššiu hodnotu než život tehotnej ženy.» Obdobne Komisia, resp. Európsky súd pre ľudské práva nepriznal nasciturovi ochranu garantovanú podľa čl. 2 dohovoru aj vo veci X. v. Spojené kráľovstvo (rozhodnutie z roku 1980), H. v. Nórsko (rozhodnutie z roku 1992) a naposledy napr. Evans v. Spojené kráľovstvo (rozsudok z roku 2006).

Z obsahu rozhodnutí Komisie a Európskeho súdu pre ľudské práva v uvedených veciach vyplýva, že podľa ich doterajšej judikatúry plod (nasciturus) nie je osobou oprávnenou na „právo na život“ v zmysle čl. 2 ods. 1 dohovoru, a to zrejme aj z toho dôvodu, že priznanie rovnakých práv plodu ako osobám by neodôvodnene obmedzilo článkom 2 chránené práva žien ako osôb už narodených. Zároveň z týchto, ako aj z ďalších rozhodnutí Komisie a Európskeho súdu pre ľudské práva celkom zreteľne vyplýva, že jednotlivé štáty majú široký rámec pre uvaženie v otázke úpravy umelého prerušenia tehotenstva. Rovnako spor o tom, kedy vzniká právo na život, spadá do rámca voľnej úvahy, ktorý vo všeobecnosti Európsky súd pre ľudské práva priznáva v tejto oblasti jednotlivým štátom (napr. Vo v. Francúzsko, rozsudok z roku 2004).

V nadväznosti na uvedené ústavný súd zdôrazňuje, že na ochranu plodu nemožno vzťahovať ani čl. 2 ods. 2 dohovoru, v kontexte ktorého je nutné interpretovať tiež ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy. Z textu čl. 2 ods. 2 dohovoru totiž vyplýva, že zbavenie života nie je v rozpore s právom na život len vtedy, ak bude vyplývať z použitia sily, ktorá nie je viac než úplne nevyhnutná, pri a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu; b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránenia útoku osoby zákonne zadržanej; eventuálne, c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury. Ustanovenie čl. 2 ods. 2 dohovoru sa preto na plod, a teda právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva neaplikuje, pretože takýto výklad by v podstate popieral akúkoľvek možnosť interrupcie, a to aj z dôvodov ochrany života a zdravia matky (teda z dôvodu, ústavnosť ktorého nespochybňujú ani navrhovatelia).

3.2 Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

Podľa čl. 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej aj „medzinárodný pakt“) každá ľudská bytosť má právo na život. Toto právo je chránené zákonom. Nikto nebude svojvoľne zbavený života.

Z histórie procesu dojednávania medzinárodného paktu je známe, že v ňom bol odmietnutý návrh, aby sa jeho čl. 6 ods. 1 vzťahoval aj na obdobie pred narodením. Potvrdzuje to *Travaux preparatoires* Komisie, v ktorom sa uvádza, že bol navrhnutý a zamietnutý návrh, ktorý mal stanoviť, že „Právo na život je späté s ľudskou osobou od momentu počatia, toto právo je chránené zákonom“, pričom Komisia v pomere hlasov 55:0 so 17 zdržaniami definitívne hlasovala za schválenie čl. 6, ktorý neobsahoval odkaz na počatie [U. N. GAOR, 12th Sess., Bod programu 33, 119 s. (q), U. N. Doc. A/3764 (1957)]. Naopak zo záverečných zistení jurisdikcie Výboru pre ľudské práva, ktorý vykladá a monitoruje dodržiavanie medzinárodného paktu zmluvnými štátmi, vyplýva opakované odsúdenie striktných zákazov interrupcie, ktoré spôsobujú materskú úmrtnosť, ako porušenia práva žien na život v zmysle čl. 6, a odporúčenie štátom preskúmať a novelizovať legislatívu, ktorá kriminalizuje interrupciu (pozri napr. Záverečné zistenia Výboru pre ľudské práva Chile, 30. marec 1999, U. N. GAOR, Hum. Rts. Comm., 65th Sess., 1740th mtg. ods. 15, U. N. Doc. CCPR/C/79/Add.104, alebo Argentína, 15. november 2000, U. N. Doc. CCPR/CO/70/ARG, ods. 14 atď.). V roku 2005 išiel Výbor pre ľudské práva svojou jurisdikciou ešte ďalej, keď vo vzťahu k individuálnej sťažnosti K. L. v. Peru [Výbor pre ľudské práva, CCPR/C/85/D/1153/2003/(2005) UNHRC 64 (22. november 2006)] konštatoval, že záväzky štátu rešpektovať a zabezpečiť právo stanovené v čl. 7 medzinárodného paktu (podľa čl. 7 medzinárodného paktu nikto nesmie byť mučený alebo podrobovaný krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Najmä sa nebude nikto bez svojho slobodného súhlasu podrobovať lekárskej alebo vedeckým pokusom, pozn.) od neho vyžadujú, aby zaručil prístup ženy k interrupcii v prípadoch, keď tehotenstvo ohrozuje jej fyzické alebo duševné zdravie vrátane prípadu ťažkého poškodenia plodu.

3.3 Dohovor o právach dieťaťa

Podľa čl. 1 Dohovoru o právach dieťaťa sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr.

Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa štáty, ktoré sú zmluvnými štátmi dohovoru, uznávajú, že každé dieťa má prirodzené právo na život, a podľa čl. 6 ods. 2 dohovoru štáty, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, budú zabezpečovať v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa. Dohovor o právach dieťaťa teda ustanovuje neodňateľné právo na život a záväzok štátu zabezpečiť prežitie a rozvoj dieťaťa.

V kontexte čl. 1 Dohovoru o právach dieťaťa (definícia dieťaťa) je potrebné vykladať čl. 6 Dohovoru o právach dieťaťa ako právo narodeného, a nie počatého dieťaťa, aj keď to Dohovor o právach dieťaťa explicitne nevyjadruje. Vyplýva to však z definície dieťaťa, podľa ktorej sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť, t. j. fyzická osoba schopná samostatnej ľudskej existencie. Korešponduje to aj s čl. 7 Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorého každé dieťa je ihneď po narodení zaregistrované, t. j. za dieťa sa považuje ľudská bytosť po narodení.

Tento záver neoslabuje/nespochybňuje ani preambula Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorej „ako sa uvádza v deklarácii práv dieťaťa, dieťa pre svoju telesnú a duševnú nezrelosť potrebuje osobitné záruky, starostlivosť a zodpovedajúcu právnu ochranu pred narodením a po ňom“. Skupina navrhovateľov tohto textu Dohovoru o právach dieťaťa podčiarkla v osobitnom vyhlásení, že pojem „ľudská bytosť“ sa vzťahuje len na narodené osoby, čo je v súlade s dlhodobým ponímaním zakotveným vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv. Aj jurisprudencia Výboru pre práva dieťaťa, ktorý interpretuje a monitoruje dodržiavanie Dohovoru o právach dieťaťa zmluvnými štátmi, taktiež odmieta plodu právo na život zdôrazňujúc opakovanú obavu o prístup dospievajúcich dievčat k bezpečným interrupčným službám. Výbor pre práva dieťaťa tiež vyslovil, že bezpečná interrupcia je súčasťou práva dospievajúcich dievčat na primerané zdravie alebo na základné zdravie a blahobyt. Vyzval tiež na preskúmanie štátnych praktík podľa existujúcej legislatívy povoľujúcej interrupcie zo zdravotných dôvodov s cieľom predchádzať nelegálnej interrupcii a zlepšiť ochranu fyzického a duševného zdravia dievčat. Z uvedeného tiež vyplýva, že definícia dieťaťa na účely Dohovoru o právach dieťaťa nezahŕňa plod.

V nadväznosti na tento záver možno konštatovať absenciu rozporu posudzovaných/namietaných právnych predpisov s týmto medzinárodným dohovorom, ktorým je Slovenská republika viazaná.

3.4 Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien obsahuje záväzky štátov, ktoré sú zmluvnými stranami, smerujúce k odstráneniu všetkých foriem diskriminácie žien založeného na zásade rovnosti a rešpektovaní ľudskej dôstojnosti v jednotlivých oblastiach spoločenského života, oblasť starostlivosti o zdravie a rodinu nevynímajúc.

Podľa čl. 12 ods. 1 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien sa štáty, ktoré sú zmluvnými stranami, zaväzujú prijať všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien v oblasti starostlivosti o zdravie, s cieľom zabezpečiť na základe rovnoprávnosti mužov a žien, prístup k zdravotníckym službám, včítane tých, ktoré sa vzťahujú na plánovanie rodiny.

Podľa čl. 14 ods. 2 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien sa štáty, ktoré sú zmluvnými stranami, zaväzujú zabezpečiť ženám vo vidieckych oblastiach právo na prístup k primeraným zariadeniam starostlivosti o zdravie, včítane informácií, poradenstva a služieb v oblasti plánovania rodiny.

Podľa čl. 16 ods. 2 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien sa štáty, ktoré sú zmluvnými stranami, zaväzujú zabezpečiť na základe rovnoprávnosti mužov a žien rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva.

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien je v tejto oblasti koncipovaný jednak na princípe rovnoprávnosti mužov a žien a jednak na slobodnej voľbe plánovať svoju rodinu a slobodne sa rozhodnúť o počte a čase narodenia detí bez akýchkoľvek ďalších podmienok obmedzujúcich toto právo. Pritom je ale potrebné uviesť judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (napr. Boso v. Taliansko, rozhodnutie z roku 2002), podľa ktorej legislatívna úprava o prerušení tehotenstva sa dotýka najmä súkromného života, tehotnej ženy - budúcej matky, pričom prerušenie

tehotenstva musí zohľadňovať predovšetkým jej právo, lebo ona je predovšetkým dotknutá tehotenstvom a jeho pokračovaním alebo prerušením; práva potenciálneho otca, aj keď manžela, nemožno vykladať tak široko, aby zahŕňalo aj jeho právo konzultovať s ním túto otázku alebo podať žalobu v súvislosti s umelým prerušením tehotenstva, ktorému sa jeho manželka hodlá podrobiť.

Úloha zmluvného štátu Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien smeruje do premietnutia záväzkov z neho vyplývajúcich do legislatívnych, súdnych, administratívnych a iných opatrení. Znamená to, že aj tento dohovor poskytuje priestor na konštatovanie absencie rozporu posudzovaných/namietaných právnych predpisov s týmto medzinárodným dohovorom, ktorým je Slovenská republika viazaná.

4. Právna úprava umelého prerušenia tehotenstva v iných štátoch a relevantná judikatúra ústavných súdov

Zákony o interrupcii prijaté väčšinou európskych štátov rešpektujú voľbu žien počas prvého trimestra tehotenstva a chránia práva žien na život a zdravie počas tehotenstva. Tento prístup implicitne prisudzuje právam žien väčšiu hodnotu než akémukoľvek nároku v mene plodu, charakterizovanému či už ako právo alebo ochrana. Zo 46 členských štátov Rady Európy, 40 z nich dovoľuje žene prerušiť tehotenstvo v prvom trimestri bez obmedzenia alebo len so symbolickým, resp. formálnym uvedením dôvodu alebo na základe rozsiahlych terapeutických dôvodov. Prísne obmedzenia interrupcií platia len v malom počte štátov (Andorra, Írsko, Lichtenštajnsko, Malta, Poľsko a San Marino).

Výrazným posunom v nazeraní na interrupcie prešlo Nemecko. Od rozhodnutia Spolkového ústavného súdu v Nemecku (BVerfGE, 39, 1 z roku 1975), v ktorom súd konštatoval protiústavnosť vykonávania interrupcií, sa nová právna úprava o umelom prerušení tehotenstva účinná od 1. októbra 1995 a novela trestného zákona posunuli v tejto otázke, vykonanie interrupcie nie je trestné/protiprávne, musí ju vykonať lekár do uplynutia 12. týždňa tehotenstva a tehotná žena sa musí podrobiť povinnej konzultácii najneskoršie tri dni pred prerušením tehotenstva, pričom sieť konzultačných stredísk zabezpečuje štát.

Posun v nazeraní na interrupcie nastal aj vo Švajčiarsku, keď na základe uskutočneného referenda v roku 2002 sa Švajčiari vyslovili za „uvolnenie“ podmienok ustanovených zákonom z roku 1942 a za zrušenie plošného zákazu umelého prerušenia tehotenstva. Naproti tomu referendum proti interrupciám, ktoré sa tiež uskutočnilo v roku 2002, ale v Írsku, nebolo úspešné z hľadiska „uvolnenia“ striktného zákazu interrupcií.

Jednotlivé právne poriadky sa síce na právnom štatúte ľudského plodu nezhodujú, ale až na niekoľko málo výnimiek pripúšťajú umelé prerušenie tehotenstva aj z iných dôvodov než len za účelom ochrany života matky. Aj keď nie je v ústavnom práve európskych štátov (ale aj Kanady a USA) absolútny konsenzus na právnom štatúte nascitura, tento konsenzus sa javí byť aspoň potiaľ, že nasciturus nie je ani prevažnou väčšinou európskych ani severoamerických štátov považovaný za subjekt práva, ktorý disponuje absolútnym subjektívnym právom na život (pozri k tomu napr. Dworkin, R. *Life's Dominion: An Argument about Abortion and Euthanasia*. London: Harper, 1993).

Čo sa týka judikatúry národných ústavných súdov, tieto sa dosiaľ pomerne často venovali právnemu statusu plodu v kontexte zákonov o prístupe k interrupciám. Navrhovatelia sa síce odvolávajú na porovnávacie právo a judikatúru niektorých ústavných súdov (Nemecko, Poľsko, Španielsko), z ktorého má vyplývať údajný európsky konsenzus o relatívne striktnom prístupe k právnej úprave umelého prerušenia tehotenstva, avšak takáto argumentácia nie je prijateľná z viacerých dôvodov. Na jednej strane je pravdou, že právo na život patrí k základným právam, ktoré sú ústavne garantované naprieč celou euroatlantickou civilizáciou. Obsah tohto základného práva sa však v jednotlivých štátoch značne líši. Okrem početne malej skupiny štátov, kde usmrtenie nascitura patrí k najzávažnejším trestným činom a prerušenie tehotenstva sa prakticky nepripúšťa (Írsko alebo Malta), existujú naopak štáty, kde prerušenie tehotenstva nie je upravené trestným právom vôbec, je zákonom garantované vo veľmi širokej miere a je dokonca uhrádzané zdravotným poistením (typicky Švédsko). Divergencie medzi ústavnými systémami potvrdzuje i to, že kým v niektorých európskych štátoch je ústavne chránené právo nascitura na život (napr. čl. 40.3.3 írskej ústavy), v iných je ústavne chránené právo ženy na umelé prerušenie tehotenstva (pozri čl. 55 slovinskej ústavy).

Oproti navrhovateľmi označeným štátom, v ktorých ústavné súdy dospeli k záveru, že prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy bez akýchkoľvek obmedzení je protiústavné, možno uviesť celý rad štátov, kde ústavné súdy nenachádzali ani na veľmi široko koncipovanej úprave prerušenia tehotenstva (úprave obdobnej tej slovenskej) ústavný problém (napr. Rakúsko, Holandsko alebo Francúzsko). Rakúsky aj holandský ústavný súd zamietli podnet týkajúci sa „práv plodu“ na zmenu národnej legislatívy, ktorá liberalizovala prístup k interrupciám, tvrdiac okrem iného, že čl. 2 dohovoru by vôbec nemal byť uplatňovaný s cieľom ochraňovať nenarodeného. Francúzska ústavná rada v roku 1975 potvrdila francúzsky interrupčný zákon s tým, že plod nie je dieťa oprávnené podľa francúzskej ústavy. Spolkový ústavný súd v Nemecku síce rozhodol, že interrupcia by mala zostať technicky nelegálnou, zároveň však špecifikoval, že ak si tehotná žena zvolí interrupciu po tom, čo navštívila odborného poradcu, nemala by byť trestne stíhaná. Spolkový ústavný súd v Nemecku uznal práva tehotnej ženy vrátane práva na slobodný rozvoj jej osobnosti a na telesnú integritu a život a ochranu jej dôstojnosti. V spojení s touto judikatúrou Spolkového ústavného súdu v Nemecku je aj pomerne prísna právna úprava o interrupciách flexibilná a práva plodu podriaďuje v zásade právam tehotnej ženy.

V niektorých štátoch ústavné či obdobné súdy dospeli k záveru o zákaze štátu ingerovať legislatívou do právnej úpravy interrupcií v priebehu prvých dvoch trimestrov tehotenstva, pričom tento zákaz v daných právnych poriadkoch vyplýva z práva ženy na ochranu súkromia (USA a Kanada). Napríklad v USA na základe rozhodnutia Najvyššieho súdu *Roe v. Wade* 410 U. S. 113 (1973), ako bolo potvrdené, aj keď čiastočne modifikované rozhodnutím *Planned Parenthood of Southern PA. v. Casey*, 505 U. S. 833 (1992), sa ústavné právo tehotnej ženy na ochranu súkromia premieta v práve ženy ukončiť svoje tehotenstvo bez nadbytočnej štátnej ingerencie, a to až do okamihu životaschopnosti plodu (teda do konca druhého trimestra tehotenstva). V mnohých európskych štátoch úprava prerušenia tehotenstva, ktorá je obdobná slovenskej

úprave, nevyvolala žiadne ústavné otázky (napr. škandinávske štáty, Holandsko alebo Česká republika).

Vzhľadom na diferencovanú právnu úpravu interrupcií, ako aj ústavný rozsah garancií práva na život a práva na ochranu súkromia argumentácia porovnávaním právnych úprav a ústavným právom má viac-menej podpornú argumentačnú hodnotu.

B. Závery ústavného súdu k ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva

1. Východiskovou tézou navrhovateľov je tvrdenie, že počas prvých 12 týždňov existencie tehotenstva ľudský život nepožíva žiadnu právnu ochranu. Ak by to tak bolo, zákonodarca by s ohľadom na znenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy skutočne vytvoril protiústavnú situáciu.

Pri posudzovaní tejto námietky navrhovateľov treba v prvom rade vziať do úvahy skutočnosť, že imperatív ochrany nenarodeného ľudského života vyjadrený v čl. 15 ods. 1 druhej vete ústavy treba chápať v kontexte celého právneho poriadku Slovenskej republiky a nielen zákona o umelom prerušení tehotenstva. Inak povedané, napĺňanie tejto úlohy zákonodarcu treba posudzovať aj z hľadiska právnej ochrany nenarodeného ľudského života garantovaného inými právnymi predpismi.

Z analýzy právneho poriadku Slovenskej republiky vyplýva, že ochranu nenarodenému ľudskému životu zabezpečuje predovšetkým prostredníctvom ochrany tehotnej ženy. V tomto kontexte možno spomenúť najmä ochranu tehotnej ženy (matky) v pracovnoprávných vzťahoch. Z viacerých ustanovení Zákonníka práce smerujúcich k ochrane tehotnej ženy [pozri napr. § 55 ods. 2 písm. b) a f), § 87 ods. 3, § 98 ods. 3 písm. d), § 161 až § 164] stačí pripomenúť napr. ustanovenie § 161 ods. 2 prvá veta Zákonníka práce, podľa ktorého tehotná žena nesmie byť zamestnávaná prácami, ktoré podľa lekárskeho posudku ohrozujú jej tehotenstvo zo zdravotných príčin spočívajúcich v jej osobe. Je bez akýchkoľvek diskusií, že takáto ochrana tehotnej ženy predstavuje zároveň ochranu plodu, pričom zákonodarca v danom prípade túto právnu ochranu časovo nediferencuje na určité štádium tehotenstva. Obdobne trestné právo poskytuje ochranu života plodu po celú dobu tehotenstva (pozri § 150 až 152 Trestného zákona), hoci tak často činí tiež „len“ prostredníctvom ochrany života a zdravia matky [§ 139 ods. 1 písm. b) Trestného zákona v spojení napr. s ustanovením § 144 ods. 2 písm. d), § 145 ods. 2 písm. c) alebo § 147 ods. 2 písm. a) Trestného zákona].

Z hľadiska priamej ochrany plodu možno pripomenúť občianskoprávnú úpravu, podľa ktorej je nasciturus plne chránený, a to ex tunc, aj keď v tomto prípade je ochrana podmienená tým, že sa narodí živý (ustanovenie § 7 ods. 1 Občianskeho zákona vyjadrujúce klasickú rímskoprávnú maximu *Nasciturus pro iam nato habetur*). Majetkové práva nascitura sú taktiež nesporne chránené príslušnými ustanoveniami Trestného zákona (napr. § 212 Trestného zákona), aj keď opäť „len“ pod podmienkou, že sa dieťa narodí živé a právo k veci v skutočnosti získa. To ale nič nemení na skutočnosti, že aj uvedené ustanovenia Občianskeho zákonníka a Trestného zákona možno považovať za napĺňanie imperatívu vyjadreného v čl. 15 ods. 1 druhej vete ústavy.

Na základe uvedených príkladov, ktoré nie sú zďaleka vyčerpávajúce, možno konštatovať, že tvrdenie navrhovateľov, podľa ktorého nenarodený ľudský život počas prvých 12 týždňov existencie tehotenstva nepožíva žiadnu právnu ochranu, nie je pravdivé.

2. Jediným problémom ústavnoprávnej kvality tak zostáva ochrana nenarodeného ľudského života proti vlastnej matke. Na základe zákona o umelom prerušení tehotenstva možno vykonať umelé prerušenie tehotenstva v priebehu prvých 12 týždňov bez preukázania konkrétneho dôvodu, len na základe žiadosti ženy. Navrhovatelia to vidia ako protiústavné, keď tvrdia, že sa tak umožňuje interrupcia bez toho, aby žena „musela preukázať ohrozenie iného ústavného práva“. S tým ústavný súd nesúhlasí, a z nižšie uvedených dôvodov uvádza, že rozhodnutie o tom, či treba do právneho poriadku zakotviť v určitej obmedzenej lehote možnosť umelého prerušenia tehotenstva na žiadosť tehotnej ženy, je výlučne na zákonodarcovi, ktorý je ale pri svojom rozhodovaní, ako to bude nižšie uvedené, obmedzený požiadavkami, ktoré na neho kladie ústava.

Ústavný súd sa predovšetkým plne stotožňuje s názorom, že „život plodu je vnútorne spojený a nemôže byť izolovaný od života tehotnej ženy“ (pozri stanovisko Európskej komisie na ochranu ľudských práv, X. v. the United Kingdom, rozhodnuté 13. mája 1980, DR 19, 244 s.). To, že zákonodarca pristupuje k sociálnemu vzťahu medzi tehotnou ženou a nenarodeným dieťaťom špecifickým spôsobom, je aj preto plne opodstatnené a v súlade s Ústavou Slovenskej republiky (porovnaj čl. 41 ods. 2 ústavy, podľa ktorého sa okrem iného žene v tehotenstve zaručuje osobitná starostlivosť).

Zákonom o umelom prerušení tehotenstva, ktorého ústavnosť navrhovatelia spochybňujú, sa zákonodarca snaží vysporiadať na jednej strane s ústavným imperatívom v čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy a na strane druhej so základným právom tehotnej ženy na rozhodovanie o sebe samej, ktorá vyplýva zo základného práva podľa čl. 16 ods. 1 ústavy a taktiež podľa čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy v interpretačných implikáciách uvedených vyššie (pozri časť A.2). Pokiaľ z tohto vyvažovania bude zákonodarcom vyvodený záver, že tehotná žena má právo bez nadbytočnej reštrikcie zo strany štátu požiadať o umelé prerušenie tehotenstva v priebehu určitej fázy tehotenstva, pričom v ďalších týždňoch až na niekoľko striktno vymedzených výnimiek už bude integrita plodu prísne chránená tiež voči samotnej matke (nie však prostriedkami trestného práva - pozri nižšie), nie je tento záver sám osebe ústavne spochybniteľný podľa názoru ústavného súdu ako nedodržanie ústavného imperatívu daného v čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, avšak len za podmienky, že sa zákonodarca pritom nedopustí neprípustného excesu.

3. Ústavný súd sa predovšetkým nemôže stotožniť s tvrdením navrhovateľov, že zákon o umelom prerušení tehotenstva neposkytuje nenarodenému ľudskému životu v priebehu prvých 12 týždňov jeho vývoja žiadnu ochranu proti matke. Zákon totiž prednostne ustanovuje mechanizmus (procedúru), na základe ktorého môže byť prerušenie tehotenstva vykonané, pričom v rámci tohto mechanizmu sa pamätá tiež na záujmy nenarodeného ľudského života. Z analýzy právnej úpravy obsiahnutej v zákone o umelom prerušení tehotenstva vyplýva, že mechanizmus vyjadrený najmä v § 7 tohto zákona pôsobí aj proti neuváženému a skratovému rozhodnutiu ženy o umelom prerušení tehotenstva. Tento mechanizmus spočíva v štyroch následných krokoch

nevyhnutných na to, aby jej bolo umelo prerušené tehotenstvo. Žena musí najprv o umelé prerušenie tehotenstva písomne požiadať. Následne sa podrobí lekárskemu vyšetreniu a absoluuje pohovor s lekárom, súčasťou ktorého musí byť aj poučenie „o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva“. Toto poučenie je nesporne podávané aj s cieľom pôsobiť na tehotnú ženu, aby zvážila, či neodstúpi od svojho zámeru vykonať zákrok, čím sa zaisťuje nielen ochrana zdravia ženy, ale (aj keď to citovaná časť § 7 zákona o umelom prerušení tehotenstva výslovne neuvádza) tiež ochrana nenarodeného ľudského života. Lekár je pritom zrejme najvhodnejšou osobou na realizáciu ochrany nenarodeného ľudského života a pre ingerenciu v unikátnom vzťahu medzi nasciturom a jeho matkou aj s ohľadom na text Hippokratovej prísahy, ktorú lekári tradične po tisícročia skladajú a ktorá zosobňuje základný medicínsky etický kódex, pričom z nej zjavne vyplýva zásadný etický nesúhlas lekárskeho stavu s prerušením tehotenstva. Po pohovore s lekárom musí žena trvať na zákroku (§ 7) a následne uhradiť poplatok v zmysle § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva. Platná úprava teda zaručuje, že vôľa ženy preváži nad ochranou nenarodeného ľudského života až po zrelej úvahe opierajúcej sa aj o relevantné medicínske informácie sprostredkované v prístupnej forme.

Navyše z ustanovenia § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva, ktorého ústavnosť navrhovatelia taktiež spochybňujú, možno vyvodiť, že prerušenie tehotenstva podľa § 4 tohto zákona nie je zdravotným zákrokom, ale naopak za tento zákrok sa vyberá úhrada, čím sa domáca úprava líši od tých štátov, kde sú náklady prerušenia tehotenstva hradené zo zdravotného poistenia.

Ústavný súd považoval tiež za potrebné pripomenúť, že domáce trestné právo už takmer šesťdesiat rokov rozlišuje unikátny vzťah nascitura a jeho matky a nechráni plod proti matke ani vtedy, pokiaľ by táto svoje tehotenstvo sama umelo prerušila alebo požiadala o to iného, alebo mu to dovolila (dnes § 153 Trestného zákona). Už samotné toto ustanovenie, ktorého ústavnosť nebola v priebehu konania pred ústavným súdom nikým spochybnená, je len ďalším argumentom k záveru, že druhú vetu čl. 15 ods. 1 ústavy nemožno chápať ako zakladajúcu absolútne subjektívne právo pôsobiace erga omnes.

4. Protiústavnosť zákona o umelom prerušení tehotenstva nie je daná ani tým, že právny režim nenarodeného ľudského života je rozdielny v závislosti na štádiu tehotenstva. Z ústavného imperatívu zakladajúceho zákonodarcovu povinnosť ochrany ľudského života pred narodením neplynie záver, že by právna ochrana plodu voči matke musela byť totožná v každej jednotlivéj fáze prenatálneho vývoja (obdobne taktiež Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Šamorín:Heuréka, 2004. 113 s.). Naopak aj z judikatury Európskeho súdu pre ľudské práva (najmä Vo v. Francúzsko) možno vyvodiť minimálny európsky konsenzus spočívajúci vo východisku, podľa ktorého má byť nenarodený ľudský život chránený počas tehotenstva s intenzitou rastúcou postupne od počatia po narodenie. Z už uvedeného vyplýva, že na tomto východisku sú založené aj kľúčové rozhodnutia Najvyššieho súdu USA Roe v. Wade 410 U. S. 113 (1973) a Planned Parenthood of Southeastern PA. v. Casey, 505 U. S. 833 (1992).

Priebeh tehotenstva a vzťah medzi plodom a matkou možno najlepšie charakterizovať ako jednotu v dualite, keď v prvej fáze tehotenstva prevažuje skôr

jednota matky a plodu, zatiaľ čo vo fázach neskorších je viac zdôraznená dualita matky a plodu. Rozlišovanie medzi jednotlivými fázami prenatálneho vývoja, čo sa týka možnosti umelo prerušiť tehotenstvo, je opodstatnené tiež pohľadom na európske právne poriadky, a to nielen na tie, ktoré umožňujú obdobne ako Slovenská republika prerušenie tehotenstva na žiadosť (napr. škandinávské štáty, Holandsko, Francúzsko, Rakúsko, Česká republika), ale aj tie, ktoré sa vyznačujú veľmi prísnyimi podmienkami na výkon prerušenia tehotenstva (napr. Poľsko, čo sa týka prerušenia tehotenstva zo zdravotných, eugenických či právnych dôvodov, ktoré je prípustné taktiež iba v určitej prvej fáze tehotenstva) [k tomu viac A.4].

Výber dvanástich týždňov ako limit na vykonanie prerušenia tehotenstva na žiadosť matky nemožno považovať podľa názoru ústavného súdu ani za svojvoľný. Táto lehota sa odvíja od vytvárania senzibility plodu a je v súlade s prevažujúcou európskou praxou relevantného zákonodarstva štátov umožňujúcich prerušenie tehotenstva na žiadosť (eventuálne na základe sociálnej indikácie), ktorá sa obvykle pohybuje medzi 10. až 15. týždňom trvania tehotenstva. Ústavný súd súčasne vychádza z toho, že lehotu 12 týždňov je nutné považovať za dobu, ktorá so zreteľom na reálnu možnosť zistenia samotej existencie tehotenstva poskytuje matke rozumnú možnosť na zváženie možnosti prerušenia tehotenstva a pre jeho eventuálnu realizáciu. Ak by mala byť táto lehota podstatne kratšia, nemusel by byť splnený účel (cieľ) zákona, ktorým je dať možnosť žene rozhodnúť o svojom materstve. Ak by bola lehota naopak podstatne dlhšia (napr. prvé dva trimestre tehotenstva), mohla by sa dostať do rozporu s ústavným imperatívom čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, hlavne ohľadom proporcionality danej úpravy vo vzťahu k ústavnej hodnote ochrany nenarodeného ľudského života. Ústavný súd nanajvýš opätovne zdôrazňuje, že orgánom povolaným určiť príslušnú maximálnu lehotu na vykonanie prerušenia tehotenstva je zákonodarcu, pričom ústavný súd preskúmava (a nič iného optikou ústavného imperatívu vyjadrujúceho ústavnú hodnotu ani preskúmavať nemôže) iba prípadný excès pri úvahe zákonodarcu, nie však to, či je daná lehota v optimálnom súlade s aktuálnym stavom poznania lekárskej vedy.

5. Navrhovatelia vo svojom návrhu argumentujú tiež históriou vzniku Listiny základných práv a slobôd. Podľa navrhovateľov história vzniku Listiny základných práv a slobôd, ktorej čl. 6 ods. 1 bol v roku 1992 doslovne prevzatý do Ústavy Slovenskej republiky, sama odpovedá na kľúčovú otázku prípustnosti umelého prerušenia tehotenstva negatívne, keď toto ustanovenie bolo prijaté s cieľom chrániť život od počatia. Navrhovatelia sa v tomto bode odvolávajú na stanoviská niekoľkých poslancov Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky pri rokovaní o návrhu listiny. K tomu ústavný súd podotýka, že argument zámerom historického ústavodarcu (metóda historického výkladu) má pri výklade ústavy len subsidiárne miesto. Podstatné nie je to, čo jednotliví členovia ústavodarného zboru určitým ústavným ustanovením zamýšľali, ale to, aký text po prebiehajúcej diskusii prijali. Zastupiteľské zbory (ústavodarne orgány) sú tvorené desiatkami či stovkami osôb, pričom určitý subjektívny názor člena či členov zastupiteľského zboru nemožno identifikovať s objektívnym zmyslom zákona. Ostatne práve z dôvodov kolektívnej povahy zastupiteľského zboru je samotný pojem zámer zákonodarcu alebo ústavodarcu fikciou, s ktorou treba, a to hlavne v prípade súdneho preskúmania ústavnosti, zachádzať veľmi opatrne. Zároveň ústavný súd považoval za potrebné zdôrazniť, že podrobná

analýza dotknutej rozpravy vo Federálnom zhromaždení Českej a Slovenskej Federatívnej republiky môže viesť aj k iným záverom, aké formulovali k „úmyslu ústavodarcu“ pretaveného do dikcie čl. 6 ods. 1 listiny navrhovateľa.

Historická metóda výkladu Listiny základných práv a slobôd má menší význam tiež preto, že k listine neexistuje žiadna detailná dôvodová správa, ktorá je pritom v európskych štátoch, čo sa týka obdobných dokumentov, obvyklá (z nedávno prijatých ústavných dokumentov napr. Poľsko). Žiadna taká podrobná správa neexistuje ani v súvislosti s analogickým ustanovením Ústavy Slovenskej republiky. Taktiež preto prijatie identického ústavného textu „slovenským ústavodarcou“ nemôže znamenať, že „slovenský ústavodarca“ sa súčasne stotožnil s názormi niekoľkých členov ústavodarného zboru - Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky. Z toho vyplýva, že pre výklad čl. 15 ods. 1 ústavy sú podstatné nie subjektívne názory niektorých navrhovateľom citovaných poslancov ústavodarného orgánu Českej a Slovenskej Federatívnej republiky prednesené pred viac ako 16-imi rokmi, ale objektívny význam samotného ústavného textu. Preto ústavný súd neakceptoval ani túto námietku navrhovateľov.

6. Na základe všetkých uvedených dôvodov ústavný súd rozhodol, že napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva nie sú v nesúlade s označenými článkami ústavy.

III. Posudzovanie ústavnosti napadnutých ustanovení vyhlášky

Navrhovatelia svojím návrhom namietajú aj nesúlad § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy a tiež nesúlad § 2 ods. 3 vyhlášky s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

1. Ústavný súd opierajúc sa o svoje doterajšie závery konštatoval, že namietané ustanovenia § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky vykonávajú tie ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva, ktorých protiústavnosť ústavný súd z už uvedených dôvodov nezistil. So zreteľom na to, že tieto ustanovenia nejdú ani nad rámec zákona (*praeter legem*), ani nie sú v rozpore so zákonom (*contra legem*) - a navrhovatelia to inak ani netvrdia – preto nebol dôvod na to, aby ústavný súd vyslovil protiústavnosť týchto ustanovení vyhlášky.

2. Napadnuté ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky umožňuje z genetických dôvodov umelo prerušiť tehotenstvo do 24 týždňov jeho trvania. Zákon o umelom prerušení tehotenstva však v ustanovení § 4 umožňuje prerušiť tehotenstvo len do 12. týždňa jeho trvania. Podľa navrhovateľov zákonné splnomocnenie v § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva presne vymedzuje obsah, ktorý má upravovať podzákonný právny predpis určený na jeho vykonanie, neumožňuje však vyhláškou predĺžiť zákonnú lehotu 12 týždňov, ktorá je podmienkou toho, aby interrupcia bola vykonaná v súlade so zákonom o umelom prerušení tehotenstva.

3. Zákon rozlišuje dva druhy umelého prerušenia tehotenstva, a to na žiadosť tehotnej ženy podľa § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva a zo zdravotných dôvodov podľa § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva, pričom v rámci druhého dôvodu je ďalej rozlíšené prerušenie tehotenstva z dôvodu ohrozenia života tehotnej ženy, z dôvodu ohrozenia jej zdravia alebo zdravého vývoja plodu, alebo ak ide o

geneticky chybný vývoj plodu. Tým zákon o umelom prerušení tehotenstva zakotvuje súčasne dva samostatné právne režimy úpravy prerušení tehotenstva a v rámci druhého režimu podľa § 5 zákona ďalej tri relatívne samostatné dôvody (indikáciu ohrozenia života tehotnej ženy, indikáciu zdravotnú a indikáciu genetickú). So zreteľom na text zákona o umelom prerušení tehotenstva podmienka tehotenstva nepresahujúceho 12 týždňov v zmysle ustanovenia § 4 zákona sa vzťahuje iba na prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy, nie však na prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov uvedených v ustanovení § 5 zákona. Zákon o umelom prerušení tehotenstva teda prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov na rozdiel od prerušení tehotenstva na žiadosť ženy neobmedzuje žiadnou lehotou. Robí tak iba vyhláška, ktorá v ustanovení § 2 určuje lehotu na prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov na 12 týždňov jeho trvania (§ 2 ods. 1) kedykoľvek v priebehu trvania tehotenstva, ak je ohrozený život ženy alebo ak sa zistilo, že plod nie je schopný života alebo že je ťažko poškodený (odsek 2), eventuálne z genetických dôvodov do 24 týždňov (odsek 3).

Nemožno teda hovoriť o tom, že by vyhláška contra legem predlžovala zákonnú 12-týždňovú lehotu na prerušenie tehotenstva z genetických dôvodov, lebo zákonná 12-týždňová lehota sa na prerušenie tehotenstva podľa § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva nevzťahuje. Základnou otázkou, ktorú musí ústavný súd vyriešiť, preto nie je to, či (nie) je vyhláška contra legem, ale to, či vyhláška tým, že v napadnutom § 2 ods. 3 stanovuje lehotu 24 týždňov, nie je praeter legem, teda či sa vyhláška v tomto ustanovení nepohybuje mimo rámec, ktorý jej stanovuje zákon.

4. Podľa čl. 123 ústavy ministerstvá a iné orgány štátnej správy na základe zákonov a v ich medziach môžu vydávať všeobecne záväzné právne predpisy, ak sú na to splnomocnené zákonom.

Ústavný súd už citovaný článok ústavy interpretoval, keď uviedol, že „vláda ani ministerstvá a iné orgány štátnej správy nemôžu vydať všeobecne záväzný právny predpis upravujúci spoločenské vzťahy, ktoré národná rada neupravila zákonom. Všeobecne záväzným právnym predpisom orgánu výkonnej moci nemožno upraviť spoločenský vzťah vo väčšom rozsahu, než ustanovuje zákon, ani spôsobom odporujúcim zákonu“ (PL. ÚS 7/96).

Nad rámec citovaného ústavný súd zdôraznil, že zo základných ústavných princípov i konkrétnych ustanovení ústavy obsahujúcich odkazy na zákonnú úpravu možno vyvodiť, že všetky základné spoločenské vzťahy, ktoré nie sú upravené priamo v ústave, musia byť upravené zákonom. Vyplýva to najmä z demokratického charakteru tvorby práva a poňatia princípu delby moci medzi zákonodarnou a výkonnou mocou v Slovenskej republike. Súčasne sa tým chráni jednotliviec pred ľubovôľou verejnej moci (k tomu porovnaj najmä čl. 13 ústavy).

Zo zákona musí byť jasný obsah, účel a rozsah pôsobenia orgánov výkonnej moci. Rozsah minimálneho zákonného základu nemožno stanoviť vo všeobecnej rovine, tento totiž bude vždy vykazovať odlišnosti podľa predmetu právnej úpravy. Do akej miery zákonodarca túto oblasť minimálneho zákonného základu využije, závisí hlavne na tom, ako posúdi jej potrebnosť, pričom táto hranica je premenná. Je nutné pritom pamätať na účel a zmysel vydávania aktov exekutívy. Do ich sféry patria predovšetkým veci, ktoré zákonodarca vzhľadom na nepodstatnými z hľadiska zákonnej formy, a preto ich priamo neupravil, ale ktorých právna úprava, hoci druhotnou normou delegovaného orgánu, je

však napriek tomu nutná alebo aspoň vhodná, či účelná. V neposlednom rade ide taktiež o veci nepredvídateľné vo chvíli prijatia zákona, teda o veci, ktoré môžu podliehať zmenám, ale rovnako podrobnosti hlavne technického či vysoko expertného charakteru a pod.

5. Podľa ustanovenia § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva, ktoré je východiskom napadnutého ustanovenia vyhlášky „Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej (...) republiky vydá všeobecne záväzný právny predpis, ktorým podrobnejšie upraví podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva, postup pri prejednávaní umelého prerušenia tehotenstva a výšku príplatku a podmienky jeho platenia. (...)“

Základnou otázkou v situácii, keď zákon o umelom prerušení tehotenstva nestanovil pre žiadnu z indikácií podľa § 5 vyhlášky lehotu na uskutočnenie umelého prerušenia tehotenstva, je teda to, či stanovenie lehoty na umelé prerušenie tehotenstva na základe genetickej indikácie v dĺžke 24 týždňov je praeter legem s ohľadom na text zákona a citovanej zákonnej splnomocnenie. Zákonným základom na stanovenie tejto lehoty môže byť s ohľadom na text citovaného § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva len úloha ministerstva zdravotníctva podrobnejšie upraviť podmienky na umelé prerušenie tehotenstva. Kľúčovou otázkou v zmysle už uvedeného je teda to, či stanovenie lehoty musí alebo nemusí byť upravené zákonodarcom, t. j. zákonom. Pri kladnej odpovedi na túto otázku by bol daný dôvod na zrušenie napadnutého ustanovenia vyhlášky, čím by súčasne so zreteľom na mlčanie zákona vznikla medzera v zákone vo vzťahu k lehote na uskutočnenie umelého prerušenia tehotenstva z genetických dôvodov.

6. Stanovenie lehoty na vykonanie prerušenia tehotenstva z genetických dôvodov nesporne nemožno v zmysle uvedených úvah označiť za vec, ktorú zákonodarcu považoval za nepodstatnú z hľadiska zákonnej formy, a preto ju priamo neupravil. Podľa ústavného súdu nejde ani o vec, ktorá nie je celkom predvídateľná v dobe prijatia zákona, ktorá by spočívala iba na expertnej úvahe ministerstva. Nemožno argumentovať ani tým, že zákonodarcu, pokiaľ lehotu na prerušenie tehotenstva podľa ustanovenia § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva neupravil, súčasne rozhodol, že bližšie stanovenie tejto lehoty je vecou expertnej úvahy ministerstva. Takéto rozhodnutie, aj keby ju snáď zákonodarcu skutočne chcel urobiť, je totiž mimo jeho právomoci. Lehota na vykonanie prerušenia tehotenstva totiž predstavuje podľa názoru ústavného súdu natoľko podstatnú otázku zákonnej úpravy, ktorá musí byť upravená iba zákonom, a preto je úprava podzákonnou normou vylúčená. To napokon vyplýva tiež z výkladu ustanovenia čl. 13 ods. 2 ústavy, lebo určením lehoty na vykonanie prerušenia tehotenstva z genetických dôvodov sa obmedzuje základné právo ženy na súkromie a na ochranu jej psychického zdravia, a to na základe vyvažovania s ústavnou hodnotou podľa čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy. Vyvažovanie tohoto typu musí byť vykonané zákonodarcom (zákonom), a nie exekutívou.

7. Z uvedených dôvodov ústavný súd dospel k záveru, že ustanovenie § 2 ods. 3 napadnutej vyhlášky vybočilo z medzí zákona, lebo ministerstvo nevydalo v tomto ustanovení vyhlášku v rámci medzí ustanovených zákonom a na základe splnomocnenia § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva. Pre poriadok ústavný súd taktiež zdôrazňuje, že svojím nálezom nijako nespochybňuje genetický dôvod prerušenia tehotenstva, jeho ústavnosť ani samotný návrh, a navyše dodáva, že na opodstatnenosti prerušenia tehotenstva z tohto dôvodu existuje celkom prevažujúci európsky konsenzus.

Pri stanovení lehoty na prerušenie tehotenstva z genetického dôvodu zákonodarca musí vychádzať z najmodernejších medicínskych poznatkov a súčasne rešpektovať ústavné princípy a hodnoty v zhode so závermi uvedenými v tomto náleze.

IV.

Z dôvodov uvedených v častiach II a III tohto nálezu ústavný súd rozhodol tak, ako to je uvedené vo výrokovej časti tohto rozhodnutia.

Dňom vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky stráca ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., účinnosť.

Ak Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky neuvedie ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., do súladu s Ústavou Slovenskej republiky, stráca po šiestich mesiacoch od vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky platnosť.

Podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde sa k rozhodnutiu pripájajú odlišné stanoviská sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Jána Lubyho, Lajosa Mészároša a Rudolfa Tkáčika.

Poučenie: Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 4. decembra 2007

Odlišné stanovisko sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka a Rudolfa Tkáčika

k časti výroku (bod 2) a odôvodneniu nálezu č. k. PL. ÚS 12/01-297 zo 4. decembra 2007, ktorým nebolo vyhovie návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na začatie konania o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. s čl. 15 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Podľa ustanovenia § 32 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) pripájame toto odlišné stanovisko k nálezu pléna Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) č. k. PL. ÚS 12/01-297 zo 4. decembra 2007 (ďalej len „nález“), ktorým nebolo vyhovie návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na začatie konania o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej len „zákon o umelom prerušení tehotenstva“ alebo „zákon“) s čl. 15 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) z dôvodu, že nesúhlasíme s časťou výroku (bod 2) ani s odôvodnením nálezu.

Väčšina sudcov pléna ústavného súdu nevyhovela návrhu skupiny poslancov na vyslovenie nesúlady napadnutých zákonných ustanovení s ústavou.

A. Nestotožnili sme sa s týmto väčšinovým názorom pléna ústavného súdu predovšetkým preto, lebo ústavný súd svojím rozhodnutím vyslovil súhlas s extrémne liberálnou a ústavne neakceptovateľnou verziou zákona o interrupciách (jej časti), a to:

1) V rozpore s čl. 15 ods. 1 ústavy, z obsahu ktorého nenarodený ľudský život treba považovať za mimoriadnu ústavnú hodnotu požívajúcu osobitnú zákonnú ochranu. Podľa nášho názoru namietaná zákonná úprava, ale ani iná právna úprava neposkytuje nenarodenému ľudskému životu (do 12. týždňa svojho vývoja) na rozdiel od práva na súkromie tehotnej žene žiadnu relevantnú ochranu. Ak potom v ústavnom teste porovnávaných práv (práva nenarodeného ľudského života a práva na súkromie tehotnej ženy) obstála tehotná žena, myslíme si, že v danom prípade sa dalo do pomeru „nič“ a „niečo“. V tomto ohľade poukazovanie väčšinovo hlasujúcich sudcov na mechanizmus

(procedúru) vykonávania interrupcií a na ich spoplatnenie (pozri časť II písm. B bod 3 odôvodnenia) naše už uvedené tvrdenie iba potvrdzuje. Podľa nášho názoru v posudzovanom konflikte práva na život (pretože ono je jadrom ochrany ústavnej hodnoty „nenarodeného ľudského života“) a práva na súkromie ženy väčšinovo hlasujúci sudcovia navyše podrobili ústavnému testu kvalitou neporovnateľné práva, t. j. dospeli k právnym záverom na základe nesprávnych interpretačných prístupov.

Vyššie uvedené dáva odpoveď na tvrdenie väčšinovo hlasujúcich sudcov (pozri časť II písm. B bod 1 odôvodnenia), citujeme: „*Východiskovou tézou navrhovateľov je tvrdenie, že počas prvých 12 týždňov existencie tehotenstva ľudský život nepožíva žiadnu právnu ochranu. Ak by to tak bolo (tvrdia väčšinovo hlasujúcu sudcovia, pozn.), zákonodarca by s ohľadom na znenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy skutočne vytvoril protiústavnú situáciu.*“

Nie je možné v tejto súvislosti nespomenúť (poukazoval na to tiež zástupca skupiny poslancov, pozn.) vývoj právnej úpravy, ktorý v posledných rokoch zaznamenal posilňovanie ochrany práva tehotnej ženy a matky na súkromie v súvislosti s graviditou a vychovaním dieťaťa (napr. utajené pôrody, hniezda záchrany, urýchlenie procesu osvojenia). Na druhej strane práva nenarodeného ľudského života sa nijako neposilnili.

2) Napriek tomu, že viacerí sudcovia (väčšinovo hlasujúci) na pracovných seminároch v pléne ústavného súdu pripúšťali, či namietali „bezbrehú“ voľnosť v doteraz stanovených podmienkach na vykonávanie interrupcií (v podstate z akéhokoľvek dôvodu, pozn.), následne hlasovali za nevyhovenie návrhu skupiny poslancov, pričom uvedená okolnosť (nesúhlasu s neprimeranou voľnosťou vykonávania interrupcií, pozn.) - sama o sebe - mala byť dôvodom na vyslovenie nesúladu § 4 a nasl. zákona.

B. V posudzovanej veci nepovažujeme za vyváženú ani použitú komparatívnu argumentáciu (pozri časť II písm. A bod 3 a 4 odôvodnenia), a to jednak z dôvodu, že citované príklady nemohli zohľadniť našu ústavnú úpravu, predovšetkým čl. 15 ods. 1 druhá veta („ľudský život je hodný ochrany už pred narodením“), a jednak preto, že citované časti rozhodnutí nie vždy vystihovali „príbeh“ toho-ktorého rozhodnutia. Vychádzajúc z účelu disentujúceho stanoviska nie je možné obsažnejším spôsobom uvedené dokladovať, ale vyjadrujeme presvedčenie, že odborná literatúra bude *ex post* reagovať aj v tomto smere.

V Košiciach 4. decembra 2007

Odlišné stanovisko sudcu Jána Lubyho

Na rozdiel od väčšiny členov pléna zastávam názor, že výkladom čl. 15 ods. 1 druhej vety Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „ústava“) a napadnutého § 4 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej aj „zákon o umelom prerušení tehotenstva“) možno dospieť len k tomu, že označené ustanovenie zákona o umelom prerušení tehotenstva nie je v súlade s čl. 15 ods. 1 druhou vetou ústavy.

Úvodné poznámky

Od počiatku skúmania ústavnosti § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva som presvedčený, že vzhľadom na unikátne znenie čl. 15 ods. 1 ústavy, ktoré nemá obdobu v iných ústavách členských štátov Rady Európy, ale ani v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd vyhláseného pod č. 209/1992 Zb., nie je potrebné podrobnejšie analyzovať nielen cudzie právne úpravy, lež ani judikatúru, ktorá sa na základe nich vyvinula, resp. sa vyvíja.

Z tohto dôvodu sa nemienim príliš venovať ani dôvodom, ktoré uvádzajú navrhovatelia, resp. Národná rada Slovenskej republiky, prípadne iné zúčastnené subjekty. Zdôrazním však jedinú skutočnosť. Predmetom konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) nie je zákaz umelého prerušenia tehotenstva (ako je to nesprávne väčšinou verejnosti ponímané), čo významne ovplyvňuje výklad sporného ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva.

Podľa môjho názoru k nastolenému problému stačí pristupovať tak, že sa zistí zmysel čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy a tento interpretačný výsledok sa bude konfrontovať s účelom a štruktúrou § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

Napokon treba povedať, že v tomto odlišnom stanovisku uvádzam iba tézy svojho právneho názoru na súlad medzi § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva a čl. 15 ods. 1 druhou vetou ústavy, ktoré by v skutočnosti mohli tvoriť len skelet odôvodnenia takého nálezu ústavného súdu, ktorý považujem za ústavne akceptovateľný.

Platný právny stav vo veci súladu medzi § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva a čl. 15 ods. 1 druhou vetou ústavy

Podľa čl. 15 ods. 1 ústavy každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.

Podľa § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva označeného ako Podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva žene sa umelo preruší tehotenstvo, ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody.

Podľa § 7 zákona o umelom prerušení tehotenstva označeného ako Postup pri prejednávani umelého prerušenia tehotenstva žena písomne požiada o umelé prerušenie tehotenstva ženského lekára zdravotníckeho zariadenia príslušného podľa miesta jej trvalého pobytu alebo miesta pracoviska alebo školy. Lekár je povinný poučiť ženu o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva aj o spôsoboch používania antikoncepčných metód a prostriedkov. Ak žena na umelom prerušení tehotenstva trvá a ak lekár zistí, že sú splnené podmienky pre jeho výkon, určí zdravotnícke zariadenie, kde sa výkon urobí.

Výklad čl. 15 ods. 1 ústavy

Ak má podľa čl. 15 ods. 1 ústavy každý právo na život, tak **základným účelom** druhej vety citovaného článku ústavy je vytvorením **ústavnej hodnoty**, ktorou je ľudský život pred narodením, posilniť základné právo na život presahom tejto ochrany aj do štádia života, ktoré existuje pred narodením. Očividne je táto ochrana posunutá do štádia medzi počatím a narodením. Niet totiž žiadneho ústavného limitu, ktorý by iným než týmto prirodzeným spôsobom obmedzoval dobu, po ktorú je ľudský život hodný ochrany aj pred narodením.

Z čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy je dôležité vyvodit' viaceré znaky, ktoré ďalej vysvetľujú, ako sa dosahuje účel tohto článku základného zákona.

Článok 15 ods. 1 druhá veta ústavy najprv uznáva, že aj pred narodením existuje ľudský život. Táto ústavná hodnota sa podľa ústavného príkazu v tejto veci **musí chrániť**. Z toho okrem iného vyplýva, že každý všeobecne záväzný právny predpis, ktorý **vecne zasahuje do ľudského života pred narodením**, musí byť testovaný z hľadiska toho, či a či vôbec chráni prostriedkami práva počatý ľudský život. Tento ústavný test je úplne nevyhnutný a je len samozrejme, že pri prijímaní zákona o umelom prerušení tehotenstva v roku 1986 sa ešte nemohol uplatniť.

Rovnako je však isté, že zákon o umelom prerušení tehotenstva vecne zasahuje do pôsobnosti čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy.

Ústava má na mysli **ochranu v tom najširšom slova zmysle** - od prijímania ústavných súladných právnych predpisov zasahujúcich do ľudského života pred jeho narodením až po administratívnu prax orgánov zdravotníctva v tejto oblasti. Zdá sa, že najvhodnejším spôsobom ochrany ľudského života pred jeho narodením je však zákon, resp. vykonávací právny predpis k takému zákonu.

Kvalita tejto ochrany a požiadavky na jej uplatniteľnosť sú predurčené významom chránenej ústavnej hodnoty. Preto táto ochrana musí vytvárať také **právne predpoklady** na to, aby sa v každom jednotlivom prípade dalo uzavrieť, že aj keď došlo k zásahu do ľudského života pred narodením, stalo sa tak **po rozvinutí právnych vzťahov, ktorých obsahom boli nielen práva, ale aj povinnosti na strane všetkých zúčastnených subjektov**, od tehotnej ženy, otca dieťaťa až po zdravotnícke orgány, resp. lekárov zodpovedných v konečnom dôsledku za vykonanie zákroku, ktorým končí ochrana ľudského života pred narodením.

Zásah do ľudského života pred narodením považujem za takú ústavnú hodnotu, ktorej obetovanie musí byť výnimočné. Výnimky sa však musia vykladať reštriktívne a so zreteľom na **správne pomerovanie, resp. vyvažovanie medzi ľudským životom pred narodením a osobným záujmom**, ktorý dovoľuje jeho definitívne skončenie. Preto úroveň ochrany musí zodpovedať tomuto pomeru a vzhľadom na to treba odmietnuť formálny prístup k jej vytvoreniu, uplatneniu a presadeniu sa.

Výklad § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva

Podľa § 4 zákon o umelom prerušení tehotenstva označeného ako Podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva žene sa umelo preruší tehotenstvo, ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody.

Účelom tohto ustanovenia je priznať tehotnej žene (a iba jej) právo na zásah do ľudského života pred narodením.

Ako vidno, napadnuté ustanovenie zákona o umelom prerušení tehotenstva je zaradené **k podmienkam (predpokladom)** na pre umelé prerušenie tehotenstva.

Preto hneď v úvode uvediem, že v danom prípade sa nedá argumentovať § 7 citovaného zákona. Jeho účelom nie sú totiž podmienky na dosiahnutie umelého prerušenia tehotenstva, ale **úprava postupu**, čo je podstatný a rozhodujúci rozdiel. Pochybenie v postupe je niečo iné, než pochybenie pri výklade a používaní právnych predpokladov na dosiahnutie zásahu do ľudského života pred narodením.

„... žene sa umelo preruší tehotenstvo, ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov...“. Z tohto textu je zrejmé, že tehotná žena, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov, má právo (... *sa umelo preruší*...) na umelé prerušenie tehotenstva, ak o to písomne požiada. Súčasne je zjavné, že s ochranou ľudského života do 12 týždňov tehotenstva toto ustanovenie vlastne nepočíta. V hypotéze tejto normy je len **písomná žiadosť** (nemusím zdôrazňovať, že aj tehotenstvo nepresahujúce 12 týždňov) a bez ďalšieho sa uplatní pravidlo správania sa o umelom prerušení tehotenstva.

Ani inde v zákone o umelom prerušení tehotenstva, prípadne v iných všeobecne záväzných právnych predpisoch niet žiadnej právnej ochrany (nepočítam k tomu uplatniteľnú výhradu svedomia) alebo administratívnej ochrany ľudského života pred narodením, ktorého existencia nepresahuje (od počatia) 12 týždňov.

Záver

Z týchto podstatných dôvodov zastávam názor, že ustanovenie § 4 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. **nie je v súlade** s čl. 15 ods. 1 druhou vetou Ústavy Slovenskej republiky, pretože na základe písomnej žiadosti umožňuje tehotnej žene zásah do ľudského života pred narodením nepresahujúceho existenciu 12 týždňov bez akejkolvek právnej alebo administratívnej ochrany, hoci ústava ochranu ľudského života pred narodením výslovne zaručuje.

Odlišné stanovisko sudcu Lajosa Mészárosa

1. Vzhľadom na to, že nesúhlasím s výrokom rozhodnutia väčšiny pléna Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej aj „ústavný súd“) vo veci sp. zn. PL ÚS 12/01 zo 4. decembra 2007 v časti, v ktorej nevyslovil nesúlad ustanovenia § 4 a § 6 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej len „zákon o umelom prerušení tehotenstva alebo „zákon“) s čl. 15 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), využívajúc právo ustanovené v § 32 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov pripájam k tomuto nálezu svoje odlišné stanovisko.

2. Právna úprava umelého prerušenia tehotenstva súvisí s niekoľkými základnými právami, pričom najbezprostrednejšou je táto súvislosť vo vzťahu k právu na život, garantovanému predovšetkým v čl. 15 ods. 1 ústavy [„Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“], k právu na ľudskú dôstojnosť aj podľa čl. 12 ods. 1 ústavy [„Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremľateľné a nezrušiteľné.“] a k právu na súkromnú sféru podľa čl. 16 ods. 1 ústavy [„Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť iba v prípadoch ustanoveným zákonom.“] a čl. 19 ods. 2 ústavy [„Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.“], a k ústavnému princípu slobody podľa čl. 2 ods. 3 ústavy [„Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.“].

Pokiaľ ide o výklad práva na život podľa čl. 15 ods. 1 ústavy a práva na súkromnú sféru podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 2 ústavy, v základných východiskách interpretácie týchto práv je možné stotožniť sa s väčšinou pléna ústavného súdu (už aj preto, lebo som hlasoval za alternatívu návrhu, ktorá tiež obsahovala tieto východiská - napr. bod II/1.1 a bod II/2.1, 2.2, predmetného nálezu), avšak na niektoré relevantné aspekty týchto práv a najmä na závery väčšiny vo vzťahu k § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva vyslovím odlišný názor. V záujme zachovania kontextu a vnútornej súdržnosti argumentácie tak svoje vlastné stanovisko predostriem až po stručnom expozé tých východísk, ktoré zdieľam s väčšinou pléna.

3. Právo na život a ústavný imperatív ochrany nenarodeného ľudského života

3.1 Právo na život je vstupnou bránou a pilierom celého systému ochrany základných práv a slobôd. Účinná ochrana práva na život je nevyhnutnou (i keď nie dostatočnou) podmienkou reálnych záruk telesnej a duševnej integrity fyzickej osoby a tým aj všetkých jej ostatných práv a slobôd. Tie sú napokon „len“ rôznymi kvalitatívnymi stránkami práva na život, napríklad práva na život v zdravom prostredí alebo v prostredí, kde má každý slobodu pohybu, prejavu, zhromažďovania, spolčovania, či práva na život, ktorého súkromie požíva ochranu alebo v rámci ktorého je možné užívať, požívať a nakladať so svojim majetkom.

Právo na život pôsobí *erga omnes* a je priamo aplikovateľné, keďže ústava nepredpokladá, že by jeho ochrana bola viazaná na vykonanie zákonom. Právo na život tak požíva ochranu jednak vo vertikálnom vzťahu verejná moc - fyzické osoby a jednak v horizontálnych vzťahoch medzi fyzickými osobami a právnickými osobami navzájom. Ústavný súd pritom už vo viacerých rozhodnutiach vyslovil, že úlohou štátnej moci je chrániť základné práva a slobody nielen voči štátnym orgánom, ale aj voči komukoľvek inému, t. j. aj voči fyzickým či právnickým osobám. Z čl. 15 ústavy teda pre štát nevyplýva iba povinnosť zdržať sa zásahov do práva na život, ale aj pozitívny záväzok prijať a zabezpečiť realizáciu opatrení slúžiacich účinne a reálnej ochrane práva na život.

3.2 Zo znenia čl. 15 ústavy vyplýva, že ústavodarca rozlišuje medzi právom každého na život a ochranou nenarodeného ľudského života. Toto rozlíšenie naznačuje rozdiel medzi právom ako osobným, subjektívnym nárokom a právom ako objektívnou hodnotou. Tento rozdiel je však „len“ rozdielom v predmete ochrany, nie rozdielom v jej normatívnych implikáciách. Ústavodarca síce uznáva, že ľudský život nadobúda atribút osoby v zmysle v akom ústava používa pojem „každý“ až narodením - pričom podľa konštantnej judikatúry ústavného súdu sa ochrana základných práv a slobôd zásadne priznáva fyzickým osobám alebo právnickým osobám (PL. ÚS 13/97, PL. ÚS 37/99), zároveň ale vychádza z predpokladu, že ľudský život existuje už pred narodením osoby a ustanovuje, že i táto podoba ľudského života je „hodná ochrany“. Zarađením ustanovenia čl. 15 ods. 1 druhá veta ústavy do katalógu základných práv a slobôd tak ústavodarca ochranu nenarodeného ľudského života koncipuje ako ústavnú hodnotu, čím potrebu chrániť nenarodený ľudský život priznáva normatívny status na úrovni ústavného imperatívu. Ústava totiž nie je len súborom noriem v ich tradičnej štruktúre, ale aj komplexným rezervoárom hodnôt a princípov, ktorých konkrétne a priame normatívne implikácie jednak viažu konanie orgánov verejnej moci a jednak vytvárajú základný rámec úpravy spoločensky významných vzťahov medzi osobami podliehajúcimi danej jurisdikcii.

3.3 Výslovnému vymedzeniu nenarodeného ľudského života ako ústavnej hodnoty, ktorá zasluhuje ochranu predchádzala v rámci prijímania tak Listiny základných práv a slobôd, ako aj ústavy špecifikácia účelu tejto ochrany. Zo záznamov dokumentujúcich rozpravu k týmto - obsahovo totožným - ustanoveniam vyplýva, že ich účelom je zabezpečiť ochranu ľudského života ešte pred narodením, t. j. v situácii, keď sa ochrana neposkytuje osobám ako subjektom práva. Ľudský život teda už pred narodením požíva ústavnú ochranu, a to ako nenarodená podoba ľudského života, ktorá sa môže vyvinúť do jeho narodenej podoby.

Úlohou ústavného súdu ako súdneho orgánu ochrany ústavnosti nie je nahradiť alebo modifikovať rozhodnutie ústavodarcu, ale toto rozhodnutie interpretovať. V kontexte predmetu konania je teda jeho úlohou podať výklad výslovného rozhodnutia ústavodarcu priznať nenarodenému ľudskému životu ústavnú ochranu a cez prizmu tohto výkladu zhodnotiť, či a do akej miery zákonodarca toto rozhodnutie rešpektoval. Ústavný súd preto nemôže chápať ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhá veta ako akési nezáväzné programové vyhlásenie ústavodarcu bez normatívneho významu a účinkov. Tak zo znenia príslušného ustanovenia ústavy ako aj z dôvodovej správy dokumentujúcej úmysel ústavodarcu vyplýva, že účelom prijatia čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy bolo poskytnúť nenarodenému ľudskému životu ochranu. Ak by ústavný súd tomuto úmyslu napriek výslovne prejavenej vôli ústavodarcu nepriznal status ústavnej normy, dopustil by sa arbitrárneho hodnotenia a výkladu ústavy a rozhodnutie ústavodarcu by tak nahradil svojim vlastným.

V súlade s takto chápaným poslaním musí ústavný súd identifikovať to, čo má právo každého na život spoločné s ochranou nenarodeného ľudského života a v čom sa líšia. Istú orientáciu ponúka už naznačená dichotómia medzi koncipovaním práva na život ako subjektívneho nároku a koncipovaním ochrany nenarodeného ľudského života ako objektívnej hodnoty. Táto dichotómia pritom nie je totožná s inou dichotómiou typickou pre teóriu a prax súdnej kontroly ústavnosti, t. j. pre vzťah medzi tzv. negatívnymi právami a tzv. pozitívnymi právami. Bez ohľadu na ich rozdielne poňatie oba aspekty ochrany života upravené v ustanovení čl. 15 ods. 1 ústavy v sebe obsahujú povinnosť štátu - a v danom kontexte predovšetkým zákonodarného zboru - vytvoriť a garantovať podmienky na uplatnenie tejto ochrany.

Rozdiel medzi predmetnými ustanoveniami preto neznamená rozdiel v kvalite povinností zákonodarcu uložených mu ústavou, ale len v konkrétnych podmienkach, formách a nástrojoch realizácie týchto povinností. Inými slovami, povinnosť chrániť život každého a povinnosť chrániť nenarodený ľudský život nie sú také záväzky, z ktorých jednému zákonodarcu podlieha a druhému nie, ale záväzky, ktoré štátne orgány realizujú rozdielnymi formami, za iných okolností, často v interakcii s inými súvisiacimi právami a slobodami, používajúc pritom iné nástroje ochrany a vychádzajúc z iného kontextu vecných súvislostí. Rovnakým ale zostáva hodnotový kontext ochrany, ktorého určujúcou kategóriou je dôstojnosť ľudského života.

3.4 Ľudská dôstojnosť je nevecnou, hodnotovou esenciou a extenziou ľudského života. Je jadrovou, neredukovateľnou a nekvantifikovateľnou kvalitou každej a všetkých podôb ľudského života. Zatiaľ čo jej koextenzívna väzba na ľudský život znamená jej univerzálnosť, jadrová povaha ľudskej dôstojnosti je reflexiou jedinečnosti ľudského života vo všetkých jeho nedokonalých, ale navzájom nezameniteľných podobách.

Práve tým, že spoločnosť organizovaná vo forme štátu uznáva ľudskú dôstojnosť ako ideálnu, hodnotovú esenciu ľudského bytia, priznáva jej nositeľom autonómny morálny a právny status. Imanencia ľudskej dôstojnosti, t. j. jej prirodzená a neoddeliteľná väzba na ľudský život zároveň znamená, že tento status sa v primeranom rozsahu a primeraným spôsobom, vzťahuje na všetky formy ľudského života. Ak ústavodarca za jednu z foriem ľudského života považuje aj nenarodený ľudský život, priznáva mu nevyhnutne i ten najzákladnejší z jeho atribútov, a tým je ľudská

dôstojnosť. Ochrana ľudského života je tak v istej významnej rovine ochranou samotnej jeho neredukovateľnej podstaty, autonómnosti a jedinečnosti - jeho dôstojnosti.

Z hľadiska kvality normatívnych implikácií čl. 15 ústavy je preto bezpredmetné, či ľudský život požíva ochranu v podobe osobného nároku alebo v podobe objektívnej ústavnej hodnoty. Kľúčovým a východiskovým princípom musí byť princíp rovnakej hodnoty ľudského života bez ohľadu na jeho vývinovú fázu alebo „kvalitu“. Z tohto pohľadu neexistuje život, ktorý by bol „viac“ alebo „menej“ ľudský, život, ktorému by patril majestát ľudskej dôstojnosti, a život, ktorý by bol tohto majestátu zbavený. Ústavná ochrana - i keď realizovaná prostredníctvom rozdielnych nástrojov a za rozdielnych okolností - patrí tak nenarodenému ľudskému, ako aj narodenému ľudskému životu, životu mentálne či telesne postihnutej osoby, alebo osoby nevyliciteľne chorej rovnako, ako patrí životu zdravej osoby, čo napokon vyplýva aj z čl. 12 ústavy, ktorý ustanovuje tak rovnosť ľudí v ich dôstojnosti a právach ako aj neodňateľnosť, nescudziteľnosť, nepremlčateľnosť a nezrušiteľnosť základných práv a slobôd. Vytváranie rôznych kategórií života na základe hodnotenia jeho „kvality“ by jednak otvorilo cestu k obchádzaniu čl. 15, čl. 12 a iných ustanovení ústavy a jednak by, aj vo svetle historickej skúsenosti s eugenickým pohľadom na individualitu človeka, znamenalo popretie etických imperatívov tvoriacich samotný základ európskej civilizácie.

3.6 Z uvedeného vyplýva, že rozdiel v predmete ústavnej ochrany poskytovanej ustanoveniami prvej a druhej vety čl. 15 ústavy (narodený a nenarodený ľudský život) nie je dôvodom na rozlišovanie medzi kvalitou normatívnych implikácií tejto ochrany. Tak na právo vymedzené ako subjektívny nárok, ako aj na právo vymedzené ako objektívna hodnota sa vzťahuje povinnosť štátu zabezpečiť ich účinnú a reálnu ochranu. Ústavodarca touto povinnosťou zaviazal štát jednak výslovným prihlásením sa k ochrane nenarodeného ľudského života a jednak zrozumiteľným a jasným naznačením jej účelu.

Nenarodeného ľudského života, ktorý je synonymom počatého života (k otázke totožnosti medzi nenarodeným a počatým ľudským životom z hľadiska povahy povinnosti štátu zabezpečiť ich ochranu, pozri viac v záveroch tohto odlišného stanoviska), sa uvedené skutočnosti týkajú v tom zmysle, že jeho ochrana je ústavnou povinnosťou všetkých tých orgánov verejnej moci, do pôsobnosti ktorých táto ochrana môže v konkrétnych okolnostiach patriť, vrátane zákonodarcu. Obsahom tejto povinnosti je pozitívny záväzok príslušných orgánov štátu prijať a zabezpečiť realizáciu opatrení zabraňujúcich konaniu, ktoré je spôsobilé znemožniť transformáciu nenarodeného ľudského života na narodený ľudský život, s výnimkou konania, na ktorom presahuje spoločenský záujem na ochrane nenarodeného ľudského života. Pri vyvažovaní týchto záujmov sa zákonodarca musí riadiť všeobecnými zásadami ustanovenými predovšetkým čl. 13 ústavy (rovnosť pri obmedzovaní práv a slobôd, štetenie ich podstaty a zmyslu) a princípmi primeranosti, racionality a legitimity zásahu do ľudského práva alebo základnej slobody bez ohľadu na to, či takého právo alebo sloboda je koncipované ako osobný nárok alebo ako objektívna ústavná hodnota.

4. Právo na súkromnú sféru podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 2 ústavy a princíp slobody podľa čl. 2 ods. 3 ústavy

4.1 Ústavný súd už niekoľkokrát špecifikoval obsah ústavnej úpravy všeobecného osobnostného práva konštituovaného ako právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia (čl. 16 ods. 1 ústavy) a práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (čl. 19 ods. 2 ústavy). Právo na ochranu súkromného života je neodňateľným právom fyzickej osoby. Ústavná ochrana súkromia podľa čl. 16 ods. 1 ústavy sa spája s nedotknuteľnosťou osoby. Predmetom takto koncipovanej ochrany je súkromie osoby späté s jej telesnou integritou (II. ÚS 19/97) a právo jednotlivca v určitej sfére spoločenských vzťahov žiť podľa svojich predstáv - bez zbytočných obmedzení, prikazov či zákazov ustanovených orgánmi verejnej moci (II. ÚS 19/97, II. ÚS 7/99, II. ÚS 16/99). Podstata práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života podľa čl. 19 ods. 2 ústavy spočíva v práve jednotlivca rozhodnúť podľa vlastného uváženia, či a v akom rozsahu majú byť skutočnosti z jeho súkromného života sprístupnené iným. V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pred ľudské práva treba konštatovať, že rešpektovanie súkromnej sféry života musí zahŕňať aj právo na vytváranie a rozvíjanie vzťahov s inými ľudskými bytosťami, pričom súčasťou práva na súkromie je tiež rodinný život zahŕňajúci i vzťahy medzi blízkymi príbuznými. S takto vymedzenými právami bezprostredne súvisí všeobecný ústavný princíp slobody (čl. 2 ods. 3 ústavy), ktorý je jednou z ústredných hodnôt demokratického právneho štátu a ktorý spočíva v povinnosti štátu rešpektovať a chrániť sféru osobnej autonómie jednotlivca.

Vo vzájomnej spojitosti tak predmetné práva a princípy garantujú istú „vnútornú sféru“, v ktorej môže jednotlivec žiť podľa vlastných predstáv a vylúčiť z nej „vonkajší svet“, a sféru, v ktorej sa môže jednotlivec slobodne rozvíjať, realizovať svoju osobnosť a vstupovať do vzťahov, ako aj rozvíjať vzťahy s inými osobami. Právo na súkromie a na ochranu súkromného života v spojení s princípom slobody tak v tom najzákladnejšom vymedzení opierajúc sa o právo na ľudskú dôstojnosť garantuje jednotlivcovi možnosť autonómneho sebaurčenia.

4.2 Do tohto rámca spadá a je chránené aj rozhodovanie ženy o vlastnej duševnej a telesnej integrite a o jej vrstvách, okrem iného aj o tom, či počne dieťa a aký bude mať jej tehotenstvo priebeh. Otehotnením (plánovaným, neplánovaným, dobrovoľným alebo v dôsledku násillia) sa žena nevzdáva svojho práva na sebaurčenie. Tehotenstvo je pritom stav spojený so značným telesným, ale aj duševným vypätím ženy, s bolesťami, obmedzeniami a nepohodlím, a teda stav spôsobilý výrazne obmedziť možnosti ženy slobodne realizovať svoju osobnosť. Akékoľvek obmedzenie rozhodovania ženy o tom, či tieto prekážky v autonómnej sebarealizácii mieni znášať, a teda či v danom stave tehotenstva mieni zotrvať až do jeho prirodzeného ukončenia, preto predstavuje zásah do ústavného práva ženy na súkromie. Tento zásah môže byť ústavne oprávnený alebo ústavne neoprávnený.

4.3 Z judikatúry ústavného súdu vyplýva, že ani ústavné právo na súkromie v rozsahu v akom už bolo vymedzené vyššie nemá absolútnu povahu. Ústava totiž nezaručuje jeho ochranu pred akýmkoľvek zasahovaním. Zaručuje ochranu len pred takým zasahovaním, ktoré je neoprávnené. Vo všeobecnosti platí, že oprávneným je zásah do práva na súkromie výlučne vtedy, ak je v súlade s čl. 2 ods. 2 a 3, čl. 13, čl.

152 ods. 4 ústavy, ako aj so všetkými ďalšími ustanoveniami ústavy, ktoré sú právne významné pri uplatňovaní práva na súkromie (I. ÚS 33/95, II. ÚS 7/99, II. ÚS 16/99). Oprávnenosť zásahu do práva na súkromie je teda funkciou jeho súladu tak s formálnymi, ako aj s materiálnymi náležitosťami ustanovenými ústavou. Z formálneho hľadiska sa takýto zásah musí opierať o zákonné oprávnenie príslušného orgánu verejnej moci na vykonanie zásahu, pričom zásah je možné vykonať len zákonom ustanoveným spôsobom (*mutatis mutandis* I. ÚS 33/95). Zásah do práva na súkromie je preto prípustný jedine vtedy, ak je v súlade so zákonom. Takýto zákon však takisto musí spĺňať istú materiálnu kvalitu - musí sledovať niektorý alebo niektoré z tzv. legitímnych cieľov a zároveň musí byť v demokratickej spoločnosti v záujme ochrany takéhoto cieľa nevyhnutný. Zásah teda musí reflektovať naliehavú spoločenskú potrebu na ochrane jedného alebo viacerých z legitímnych cieľov a musí byť vo vzťahu k tomuto cieľu primeraným prostriedkom jeho ochrany. Skúmanie primeranosti zásahu do práva na súkromie vo vzťahu k legitímnemu cieľu jeho obmedzenia je otázkou vyvažovania tohto práva s inými ústavnými právami, hodnotami a princípmi, ktoré sa s ním ocitnú vo vzájomnom napätí.

5. Vzťah ústavného imperatívu ochrany nenarodeného ľudského života a práva na súkromie

5.1 Vyvažovanie vo vzájomnom konflikte stojacich ústavných práv, princípov a hodnôt sa riadi zásadou tzv. praktickej konkordancie, podstata ktorej podľa nemeckého Spolkového ústavného súdu v Nemecku spočíva v „harmonizácii príslušných ústavných hodnôt a v zachovaní ich tvorivého napätia“. Povinnosť vyvažovania vo vzájomnom napätí sa ocitajúcich ústavných práv, princípov a hodnôt vyplýva aj zo skutočnosti, že práva a slobody obsiahnuté v druhej hlave ústavy disponujú *prima facie* rovnakou hodnotou. Hierarchizácia týchto práv a slobôd sa neopiera o akúsi doktrínálnu predetermináciu, ale je funkciou konkrétneho kontextu a okolností, za ktorých sa dotknuté práva, princípy a hodnoty ocitajú vo vzájomnom napätí. Hodnota späť s ochranou nenarodeného ľudského života preto v pomyselnej hierarchii ústavných práv, princípov a hodnôt nestojí *a priori* vyššie ako iné ústavné práva, princípy alebo hodnoty súvisiace s problematikou umelého prerušenia tehotenstva, *in concreto* právo na súkromie v jeho celostnom chápaní. Nestojí však *a priori* ani nižšie. Obsah a normatívne implikácie ústavnej povinnosti chrániť nenarodený ľudský život sú preto do výraznej miery aj otázkou obsahu a normatívnych implikácií práva tehotnej ženy na súkromie.

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca na jednej strane nesmie ignorovať imperatív obsiahnutý v znení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy - povinnosť poskytnúť nenarodenému ľudskému životu ochranu, na strane druhej však musí rešpektovať skutočnosť, že každý, vrátane tehotnej ženy, má právo rozhodovať o svojom súkromnom živote a chrániť realizáciu vlastnej predstavy o ňom pred neoprávneným zasahovaním. Možnosť tehotnej ženy požiadať príslušnú ustanovizeň o umelé prerušenie tehotenstva je jednou z variácií, ktorými možno ústavné právo na súkromie a na sebaurčenie v spojení s princípom slobody, uplatniť.

Z potreby rovnováhy týchto práv, hodnôt a princípov pritom vyplýva, že absolutizácia jednej či jedného z nich - napríklad absolútny zákaz umelého prerušenia tehotenstva alebo naopak zrušenie akýchkoľvek jeho obmedzení - je vylúčená. Ich

vyvažovanie preto predpokladá jednak určenie rámca ochrany, ktorej je nenarodený ľudský život hodný, a jednak určenie rozsahu a účinkov práva ženy na sebaurčenie, na kontrolu nad vlastným telom a osudom, a to práve v ich vzájomnej relácii. Takéto vyvažovanie je síce v kompetencii zákonodarcu, avšak v kompetencii ústavného súdu je posúdiť, či konkrétny výsledok vyvažovania zo strany zákonodarcu zodpovedá vzťahu medzi ústavnou hodnotou špecifikovanou v ustanovení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy na jednej strane a právami, princípmi a hodnotami špecifikovanými v ustanoveniach čl. 16, čl. 19 a čl. 2 ods. 3 ústavy na strane druhej.

6. Zákon o umelom prerušení tehotenstva

6.1 Účel platného zákona o umelom prerušení tehotenstva vymedzuje ustanovenie § 1 tohto zákona takto: *„Zákon upravuje umelé prerušenie tehotenstva a so zreteľom na ochranu života a zdravia ženy a v záujme plánovaného a zodpovedného rodičovstva ustanovuje podmienky na jeho vykonávanie.“* Dôvodová správa k citovanému ustanoveniu zákona o umelom prerušení tehotenstva zdôrazňuje: *„Návrh zákona (...) ponecháva žene na posúdenie, či sú splnené individuálne podmienky pre jej materské poslanie. Súčasne sleduje, aby sa pri rozšírení možnosti slobodného rozhodovania žien chránilo čo najviac ich zdravie.“*

Ustanovenia § 4 a § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva zakotvujú dva relatívne samostatné režimy prípustného (dovoleného) umelého prerušenia tehotenstva. Podmienkami na prerušenie tehotenstva podľa § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva sú: písomná žiadosť ženy, tehotenstvo nepresahujúce 12 týždňov a neexistencia zdravotnej kontraindikácie na strane ženy (ďalej len „umelé prerušenie ranného tehotenstva“). Podmienkami pre umelé prerušenie tehotenstva podľa § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva sú: súhlas alebo podnet ženy, u ktorej je ohrozený jej vlastný život alebo zdravie, alebo zdravý vývoj plodu, alebo ak ide o geneticky chybný vývoj plodu (ďalej len „umelé prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov“). Zákon na umelé prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov neustanovuje žiadne temporálne medze ako podmienku na umelé prerušenie tehotenstva.

Ustanovenie § 6 zákona o umelom prerušení tehotenstva upravuje postup pri umelom prerušení ranného tehotenstva v prípade žien, ktoré nedovŕšili 16. rok svojho veku. Zo znenia § 6 pritom vyplýva, že sa nevzťahuje na prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov.

Základným princípom zákonnej úpravy tak umelého prerušenia ranného tehotenstva, ako aj umelého prerušenia tehotenstva zo zdravotných dôvodov je dôraz na slobodný prejav vôle ženy v kombinácii s ochranou jej života a zdravia. Tento dôraz sa v prvom prípade prejavuje existenciou vynútiteľného právneho nároku na poskytnutie zákroku umelého prerušenia ranného tehotenstva príslušným zdravotníckym zariadením, ak tomu nebráni zdravotná kontraindikácia, a v druhom prípade možnosťou ženy súhlasiť či nesúhlasiť s umelým prerušením tehotenstva zo zdravotných dôvodov. Tento dôraz potvrdzuje aj dôvodová správa, ktorá v osobitnej časti vo vzťahu k ustanoveniam § 4, 5 a 6 zákona o umelom prerušení tehotenstva zvyrazňuje koncepciu predmetného zákona založenú na slobodnom rozhodovaní ženy, keď uvádza: *„Zákon tým zakotvuje nový princíp vôle ženy, či svoje tehotenstvo dokončí pôrodom, alebo sa jej umelo preruší. (...) Písomná žiadosť je dôkazom prejavu vôle ženy na umelé prerušenie tehotenstva a*

neviaže sa na žiadne dôvody. Príslušnému zdravotníckemu zariadeniu vzniká predložením žiadosti ženy povinnosť umele prerušiť tehotenstvo, ak sú splnené určené podmienky.“ Na slobodný prejav vôle ženy je pritom viazané aj umelé prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov, jeho realizácia totiž, s výnimkou duševnej nespôsobilosti ženy posúdiť jeho dosah, predpokladá súhlas ženy. Účelom zákonnej úpravy tak umelého prerušenia ranného tehotenstva, ako aj umelého prerušenia tehotenstva zo zdravotných dôvodov je podľa dôvodovej správy k predmetnému zákonu jednak rozšírenie možnosti slobodného rozhodovania ženy a jednak ochrana jej života a zdravia, keďže zákon „ponecháva žene na posúdenie, či sú splnené individuálne podmienky pre jej materské poslanie. Súčasne sleduje, aby sa pri rozšírení možnosti slobodného rozhodovania žien chránilo čo najviac ich zdravie.“ Zo znenia § 1 zákona o umelom prerušení tehotenstva a z jeho autentického výkladu obsiahnutého v dôvodovej správe tak vyplýva, že predmetom ochrany poskytovanej zákonnou úpravou umelého prerušenia tehotenstva je právo tehotnej ženy slobodne sa rozhodnúť o svojom materstve, živote a zdraví. Zákonodarca tak prostredníctvom predmetného zákona chráni výlučne jednotlivé vrstvy telesnej a duševnej integrity tehotnej ženy.

Ustanovenia § 7, 8 a 9 zákona o umelom prerušení tehotenstva upravujú postup pri prejednávaní umelého prerušenia tehotenstva. Podľa dôvodovej správy k ustanoveniu § 7 zákona o prerušení tehotenstva: „(...) *umelé prerušenie tehotenstva môže mať negatívne dôsledky na zdraví ženy, ako je sterilita a iné zdravotné komplikácie. Preto sa ukladá lekárovi povinnosť poučiť ženu o možných zdravotných dôsledkoch tohto zákroku.*“ Poučovací povinnosť lekára je teda stanovená výlučne v záujme zachovania zdravia ženy.

V ustanovení § 10 zákona o umelom prerušení tehotenstva je zakotvené, že umelé prerušenie ranného tehotenstva sa nevykoná cudzinkám, ktoré sa zdržiavajú na území Slovenskej republiky len prechodne. O prerušení tehotenstva cudzinkám zo zdravotných dôvodov sa zákon o umelom prerušení tehotenstva nezmieňuje. Ustanovenie § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva stanovuje úhradu za umelé prerušenie tehotenstva a ustanovenie § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva obsahuje splnomocnenie pre Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej (...) republiky.

Záver

1. Namietaný nesúlad § 4 a § 6 zákona o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1 ústavy

Podľa § 4 zákona sa žene umelo preruší tehotenstvo, ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody. V dôsledku tohto ustanovenia sa nenarodený ľudský život kratší ako 12 týždňov z hľadiska ochrany štátom ocitá v absolútnom vákuu, a to jednak hodnotovom a jednak regulačnom (nie reglementačnom). Nepodrobujúc možnosť umelého prerušenia nenarodeného ľudského života kratšieho ako 12 týždňov žiadnym iným materiálnym podmienkam než zdravotnému stavu samotnej tehotnej ženy zákonodarca takémuto životu nepriznáva žiadnu hodnotu a v dôsledku toho mu neposkytuje voči matke žiadnu právnu ochranu (v zákone o umelom prerušení tehotenstva, ale ani v inom zákone). Výsledok, ku ktorému zákonodarca dospel vo vzťahu k nenarodenému životu kratšiemu ako 12 týždňov,

nenaznačuje žiadne vyvažovanie vo vzájomnom napätí sa ocitnutejších ústavných práv, princípov a hodnôt, ale úplné a bezvýhradné uprednostnenie jedného práva pred inou ústavnou hodnotou. Takýto stav nielenže nerešpektuje princíp primeranosti ako záväznú techniku vyvažovania, ale je rezignáciou na samotnú povinnosť vyvažovania. Aj v prípade, ak jednu z premenných tvorí ústavná hodnota, nie subjektívny nárok, t. j. v prípade, že zákonodarcu môže vzájomný vzťah týchto premenných skôr uvážiť, resp. rozvážiť, ako podrobiť presnému vyvažovaniu, nemôže sa takéto jeho posúdenie vnútornej (axiologickej) aj vonkajšej (normatívnej) kvality noriem, ktoré sa ocitajú vo vzájomnej interakcii, opierať o úplné popretie jednej z nich. Bez ohľadu na modalitu ich jazykového vyjadrenia tak oba dotknuté ústavné imperatívy adresované (aj) zákonodarcovi, vyžadujú, aby na ne zákonodarcu prihliadol a v rámci svojej úvahy im priznal zodpovedajúci význam. Absencia akejkoľvek stopy po takejto deliberácii nevyhnutne dodáva rozhodnutiu zákonodarcu rozmer svojvoľe.

Podľa môjho presvedčenia nemožno mať pochybnosti o tom, že aktuálna zákonná úprava o umelom prerušení tehotenstva, ktorá v ustanovení § 12 umožňuje vykonanie interrupcie v prvom trimestri bez dôvodu, bez indikácie súvisiacej s ochranou nenarodeného ľudského života (dokonca bez povinnosti deklarácie akejkoľvek krízovej situácie na strane ženy), je v rozpore s čl. 15 ods. 1 ústavy, pretože takáto zákonná úprava neposkytuje žiadnu, a teda ani minimálnu ochranu nenarodenému ľudskému životu. Za takýchto okolností zrejme nemôže dôjsť k rovnováhe medzi právom ženy na sebaurčenie a medzi pozitívnym záväzkom štátu prijať a zabezpečiť realizáciu opatrení slúžiacich účinne a reálnej ochrane ústavnej hodnoty - ochrany nenarodeného ľudského života.

Okrem uvedeného zákonodarcu svojvoľne rozlišuje medzi nenarodeným životom kratším ako 12 týždňov a dlhším ako 12 týždňov. Znenie predmetného ústavného textu však pre takéto rozlišovanie neposkytuje autonómnou oporu. Otázka, kedy začína ľudský život a ako sa počas tehotenstva mení jeho kvalita, a to z hľadiska či už fyziologického, emočného, mentálneho alebo iného, je jednou z hraničných tém bioetických, medicínskych aj filozofických disciplín a odpovede na ňu sa líšia. Faktom však zostáva, že ústavodarcu nerozlišuje medzi jednotlivými štádiami vývoja ľudského plodu. Ústavodarcu vychádza z toho, že ľudský život pred narodením má kontinuálnu povahu (je kontinuitný). Povinnosť chrániť nenarodený ľudský život sa vzťahuje na celé obdobie medzi počatím a narodením. S prihliadnutím na rozsah normotvornej autonómie zákonodarcu a na jeho výlučnú kompetenciu reflektovať v rámci regulácie spoločenských vzťahov isté normatívne východiská - opierajúce sa okrem iného o výsledky skúmania relevantných vedeckých disciplín - pritom nemožno dospieť k záveru, že ochrana nenarodeného ľudského života musí byť vo všetkých jeho vývinových štádiách rovnaká. Tak ako je zákonodarcu kompetentný rozhodnúť o forme a podmienkach ochrany nenarodeného ľudského života, je zároveň kompetentný rozhodnúť o primeranosti, rozdieloch v rozsahu tejto ochrany priznávanej ľudskému životu v jednotlivých fázach jeho vývoja. Rozdiel v rozsahu ochrany nenarodeného ľudského života kratšieho a dlhšieho ako 12 týždňov teda nemusí nevyhnutne znamenať porušenie predmetného ústavného imperatívu. Ustanovenie § 4 zákona však nevytvára stav, v ktorom by rozsah ochrany nenarodeného ľudského života kratšieho ako 12 týždňov bol menší než rozsah ochrany prenatálneho života dlhšieho ako 12 týždňov, ale

stav, ktorý charakterizuje absencia akejkoľvek ochrany nenarodeného ľudského života mladšieho než 12 týždňov. Takýto stav dokumentuje nedostatočné vysporiadanie sa zákonodarca s povinnosťou uloženou mu v čl. 15 ods. 1 ústavy.

Konkrétne vymedzenie podoby, rozsahu a podmienok ochrany prenatálneho života ústavným súdom by bolo prekročením jeho právomocí a uzurpáciou regulačných právomocí, ktorými orgán súdnej ochrany ústavnosti nedisponuje. Ako negatívny zákonodarca sa ústavný súd musí obmedziť na skúmanie súladu existujúceho právneho stavu s ústavným poriadkom. Stav vytvorený § 4 zákona v rozpore s príslušným ustanovením ústavy znehodnocuje nenarodený ľudský život kratší ako 12 týždňov. Ustanovenie § 4 zákona preto nie je v súlade s čl. 15 ods. 1 ústavy.

2. Podľa ustanovenia § 6 ods. 1 zákona, žene, ktorá nedovŕšila šesťnásť rokov, možno umelo prerušiť tehotenstvo podľa § 4 so súhlasom zákonného zástupcu, prípadne toho, komu bola zverená do výchovy. Podľa § 6 ods. 2 zákona sa o umelom prerušení tehotenstva ženy vo veku od šesťnásť do osemnásť rokov vyrozumie zdravotnícke zariadenie jej zákonného zástupcu. Toto ustanovenie upravuje postup pri umelom prerušení tehotenstva podľa § 4 v dvoch osobitných prípadoch, ktorých špecifikum spočíva vo veku ženy domáhajúcej sa interrupcie. Kritérium veku a s ním súvisiacej fyziologickej či psychologickej pripravenosti ženy stať sa matkou je jedným z kritérií, ktoré zákonodarca môže pri vymedzení rozsahu a podmienok ochrany nenarodeného ľudského života vziať do úvahy. Ustanovenie § 6 zákona však nie je úpravou, ktorou by zákonodarca vyvažoval povinnosť ochrany nenarodeného ľudského života s právom tehotnej ženy na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do jej súkromného a rodinného života. Je úpravou, ktorou zákonodarca špecifikuje formálne, nie materiálne podmienky umelého prerušenia tehotenstva podľa § 4 zákona. Nenarodenému ľudskému životu nie je ani ustanovením § 6 zákona poskytnutá žiadna ochrana a nespĺňa preto predpoklady na ústavne prípustné obmedzenie tejto hodnoty, tak ako to bolo uvedené v rámci analýzy § 4 zákona.

Vzhľadom na všetky uvedené skutočnosti napadnuté ustanovenie § 4 a § 6 zákona o umelom prerušení tehotenstva nie je v súlade najmä s exkluzívnou druhou vetou čl. 15 ods. 1 ústavy, a to ani s jej literou, ani s jej duchom a celkovým axiologickým zázemím, preto väčšina pléna Ústavného súdu Slovenskej republiky predmetnému návrhu skupiny poslancov podľa môjho presvedčenia aj v tejto časti mala vyhovieť.

V Košiciach 4. decembra 2007

Ako chrániť život?

Vydal Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z. v roku 2014.
Všetky práva vyhradené.

Autori príspevkov: **Martin Luterán, Boris Bartho, Patrik Daniška, Anton Chromík**
Texty publikované v tejto publikácii odznali vo forme príspevkov na kolokviu „Ako chrániť život?“, ktoré bolo zorganizované Inštitútom pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z. a Spoločenstvom Ladislava Hanusa dňa 24. apríla 2012 v Bratislave.

Počet strán: 140

Prvé vydanie

Rok 2014

Tlač: ExpresTlač, Bratislava

Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z. je občianske združenie, ktorého cieľom je najmä podpora a ochrana základných ľudských práv a slobôd, podpora a ochrana rodiny založenej na manželstve jedného muža a jednej ženy, ochrana náboženskej slobody, slobody svedomia a práv rodičov na výchovu svojich detí.

Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z.

Sadová 206

900 41 Rovinka

Slovensko

hfi@hfi.sk

www.hfi.sk

ISBN 978-80-971738-0-7

Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku, o.z.
Sadová 206, 900 41 Rovinka
www.hfi.sk

ISBN 978-80-971738-0-7

9 788097 173807